

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., fél évre 4 frt.
50 kr., vidéken egész évre 10 frt., fél évre 5 frt. A közle-
mények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetéseikért soronként 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőség-
Erzsébet-tér 10. sz., és Kilian György könyvkereskedésébe
Váci-utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizennegyedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markosovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom. Genersich A. tr. Sokszoros idegdagok. (Vége.) — Verebélyi L. tr. Sebészeti tanulmányok a bécsi egyetemen az 18^{63/70}-diki tanév első hónapjairól. — Bodor K. tr. A sárga Ist. Warren Stone után. — Konrád M. A sebészeti műtétekről gyermekeknél. P Guersant után. — Könyvismeretetés. Die Kaltwasserbehandlung bei Typhus abdominalis. Von Dr. Ziemssen u. Dr. Hermann Immermann. — Lapszemle. A creosot hagymáznál.

Tárcza. Eötvös József báró vallás- és közoktatásügyér beszéde az alsó ház február 25-ki ülésében. — A hasonszenvésvet az alsó ház február 25- és 26-ki ülésében. — Nehány megjegyzés Hoffmann P. képv. beszédére egyetemünk állapota felett. — Patruba György tr. beszéde az alsó házban az egészségügyi tanács költségvetése tárgyalásakor. — Vegyesek. — Kivonat Pest város tiszti főorvosának 1869-iki november-havi közegészségi hivatalos jelentéséből. — Pályázat.

Sokszoros idegdagok (multiple Neurome).

GENERSICH ANTAL tudortól, Würzburgban.

(Vége.)

Mint ismeretes, Virchow az idegdagok területét szűkebb határok közé szorította, s idegdag (neuroma) név alatt csak olyan dagokat akar egyesítve látni, melyek főtömege valami idegállomány által képeztek, vagy melyek összetételében az legalább mint lényeges alkatrész szerepel. Az idegállomány mivolta szerint megkülönbözteti az idegrostdagokat (fibrillaere oder fasciculaere Neurome) és az idegsejtdagokat (cellulaere oder gangliöse Neurome), melyek megint központi környi és végdagok lehetnek, mennyiben vagy a központi idegrendszerben vagy az idegtörzsöcsökön vagy az ideges végkészülékek n fekszenek. — Az idegrostdag 1) velős idegrostdag (neuroma fibrillare myelinicum), mely velőtartalmú idegrostokból áll, s 2) az általa legelőször felfedezett velő nélküli idegrostdag (neuroma fibrillare amyelinicum), mely leginkább velőnélküli idegrostok által képeztek.

Mind ezen valóságos idegdagoktól, melyekben az ideges alkatrészek túlsúlyban vannak, elválasztja a vegyes vagy összetett fibroglio-, myxoneuromákat, melyekben a közbenlevő kötőszövet nagyobb mennyiségben van jelen; az álidegdagokat, vagy az idegek fibromáit, gliomáit és myxomáit. A két utóbbi főosztály közti különbség az ideges alkatrészek mennyiségében rejlik, s ha ez a dagtömeggel megszaporodott, akkor még idegdag, ellenben ha az ideges alkatrészek száma ugyanaz marad vagy kevesbült, akkor már nem idegdag, hanem rostdag (fibrum), vagy kötdag (glioma), vagy nyákdag (myxoma) az idegben.

Ezen felosztás szerint a leírt eset kétségekívül az idegdagok sorából kitörülendő. Mindamellett a sokszoros idegdag (multiple Neurome) elnevezést jogosúlnak tartom, még pedig azért, mert az egész testben oly rendkívüli mennyiségben található dagok mégis szorosan az ideges szervekre szorítkoztak, s azokkal egészen elválaszthatatlanul összefügtek; mert továbbá a perineurium és a Schwannféle hüvely, melyből a dagok kifejlődtek, szinte az idegrost alkatrészeként tekintendő, s természetére nézve is valószínűleg a test más köt-

szövetétől különbözik, végre pedig azért, mert valami új elnevezést nem tartok szükségesnek, teszem: általános és csomós idegkötszöveti túlképlődés (hyperplasia) által a különben egészen jól határolt betegségi alak felosztását kimerőszakolni. Úgy hiszem, csak ha számosabb göröcsői vizsgálatokból lehetne következtetni, hogy valamennyi eféle dagképlődés lényegében kötőszöveti túltengésnek tekinthető, csak akkor lennének feljogosítva azokat mint külön osztályt a valóságos idegdagok ellenében felállítani. S maga Virchow is olyan dagokat, melyek a leírt göröcsői alkatra nézve esetemhez tökéletesen hasonlítanak fibroneuromáknak nevez. Azonkívül bevalja ő is, hogy felette nehéz a velő nélküli idegdagot felismerni és a rostos dagoktól megkülönböztetni. Szerinte a lényeges a különbség velőnélküli idegdag és rostos vagy rostosmagvas (fibronuclear) dagok közt abban rejlik, hogy előbbinél a magvak nem sejtekben vannak, hanem rostokban fekszenek, melyek kettős határral bírnak, s nagy kiterjedésben követhetők. A rostok átmetszete kerek vagy legalább kerekded, s sehol nem találni csillagalakú vagy reczeszerű átmetszeteket, mint a rostdagokban, kivéve az ujdontfejtelt rostok közt levő szövetben (perineurium és neurilemma). Azonban a kisebb dagokban harántul átmetszett, kerek és ennél fogva a valóságos idegrostokhoz hasonló rostokat találtam, mely körülményből, úgy hiszem, jelen esetben nem lehet teljes biztossággal arra következtetni, hogy e rostok velőtlen idegrostok legyenek, még pedig azért nem, mert a borszeszben fekvő egészen ép idegek szétbontásánál a Schwannféle hüvely oly kötőszöveti rostokra bomlott szét, melyeket senki se bírna a kisebb dagokban levőktől megkülönböztetni; minthogy továbbá a microchemicus vizsgálat (aranyhalvag általi festés) egészen ellenkező eredményt nyújtott, a velős idegrostok és kötőszöveti testek festve lettek, s helyenkint az egész dagtömeg is elmosódott színezetet nyert, de sehol se lehetett a kötőszöveti rostoknak megfelelőleg finom csíkokat megkülönböztetni; — s végre, mert hosszabb ideig tartó légenysavbani áztatás után a velős idegrostok közt fekvő tömeg orsóalakú és több nyujtvánnyal ellátott sejtekre bomlott. — S így hiszem, a működési zavar csekély volta mégis az iderendszer valódi főelemeinek lényeges részvéte ellen szól.

Heller A. tr. Virchow Archivjában (44. k. XIX. 338. l.) „Multiple Neurome der Nerven der untern Körperhälfte“ cím alatt Erlangenben bonczolat alá jutott es-tet írt le. 45 éves iskolatanító 18 évvel ezelőtt hosszú ideig a jobb sarok csontthártyalobjában szenvedett, s mikor ez végre begyógyult, ugyanezen oldali alszáron idült fekélyek támadtak, melyek javúlva és rosszabbodva, végre oly kiterjedést és intensitást nyertek, hogy a láb egy része (a 2—5-ik) elűszkösödött. Emiatt az alszár a felső harmadban csontkittatott, mely alkalommal a beteg érzéketlensége feltűnt. Mikor az egyén vérzés és gyengeség miatt meghalt, a bonczolatnál kitűnt, hogy a 2-dik ágyéki csigolyától fogva valamennyi idegtörzs erősen meg volt vastagodva, s úgy a gerinczsatornában, mint azonkívül csomós és orsóalakú dagokat képeztek. Az együttérző rendes dúczai helyett rövid, vastag, orsóalakú dagok léteztek, melyek egymással és a gerinczagi idegek csomóival közlekedtek. A jobb üldég egész hosszában megvastagodott és csomós. Mindkét czomb bőre alatt és izomzata közt számos idegdag. A test egész felső felén egy csomó se találtatott, s azok a bal alszáron szintén hiányoztak. A test felső részének izomzata jól ki volt fejlődve, az alsóé kiterjedt elfajulásban szenvedett.

A görösövi vizsgálat nyomán Heller tr. úr azon folyamánhoz jut, hogy legelőbb az elemi idegrostban erős megvastagodás lép fel, mely az idegbennék megszaporodása által van feltételezve, s egyszersmind az idegbennék némi vegyi változásnak van alávetve; — evvel összeköttetésben csekély magcsaszaporodás jön létre az elemi idegrosthüvelyen, később az elemi idegrosthüvelyen fokozódó magcsaszaporodás mellett az idegbennék hosszszesíkolatot mutat, mire a megváltozott velős elemi idegrost számos, párhuzamosan fekvő fénylő velőtlen idegrost pamatára szétesik, melybe helylyel közel igen hosszú magvak vannak beágyalva; — s minthogy a dagokat alkotó elemek az idegrostokból erednek, annál fogva dagjait a valódi velő nélküli idegdagokhoz számítja.

Ámbár Heller tr. úr mondja, hogy dagjait foszmiumsavval és aranyhalvag-káliummal — oly reagensekkel, melyek az idegvelőt és a tengelyfonalat jelezni szokták — kezelve, tévőleges eredményt nem nyert, valamint azoknak különféle folyadékokban történt áztatása sem volt siker által kísérve, őszintén be kell vallanom, hogy Heller tr. rajzaiban a fennevezett következtetéseket nem találom eléggé indokoltaknak; esetét illetőleg még sem nyilatkozhatok határozottabban, mert nem láthattam, s saját esetemmel már azért sem tartom egészen egyértékűnek, minthogy itt a bántalom mégis csak helybeli, így tehát csak kérdéses marad, vajon ezen eset az általános sokszoros idegdagokhoz számítandó-e? Nincs is szándékom a valódi velőnélküli idegdagok létezését kétségessé tenni, s a Heller tr. esete feletti nyilatkozatomhoz csak következő körülmény által lettem kényszerítve.

Heller tr. úr állítja (V. X. 44. k. 342. l.), hogy az ő esete és a Hesselbach által leírt, a würzburgi museumban gondosan eltett eset a dagok görösövi alkatára nézve egészen hasonlóak voltak egymáshoz, — továbbá, hogy valamennyi dagban görösövel sem lehetett idegrostoknak (természetesen velős idegrostokat ért) nyomát felfedezni, s (347. l.) hogy a würzburgi készítmény szinte a valódi idegdagokhoz számítandó. Recklinghausen tnr. engedelmeivel ez esetet is megvizsgáltam, s meggyőződtem arról, hogy az enyimhez

tökéletesen hasonlít; különösen pedig az általam voltam meglepve, hogy az idegcsomókból vett haránt metszeteken, lettek legyen az a dagcsa közepéből vagy végéből készítve, kivétel nélkül egészen épen megmaradt velős rostokat különböztethettem meg, mely idegrostok kötszöveti burjánzás által egymástól többé-kevésbé el voltak különítve. Meg kell engednem, hogy a velős idegrostok a daganatban hiányoztak, ha a csomó a metszet készítésekor rendkívülileg össze volt szorítva, vagy ha a fedlemez a metszetre erősen rá lett nyomva; de ez esetekben is a készítményen itt-ott velős csöpek uszkáltak. Minthogy már most Heller tr. úrnak ily hibákat a készítmények előállításában nem tulajdoníthatok, annál fogva azt kell gondolnom, hogy a Hesselbach-féle esetet nem vizsgálta meg haránt metszeteken. Igaz, hogy az 50 évesnél (1817) öregebb készítményen az idegrostokat nem számláltam meg, s hogy áztatási kísérleteim hígított salétromsavban sem arattak oly határozott sikert, mint heveny esetekben; de valamennyi hossz- és haránt metszet, s tüvel szétbontott készítmény a két esetből annyira hasonlít egymáshoz, hogy a készítmények felcserélhetők, s úgy hiszem, hogy a Hesselbach-féle eset teljes joggal az általam leírt mellé sorozható.

Az eddigelé közzétett és Virchow dagtanában (III. köt. 292—293) feljegyzett esetek összehasonlításánál találtam, hogy a leírás, melyet Lebert (Schönlein esete, *Physiol. Pathol.* II. k. 179. l.), Follin (Cazalis esete, *Traité élémentaire de path. ext.* 1853), Rokitsansky (*Lehrbuch der path. Anatomie* II. 501), Houël (Temoín esete *Bullet. de la société anat.* 1857, p. 403.) és Heusinger (Virchow *Arch.* 27 k. 208) ad, lényegében esetemre is illik, s azon esetekben, melyekről görösövi lelet nincs feljegyezve, a többi tünetek összhangzása által valószínűvé tetetett, hogy a sokszoros idegdag valamennyi esetében a görösövi alkat is hasonló.

Ha t. i. az előn mutatkozó tüneteket tekintjük, valamennyi leírt esetben feltűnő ellentétet találunk az egész környi és együttérző idegrendszer oly szembetűnő elfajulása és a csekély működési zavar közt. A Serres által leírt két fiatal embernél (*Compt. rendu* 14. 1843 643.), ki hágmázban halt el, s a Maher és Payen által (*Compt. rendu* 16. 1845. 1171.) leírt fogolynál majdnem semmiféle ideges tünet se volt jelen, érzéketlenség vagy hűdés nem mutatkozott, s még a csomók fájdalmas volta sincs megemlítve; a Hesselbach féle esetben a csomók épen nem voltak fájdalmasak, s Heusinger mondja, hogy betegénél a dagok még erősebb nyomáskor is egészen érzéketleneknek találtattak. Az utóbbi esetben az idegműködés semmiféle zavara nem volt jelen, míg Hesselbach esetében az utóbbi időben fellépő ideges tünetek (erős fejfájás), úgy hiszem, a bal agyacs hídszárán (crus cerebelli ad pontem) levő dag, s az általa gyakorolt agynyomás következményei lehettek; harmadik esetben szinte hiányzik minden ideges tünet, s a nagy csomók is csak erős nyomáskor fájdalmasak. — Sok esetben (Nélaton, V. Dagok, 3 K. 294, Follin, Temoín, első esetünk) csak néhány dag fájdalmas, különösen időváltozáskor, a legtöbb erősebb nyomáskor sem igen érzékeny, — s csak az utolsó hónapokban lép fel állandó fájdalom, tompasági érzés, hűdés és érzéketlenség.

Csak a Schönleinféle esetben, mely Lebert és Hasler (dis. inau. de neuromate, Zürich, 1835) által van leírva, már igen korán feszülő fájdalmak léptek fel a végtagokban,

némsokára bizsergés, tompasági érzet, feltűnő gyengeség, — hűdés és érzéketlenség a ugyanazokban, s végre ismételt légzési nehézségi rohamok, melyeket Schönlein oly állatokéhoz hasonlított, melyeknél a bolygideg át volt metszve, a beteg nem feketett, élénk szorongást érzett, lépése rövid és reszketeg, a szívverés gyors és feszült, az érverés igen kicsiny lett, végre hangtalanság állott be. Schönlein kór-dáján észlelt második eset, melyet szintén Lebert és Hasler írt le, úgy hiszem, nem számítható a sokszoros idegdagokhoz, különösen azért nem, minthogy bonczolati jegyzőkönyv nincsen, s a gyenge testalkatú egyénen csak a nyakon volt több csomó érezhető, mely elgenyedett, úgy hogy a görvélykórra való gyanú nem egészen alaptalan, s a 26 éves szűzön észlelt ideges rohamok tökéletesen hasonlítanak méhszervi (hystericus) rohamokhoz.

A tünetek aránytalansága teljes megfejtését találja az elemi idegrostok ép voltában, minek folytán súlyosabb tünetek csak akkor lépnek fel, mikor egyes dagok gyors növése és kedvezőtlen helyzete miatt az illető idegek rendkívüli nyomásnak vannak kitéve. Így első esetemben fájdalmas érzéketlenség csak a jobb alsó végtagon mutatkozott, mikor épen a jobb keresztfontat a felette gyorsan növekedő dag által az ülékben tetemes nyomást szenvedett, s Schönlein esetében a korán fellépő hűdés, a légzési és szív működési zavarok egészen határozottan azon túlságos nyomás következményeként tekinthetők, melyet a gerinczsatornán belül az első nyaki idegekből kiinduló dagok a gerinczagyra gyakoroltak. Hasler értekezésében, a III. táblán, e viszony egészen jól látható, egyszersmind itt fel van említve, hogy ezen dagok puhábbak voltak, tehát gyorsabban nőttek mint a külsők, s a szerző is az előbbeni tüneteket a gerinczagy felső részének összenyomatásából származtatja.

Feltűnő, hogy valamennyi ilyen betegnél, ki közébejött kórokban (hagymáz, gümőkór, melli légdag, vérzés) nem halt meg, az utolsó életévben — gyakran még minden idegműködési zavar nélkül — többé kevésbé makacs hasmenések állnak be, melyek feltűnő elsoványodást, halaványságot, feltűnő gyengeségi érzést és álmatlanságot eredményeznek. Lebert észlelte, hogy a nyomás alatt a dúczidegsejtek eltűnnek, s alkalmas volna e körülményt felvilágosítani; de meg kell vallanom, hogy a leírt esetben csak igen szép és megmaradt dúczsejteket láttam, melyek legfeljebb festenyszegénységük által különböznek a rendesektől.

A kór származását illetőleg jelen esetem különösen érdekesnek látszik. Ismert tény, hogy a kemény kötszöveti dagok lassan nőnek. Betegünk az első borsónyi dagokat már 8 éves korában vette észre, így tehát nem jogtalan felvenni, hogy azok még fiatalabb gyermekkorából származnak; valószínűleg veleszülettek vagy legalább veleszületett hajlam által vannak feltételezve. Nem tekintve azt, hogy a sokszoros idegdagkór számos esetében az egyének már a húszas években tönkre jutnak (— Serres 23 és 22 éves férfi, Maher és Payen 26 éves férfi, Schönlein 20 éves nő, Heusinger 23 éves férfi, első esetem 22 éves férfi —), már többször lehetett a baj vele született voltát és öröklését határozottan bebizonyítani. Így a két buta fítestvérnél, kit Schiffner írt le (Med. Jahrbücher d. oest. Staats 1818. B. IV. St. IV. S. 77. és 1821. B. VI. St. IV. S. 44.), s kik közül az egyik 34. a másik 33. éves korában halt meg; továbbá a születésétől fogva gyenge elméjű örültnél, kit Knoblauch írt le (diss.

inau. de neuromate et gangl. acces. ect. Francofurti ad Moenum 1843.), ki 34. s Hesselbach betege, ki 39 éves korában halt meg. Mint az utóbbi esetben a baj öröklése atyai részről biztosan van constatalva, ép úgy kitűnik az öröklés anyai részről az általam összegyűjtött három esetben, hol is, mint felemlítettem, a korra nézve 12 évvel különböző, s más más atyától származó fítestvérek közös anyjuktól örökölték a bajt.

Mind e viszonyok arra mutatnak, hogy azon esetekben is, melyekben az egyének nagyobb kort értek el (Klob, Zeitsch. d. Gesellschaft Wiener Aerzte 1858. 3. sz. 47. 1. — 57 éves nő), a betegség kezdete már a fiatal gyermekkorba esik.

A betegség alakjának közelebbi megtekintéséből is kitűnik, hogy veleszületett hajlamon alapszik. A Hesselbach és a Knoblauchféle esetek kivételével se az agyban, se a gerinczagyban soha változás nem találtatott, s ha elfogadnók is, hogy Schiffner két esetében a lelki zavarok hasonló, csaknem igen feltűnő agybántalom által voltak feltételezve, mégis felette sok százalék jut azon esetekre, melyeknél a baj az idegtörzsekre és az együttérzőre szorítkozik. Az idegek közül megint a lát- és szagideg egészen feltétlen immunitásnak örvend, s a hallideg is az általános idegdagos elfajulás eddig leírt eseteiben csak egyetlenegyszer volt bántalmazva (Knoblauch esete.)

Valjon ezen általános és aránylagos immunitas azálta van-e feltételezve, hogy a betegség oly időben kezdődik, mikor bizonyos képletek (agy, gerinczagy, szagideg, látideg és talán a hallideg is) első alapjaikban már le vannak rakva, s mások még csak képeztetnek; vagy pedig inkább azon körülményben találja okát, hogy az agy, gerinczagy, továbbá a lát- és szagideg mint valóságos agyrészletek, úgyszintén a látideg nem bírnak tulajdonképeni rostos kötszövettel, s a betegség a Schwanféle hüvely és a többi rostos idegkötszövet hiányos alakfejlődésében van feltételezve: azt nem lehet ugyan biztosan elhatározni, az utóbbi magyarázat azonban kétségtelenül több valószínűséggel bír, még pedig azért, mert egészen határozottan megalapított tény, hogy későbbi időben is egyes új csomók támadnak, különösen oly helyeken, hol az idegek a felületes fekvés vagy a laza összeköttetés miatt külső ártalmaknak, nyomás, ütés, rongálásnak inkább kitétetve. Így a nyaki és ágyéki gerinczsatornarészletben az ideggyökökön levő dagok mindig nagyobbak és szaporábbak, mint a háti részletben; a puha részekben nagyobbak, mint zárt csontsatornáknak és a legszámosabb dag mindig ott találtatik, hol az ideg szűk nyíláson keresztül halad, az izomba mélyed vagy ebből kilép, vagy a bonyéket keresztülfúrja. Azon eseteknél, melyeket észleltem, csak azt akarom említeni, hogy a cipésznél a legnagyobb dag a faron fejlődött ki, hol is foglalkozása következtében folytonos nyomás gyakoroltatott, s hogy bátyjánál egyike a legnagyobb dagának (t. i. a homlokon lévő) külsértésből eredt.

Az első esetemben talált epispadiasist és az emlőmirigyek kifejlődését vagyis inkább elmaradt visszafejlődését az illető idegek tökéletlen kiképzésével oki összeköttetésbe hozni, úgy hiszem, kissé merész lenne; azonban nem lehet tagadni, hogy a nagy dagképzés a medenczebeli idegeken és a nemzórészek hiányos kifejlődésének együttléte ily felfogásra vezethetne, — s hogy az eltorzulás legalább azt bizonyítja, hogy a magzatéletben zavarok léptek fel.

Az idegkötszövetnek sajátos praedispositióját már

csak azért is fel kell venni, minthogy valamennyi számtalan dag mégis az idegekhez kötve marad, úgy hogy idegkóros vérbomlásról (neuromatöse Diathese) szölkttak, mely a rákostí azáltal különbözik, hogy nem terjed át a nyirkedény-rendszerre vagy más szervekre. E tekintetben megint jelen eseteim, nevezetesen az első, talán a második is, mint rendkívüli ritkaságok újból érdemesek, s egészen alkalmasak a régi és jelenleg Virchow által képviseált tannak való-ságát újra bebizonyítani: egészen jóindulatú kötszöveti da-gok, melyek hosszú éveken át minden nehézség nélkül fen-állottak, erős burjánzás folytán nyálkásak (myxomatös), végre húsdagosak lehetnek, s most már ragályzó természet-tel is bírnak.

Sebészeti tanulmányok a bécsi egyetemen az 1869/70-diki tanév első hónapjaiban.

VEREBÉLYI LÁSZLÓ tr.-tól Bécsben.

A lefolyt négy hó alatt kiválóan Billroth képezte tanulmá-nyaim tárgyát. Előadásai két részre oszlanak, reggel 10–12-ig gyakorlati, délután 2–3-ig elméleti előadásokat tart. Az elméleti előadások „Általános sebészeti kór- és gyógytan” művéből eléggé ismereteseek; azonban kiváló érdekeltséget keltenek azáltal, hogy az idevágó kísérleteket a hallgatóknak bemutatja, hogy a mon-dottak könnyebb felfogására a görösövi készítményeket megnézetí és magyarázza, s végre, hogy gazdag tapasztalatának adatait az általa ajánlott gyógyeljárásnak indokolása végett közli. Azonban a lob és evvel azonos folyamatok elméleti terén ő is elvesztette már azon biztos irányt, melyet művének 3 első kiadásában ta-pasztaltunk. Művének negyedik kiadásában septicismussal fo-gadta el Cohnheimnek sejt-vándorlásán alapuló tanát, s előadásain ismét engedményez jogosultságot Stricker nézetének is, ki Virchow és Rokitsansky elméletét (mutatis mutandis) egyesíti. Stricker szerint ugyanis a sejtszaporodás kiválóan az állandó, de újból amoeboiddá vált sejtek osztódásán alapszik, mely folyamatnál azonban nemcsak a sejtek izgekonytsága (Virchow: Reitzbarkeit) hanem az izzadmányozás (Rokitsansky: Exsudation) is szerepel.

A genyver — Pyaemia — eredetét illetőleg, mely jelenben újra vita tárgya, benne a helybeli okok által létrehozott vérfertő-zés találta pártfogóját, szemben Roserrel, ki annak miasmaticus eredetét akarja kimutatni. Billroth a kórházi levegőnek csak annyiban tulajdonít káros behatást, mennyiben az a sebre gyako-rol ártalmas behatást, s ezáltal a genyfelszívásra az alkalmas mozzanatokat nyújtja. Figyelmezteti a hallgatóságot a bonczasz-talnál, miszerint a tévedések kúforrása leginkább a felületes bonczolás. (Érdekes jelenséggént fel kell említenem, hogy a gyer-mekágyi láz oktanában elfogadta Semmelweis nézetét, míg Braun K. a contagiosomiasmaticus elméletet pártolja.)

Az ujdontképletek osztályozásában visszatért Virchow néze-téhez, elhagyta a kórodai prognosticus beosztást, mert ez irány-ban maga maradt, hanem kezd az egyszerű dagokkal, s megy át az összetettebb szerkezetűekre. Elfogadta Thiersch és Waldeyer nézeteteit, melyek szerint a húsdag csak a kötszöveti anyagokból (lényegesen tehát szövetekből, melyek a középső ébrenylemez-ből származnak), a rákok pedig a szarulemek; (epitheliale Element-e) elsőleges sarjadzásából fejlődnek, a szarulemez és nyákhártya-lemez-ből (Darmdrüsenblatt.) Az alveolaris szerkezetet nem tartja a rák kizárólagos tulajdonának, mennyiben hasonló szerkezetű húsdagot is talált. Kórodai előadásainál különös előnyökben részesíti a járó betegét. Mindig az ambulatoriumot végzi előbb, minthogy legin-kább ezekből szedi a kórodai anyagot, s csak azután műtesz és pedig rendszeren 2–3 betegem egymás után. Ezen előadását valódi haszonnal már csak a haladott látogathatja, minthogy a kórha-tározat indokolásába nem igen ereszkedik. Kivételeket szeret tenni a csontbántalmaknál, melyek, úgy látszik, kedvező tárgyat képezik, mert ezeknél gyakran kitűnő kórbonczai csontkészítmé-nyek és rajzok bemutatással ereszkedik a tárgy magyarázatába. Hasonló előszeretettel foglalkozik az epicrisisekkel. Hetenkint

egy- vagy kétszer előadás után hallgatóival beteglátogatást tart a kórodán, mely alkalommal a kórlefolással, utókezeléssel és a betegápolással ismerteti hallgatóit.

A sebek gyógykezelésénél a geny szabad lefolyásának barátja, s azért a végtagok nagyobb fokú genyedésénél — complicált csonttörés, csontkítás és csontkolás után — annak felfogásáról gon-doskodik, ezek alá helyezett edények által. Tény az, hogy az ily felfogott geny 12–24 óra múlva sem bír oly búzzal, mintha az a tépetbe szívárog. Bemutatott más sebészeti osztályról úgyneve-zett „kék geny”, mely rendszeren csak akkor jön létre, ha té-pet vagy más kötszer által fogatik fel a különben rendes színű geny. Ezen színváltozat eddigi felfogások szerint ázalagoknak (Infu-soria) bizonyos bomlás szűlte módosulásán alapszik. Ezen ázala-gok tovább tenyészhetők, s a sebgyógyulását nem akadályozzák. Kötszerül carbolsavat használ, melynek előnye, hogy vízzel, olaj-jal és póp alakjában alkalmazható, de hatására nézve alig sikere-sebb a chlormészoldatnál. Hátránya, hogy az érzékeny bőrt kö-nyen izgatja és a fehérneműt kissé barnára festi.

A gyors hegedés eszközlését csak a képlő műtétéknél szokta fogamatba venni a seb egyesítése által, de feltűnő, hogy ez irány-ban az eredmény, mily csekély. Az igaz, hogy plasticát leginkább ujdontképletek kiirtása után létrejött anyaghiány fedése miatt csi-nált, hogy a lebenyeknek nagyoknak kellett lenni, hogy a műtet-tek többnyire előrehaladott korú egyének voltak, de hogy nem csu-pán ez okokban rejlett a gyors hegedés kimaradása, a legtöbb eset-ben kitűnt abból, hogy az elhalás úgyszólván csak addig terjedt, mint rendszeren szokott a nyílt sebek szélén, s hogy nem egyszer a másodlagos varrat a kívánt eredményhez vezetett. Az okot én a fő-lött felületes egyesítésben keresem; az azonban tény, hogy Ba-lassánál, ha a lebeny más okoknál fogva nagyobb kiterjedésben el nem halt, vagy a fiatal heg feszülés-szűlte szétszakításnak nem volt kitéve, én ily tömeges másodlagos varratnak szükségét nem láttam. Feltűnő ezenkívül a Petit-féle és carlsbaditűk ritka alkalmazása. Ennek oka azon tapasztalat, hogy itt a tűk körül az elhalás nyomási üszök következtében igen gyakori. Magyarázatát abban lehet találni, hogy az egyene-en keresztül vitt tűre a fonál erősen ráfeszítetik anélkül, hogy a fonál alatti keringésre a tűnek erősebb vagy csekélyebb meghajtása által tér nyitatták.

A csontkításoknál Simpsontól ajánlott acutorsioval zárja el a vérző edényeket. A tűk eltávolítása 48 óra múlva történt, anélkül, hogy azok kihúzása érzékeny fájdalmat okozott vagy vérzést idé-zett volna elő. Kocher nézete szerint még ekkor valószínűleg vér-rög nem képződött (24 óra múlva még nyomát sem találta), s a vérzést a megduzzadt intima és adventitia akadályozza, csak mi-dón a vér a sértett bellemmel érintkezik (t. i. a tűk kihúzása után) jön létre a thrombus. Minthogy tehát a lekötésnél az edény nem izgattatik oly hathatósan nagyobb kiterjedésben, s hol iz-gattatik, ott elhalás is idéztetik elő (a fonál alatt), azért volna elő-nyösebb az acutorsio. Én eddig nem tapasztaltam a lekötés káros hatását, de láttam, hogy az acutorsiónál csak nyílt sebkezelés al-kalmazható, fel kell adni a részletes gyors hegedésnek megkísérté-sét is, s végre a sebész még inkább rabja a betegnek, minthogy ennek nyugtalanságánál a kiálló tűk folytán a kirántás veszélyé-nek vannak kitéve.

Meglepő volt rám nézve, hogy combcsontkítás javallatott tu-mor albus miatt egy már senyves külemű nőnél, ki azonkívül kis gyermekfejnű hideg tályogot bírt a vállon. A csontkítás a folyamat egyszerűsítése végett vitetett véghez; azonban a hideg tályogban hevenyebb folyamat kapott lábra, megnyílt, az eddig tisztuló csont-ban a sarjadzás elhalásnak engedett helyet, s a beteg genyverben halt el.

A pesti sebészeti kóroda az ily esetet „noli me tangere”-nek tekinti, minthogy a műtét után a tályogbani változások a halálos kimenetelt siettetik. Ezen eset befolyása igazolja ezen állítást.

Szűkebb körre szorítja Billroth csontszunál — ha az ízület végeken fészkel — a csontkolás (Resectio) javaslatát, mert míg Heyfelder minden esetben ajánlja, az ő tapasztalatai nyomán már csak ott alkalmazza, hol a folyamat idült, a gyógyulásra hajlam mutatkozik, anélkül, hogy a természet e célét elérhetné.

Kevésbé bírtam megbarátkozni a csontkolás azon javallatával hol az egy 16 éves leánynál a crombesont alsó végén fészkelő hú-sdag miatt végeztetett. Azonban habár fiatal egyéneknek a kiűju-

lás valószínűsége nagy, mégis a húsdag mostani prognosticus ismerete mindig megengedi a kísérletet, különben csakugyan azt a kérdést volna szabad fölvetni: szabad-e a kótes jövővel szemben a beteget legjobb esetben 6 hónapos utókezelésnek kitenni, ha a csonkítás után tán már 8 hét múlva élvezheti az úgy is rövidre mért életét? Csak a tapasztalat fog erre biztos feleletet adhatni.

Általában úgy látszik, hogy keserű ébredés fenyegeti a csonkolás túlbuzgó barátait és különösen azokat, kik nem tűzik ki célul a csontvégék merev forradását. Hanover, kopenhágai tanár kimutatásai azon csonkoltak végtagjairól, kiknél az utolsó dán háború után végeztetett elsőslegesen a csonkolás, nem igen buzdítanak négy év után az eleinte fényesnek tetsző mozgékonyaság eszközlésére. Igen szép sikerrel alkalmazta a bórallati osteotomiát egy angol kóros kis leány igen elferdült alszárán. Az eljárás eltért annyiban az eddig ismertektől, hogy miután az elgörbülés legmagasabb púpozataján a bőrt harántul 3"-ra átmetszette, keskeny vésővel a sípcsontot annyira bevészte, hogy azt a törékeny szárcapocscsonttal együtt eltörhette. Miután a végtag, rendes irányba hozva, kötésbe helyeztetett, a gyógyulás minden nevezetes visszahatás nélkül teljesen bekövetkezett. Billroth egyáltalán a kedvező siker miatt fiatal egyéneknek igen beható műtéteket véghez elgörbült csonkok irányjavítása végett.

Nem érdeknélküliek továbbá azon kísérletek, melyeket jelenleg a czombesont törésének gyógyítása körül tesz. Ismert dolog ugyanis, hogy a czombesont, különösen rézsútos és szálkás törései rövidüléssel és kiválóan elhajlással szoktak leginkább gyógyulni; de tudjuk azt is, mily nehéz, ha gypskötést alkalmazunk a medencze körül az egyik rögzítő pontot alkalmazni. Billroth itt az állandó nyújtást alkalmazza, még pedig úgy, hogy az alszárra alkalmazott gypskötés külszéléhez szint erősít, mely pólyával a medenczéhez rögzítették. Ez utóbbinak célja a czombirány változását akadályozni a beteg mozgásaival; a gypskötésre alkalmazott kötélek a nyújtást hátrány nélkül megengedi. Az eredmény úgy sem teljes még, de tökéletesítéssel buzdító.

Az újdonságok kiirtásánál, ha t. i. azok kiújulás hajlamával bírnak, mindig fél hüvelyket, de még többet is távolít el az ép szövetekből. Így alajkráknál a műtét mindig oly anyagvesztéssel jár, hogy az csak képlés által pótolható. Az úgynevezett csecskiirtást soha sem javálja, a műtét mindig azonos a csecscsonkítással. A húgyhólyagkövek kezelésénél, kiindulva azon tényből, hogy a savi hatású húgy a szövetekre kevésbé káros hatású, mint az ali, a műtét előtt azáltal akar ez utóbbin kedvezően változtatni, hogy ásványi savakat ad. Én ez eljárásnak legkisebb eredményét sem láttam. Legtöbb esetben az elválasztott savhatású húgy, a hólyag hurutos állapotánál, ebben lesz ali, már pedig a hurutot az ásványsavak — melyeket hosszabb ideig más okoknál fogva sem lehet adagolni — alig fogják megszüntetni. Különben Balassa, kinek eredményei a kőmetszés terén határozottan a legkiterjedtebb tapasztalatokhoz vezettek, nem fektetett épen nagy súlyt a húgy minőségére (vegyszeri hatására), gondoskodott annak szabad kifolyásáról, s ha más változások műtét után a beteg halálát nem okozták, nem emlékszem, hogy csupán az ali húgyot említette volna föl, mint a halálozás fokozó okát.

A húgyhólyaghüvelysipoly műtétét, az eddigi lapos felsebzés helyett, Billroth a nyílás falainak összes rétegeit magába foglaló gyűrű eltávolításával szokta eszközölni, mely sebszélek a gyógyulást, az ő tapasztalatai szerint, sokkal biztosabb kiállításba helyezik pontos egyesítés után. Ha magasan van a sipoly, szabad-e még 1½"-nél gyűrűt eltávolítani a hasúr megnyitásának veszélye nélkül, s nem kell-e attól tartanunk, hogy varrótűnk a hasúrba hatol, ezt a tapasztalat fogja eldönteni.

Szájpadképlés, uranoplastica műtéténél nem oldallebenyekkel pótolta a hiányt, hanem az ép kemény szájpád felké szített lágy részeiből képezett haránt ív visszatolásával.

És most röviden jellemezve Billroth tanárt, ő határozottan genialis sebészek sorába tartozik, kinél azonban néha inkább előtérbe lép a kutató tudós mint az orvos; kísérleteket igen szeret tenni, de elve mindig tuto cito et jucunde. Félsegekét nem igen szeret, vagy műtesz, s akkor nem retten vissza bármily eredménytől, vagy egy általán — és úgy látszik

csak saját tapasztalatai folytán — nem tartja javaltnak a sebészi beavatkozást. Élénk vérmérsékletével lépést tart a műtétnél gyorsaság, így hólyaghüvelysipolyt 20—30 perc alatt végez, s csak egy paizsmirigy-kiirtásnál haladt a műtétnél óvatosságra mutató lassúsággal. A narcosis mély, s alkalmaztatik úgyszólván a legkisebb műtétnél is.

Említés nélkül nem hagyhatom azon szíves előzékenységet, hogy műteteinél az úgy is kis műtőterben helyt foglalni engedett melyért különös köszönetre kötelezett.

A sebészet körébe vág még Braun K. néhány nőgyógyászata is, hol sebészi segélyt nyújtott. M. Sims elvei voltak ily tárgyalások fonalai, gazdagítva a tanár bő tapasztalataival. Braun a méhelőlésnél a fentebb említett Sims modora szerint vitte véghez a műtétet, az eredményről azonban a kórházak sebészfőnökei nem nyilatkoztak kedvezőleg, minthogy a visszaesés nem egy példányát mutatták be osztályaikon. Azonban a műtét talán egyes esetekben mégis célhoz vezethet. A női meddőség okát Braun legtöbb esetben a méhnyak csatornájának rendellenességeiben keresi és állítja, hogy igen gyakran csak néhányszori kutaszolás vezethet kedvező eredményhez. A siker valószínű ha ily eljárás után a havi tisztulás fájdalomtalan lett.

Különös figyelmet fordítottam a sebbekezelésre. Általában a sebészek Bécsben nem ragaszkodnak valamely modorhoz, kivéve Salzert, ki a legszigorúbban viszi keresztül Lister eljárását, azonban úgy látszik, hogy ő sem tulajdonít ennek más előnyöket, mint melyeket röviden az „Orvosi Hetilap“ f. évi 5. számában kifejtettem. A carbolsav a legtöbb sebésznél pótolja a chlormészoldatot csak Lorinser marad hű eredeti kötszeréhez. Ő ugyanis a tisztaság öleső eszközölése végett itatós papírost márt vízbe, ezt a sebre teszi, s hogy hamar ki ne száradjon, guttaperchapapíros lemezzel fedeti azt, mielőtt egy kendővel kiegészítené a kötést. Ha a seb tisztátalan, chlormeszes oldat helyettesíti a vizet. Az eredmény megnyerte teljes megelégedését, s ez egy új adat, hogy csak olyanok rajongnak Lister-féle kötözés mellett, kik, mint Billroth egy előadásán nyilatkozott, enélkül nem voltak képesek a sebet kedvező körülmények közé helyezni. Feltűnő ezenkívül, hogy egyáltalán a tépet kis szerepet visz, s csak átliggatott vászon lemezzel felhelyeztetik, hogy az átszivárgó genyt felfogja, s mindkettő carbolsav vizes oldatába mártatik alkalmazás előtt.

A sárga láz.

(A newyorki „Medical Record“ 1867. okt. 15. számából. Warren Stone tr. louisianiai egy. tnr. felolvasása.)

Angolból BODOR KÁROLY tr.-ből.

A sárga láz oly betegség, melyet mindenki ismerni vél, mindamellett nagyon kevesen ismerik szabatosan annak természetét és jellemét. E kórforma csak délen uralg bizonyos meleg tájakon. Azon törvényeket, melyek menetét intézik, nem valánk képes meghatározni. Sok észlelet történt már a hőmérsékre nézve, mely e betegség előidézésére szükségeltetik, s egy időben bizonyos elméletek voltak kapósak; de minden felállított szabály szépen elaludt, mert a példák bebizonyították azok tarthatlanságát. A sárga láz egyszerűen oly betegség, mely csak meleg éghajlat alatt uralkodhatik. Valamely sajátos, szemlélhetlen meleg által idéztetik elő, mely minden egyéb kór-októl különbözik. Itt nem foroghat fenn tisztatlanság, vagy oly körülmények, melyek hagymázt, al-hagymázt, vagy könnyű lázat idézhetnek elő. Ez nevezetes mozzanat, melyet általában nem értenek; a városok szennyje nem idéz elő sárga lázat, ámbár erre is oly befolyással van mint más kórokra, lehangolja az idegrendszert, fogékonyabbá teszi a kóros hatányokra, — de ez az egész. Az egészségi elővigyázati szabályok mindig lényeges szerepet játszanak, s én nem akarom a városokban való tisztántartási kedvet lehangolni, — de több szövetségi tiszt (Federal Officers) saját érdemének nézte, hogy New-Orleanstól, az ostrom alatt, távol tartatott a sárga láz. Ismert dolog, hogy a város semmivel se volt akkor tisztább, mint egyébkor, de a többi körülmények kedveztek; az idő frisebb és kellemesebb volt, s az eső sem járta annyit, mint közönségesen szokott,

A fűtak, jölehet valamivel tisztábbak valának, de az elővárosok és a környék épen oly bő fészke volt a kórnak mint máskor. Semmi materialis eltérés se volt. Hat egymás utáni évben mentek voltunk a kórtól, még pedig minden quarantaine nélkül. A láz a legegészségesebb helyeken oly dühvel uralkodik, mint az elhagyottabb tájakon. A Magnolia Ridgesbe eső tájat a föld legegészségesebb részének tartották, s ott is borzasztóan dühöngött. Annyi bizonyos, ha fellép, vidéken nagyobb pusztításokat tesz, mint a városokban. De hisz a baj jelleméről már sokat összeírtak, s jelenben néhány egyes mozzanat megvitatására szorítkozom.

I. *Oktan.* Sokat vitakoztak már a fölött, vajlon behurezoltatik- vagy helyi eredetű-e? Járványosságát minden esetre nem hozzák hajókra; a körülben van, még pedig nem valami kis térre szorítkozva. Úgy látszik, mintha nagy tömbként lépne fel, hogy azután egyes cyclusokban tegyen körutat. Volt néhány szabad esztendőnk. Először rendesen a szigeteken lép föl, s az öblök kikötőiben. Ha az év már előre haladt, New-Orleansban rendesen nem félünk a sárga vendégtől, de várhatjuk a jövő esztendőben. 1851-ben Brasiliában és a Rio környékén kezdődött, észak felé ment, érintette 1852-ben Nyugat India szigeteit, 1853-ban pedig New-Orleansban lépett fel. Itt is épen oly düh és pusztítás jellemző, mint a hol járt, a többi helyeken. Egyik városból a másikba rohant, s az atlanti tenger partjain tartózkodott évekig. 1855-ben Memphist látogatta meg, s a beljebb fekvő városok közül sok szenvedett miatta. Ezen évi története említésre méltó. New-Orleansban voltak szörványos eseteink, a méregnek minden nagyobb hatályossága nélkül. Ez június elején volt. Rendesen, ha a kór New-Orleansban fellépett, a város két pontján, alsó és felső részén kezdett mutatkozni, azon helyeken, merre legsűrűbb a hajókázás, s hol jó táplálék, ventilatio és tiszta fekhelyben szükölködő alsóbb rendű legtöbb nép tanyáskodott. A folyamtól rendesen eltér, visszafordul, s mindent, mi szomszédságába esik, megtámad. Nevezett évben nem így kezdődött; egyes esetek merültek fel a város minden részében, de nem elég hatályosak arra nézve, hogy elterjessék a ragályt. Az időjárás kedvezett a láz kifejlődésének; gyakori esőzések voltak, égető nap által követve. Az eső nem volt — zápor, de 2-3-szor meg megapad naponta, s például, reggel az ember felkelve, átnedvesülten, penészesen (mouldy) találta csizmáit. Az időjárás egész június és július hónapokban így tartott, mindazonáltal a láz nem növekedett, s mindenki azt hitte, nem lesz epidémia; mert hát meg kell jegyeznem: ha a sárga láz epidémiává lesz, szabályszerű fokozatot követ, — ma egy, holnap kettő, holnapután három, a következő napon négy stb. eset fordul elő, míg nem tetőpontjára hág, honnan azután ugyanazon arány szerint apad. Nem is volt ez évben járvány, de kevés vártatva megjelent Mexico felől. Szembetűnőleg heves jellemű volt, s én már előre figyelmeztettem, hogy járvány lesz, mely minket is érni fog. A láz Indianolát, Texast és más városokat vevén útjába, végre New-Orleanstól mintegy száz mértföldre fekvő faluban, New-Iberiában nagy dühvel tört ki. Itt legérzékenyebben pusztított, mert a lakosságból az áradások folytán is igen sok veszett el.

Egy vagy két nappal eljöttöm előtt New-Orleansban ütött ki a láz. Az időjárás a kórnak nem kedvezett, mégis hetenkint előfordult 9 esetről, naponkénti kilencz esetre ment fel. Látni való, hogy Texasból jött egész New-Orleansig, hogy itt is erősen pusztítson. Ilyen a betegség általános jelleme, bár néha helyt állónak mutatkozik. Olyannak látszik mint az influenza, mely terjed, s mindenkit, ki körébe jut, megtámad.

II. *A ragályosság* kérdése bővebb fejtegetésre érdemes. El van ismervé, hogy 1853-ig nem volt ragályos, midőn azonban annyira elterjedt, hogy mindenki bizonyosnak hívé e sajátságát. Az orvosok e tekintetben nagyon eltérőleg vélekednek, azonban a kérdés megoldása fontos, már csak a quarantaine-t és a kórban szenvedő egyéneket tekintve is. A ragály czíménél fogva a legközelebbi hozzátartozójukon kívül mindenki fut a betegektől, sőt ezek is csak lanyhán bánnak el velük. Én minden kedély és habozástól menten meg vagyok győződve, hogy egyénről egyénre nem ragályos. Határozottan állítom, hogy nem az. Minden, mi ragadós, kell, hogy érínthető (tangibile) legyen, e fölött nem lehet vitázni. A mely betegség egyszer ragályos, mindig ragályos. A sárga láz, akárhol lép föl, mindig egy és ugyanazon specificus be-

tegség. Azonban bizonyos, hozzája kötött traditionalis nézetek ellen hiába a küzdés. Egy egyént ugyanazon acclimatisatio alatt csak egyszer támad meg, ámbár mint mindenütt, itt is vannak kivételek. A himlőcsről állítják, hogy másodszor is megtámadja az embert, én soha se tapasztaltam. Ha a sárga láz ragályos, mint a ragályhivók állítják, mindenképen annak kellene lennie, úgy hogy e fölött senkinek se jusson eszébe kétkedni. De csak messze eső példákkal bizonyítgatják a ragályosságot, elszigetelt esetek pedig semmit se tehetnek biztos elvé. Én nagy kiterjedésekben észleltem e kórt, s így mi sem kerülhetne el figyelmemet. Nem mondom, hogy valami különleges észlelő volnék, de lelkiismeretes, ki kerülgettem a theorizálást. Valami elméletet felállítani, s bizonyító tények után kapkodni, nagyon közönséges dolog. A tényeken túl soha se terjeszkedtem. Először észleltem a bajt a new-orleansi „Charity Hospital”-ban 1833-ban. Hajótörést szenvedve, s majd mindenemet elveszítve érkeztem a városba, s ügygyel bajjal kaphattam csak valami állomást, segédorvos lettem a „Charity”-ban. A ragály, a népesség számát tekintve, borzasztó vala. A láz a szokott módon vette kezdetét, a folyónak tartva, utcáról utcára szállt. A kórház akkoriban mocsárszálen állott. A falakról kácsákat lehetett lőni. Itt még nem uralgott a láz. A kórház körüli kis házakban lakó szegényosztálybeliek mentek valának; a férfiak azonban, kik egyéb városrészekben gyárakban dolgoztak, megbetegedtek. A kórház nem volt kitéve a méreg hatásának. A kórtermek megteltek betegekkkel, mert nagyon sok volt az ismerős és barát nélküli idegen, s az igazgató rendeletet adott mindenkit felvenni. Ennek bizony nem volt valami üdvös eredménye. A szolgálak megbetegedtek, s újat nem lehetett kapni. Ennek a kórház roppant tisztátlansága lett következménye; a folyosók gyakran telve voltak, üríték, fekete hányadék stb. borította szalmazsákokkal. Annyi mocsok gyűlt össze, hogy kisebb fokú házi gerjet szült sajátságos jellemű lázzal, a betegek nyelve száraz, fekete, fogaik bevonva, lethargiába estek, — de izgatók ezt csakhamar megszüntették. A kórházi népség tehát a sárga láz excrementumaitól lett beteg, s magát a sárga lázat csak azért kerülte ki, mert a kórház fekvése e tekintetben kedvező volt.

Én ott működtem, s csak sept. 28-án estem lázba. Így lázasan (első nap tíz hullát) boncoltam, vizsgáltam, ha netán a gyógytan tekintetében a leletekből valami üdvöst találhatnék föl. A „Charity” kórházban 1853-ban 300 sárga láz kórese fordult elő. Előadó ezután a falukon és városokban tett sárgaláz gyógyítási vándorlásait írja le, hosszadalmasan és igazi yaukee dicsekedéssel, s különben érdekes adatait a kór részletezésével következőleg folytatja:

III. A betegség *rohamainak* jellemét illetőleg igen változékony. Legkedvezőbb a roham, ha rögtön felismerhető, kifejezett tünetek állanak be, — a beteg hideget kap (de nem rázót), azután a végtagok, hát és a fej fájdalmai állanak be, s végre égető érzés a bőrön. De legtöbb esetben a roham lappangó, még erőben hagyja a beteget, fentjárhat, noha czombjaiban főleg húzó fájdalmai vannak. Így egy-két napig el van; de ezalatt a vérben halad a kór, s ha az orvos jön, rendesen azt hallja betegétől, hogy, mintegy két óra óta érzi magát rosszul, holott két napja beteg. Mozgáskor jobban dühöng a láz, mint ha a patients nyugszik, ezért is jobb, ha a láz egyszerre nagy rohammal tör ki. Az orvos is jobban szereti, ha a beteg is engedelmesebb. Jelen van a rohamnál hajszáledényi belőveltség is, mi főleg a szemén észlelhető. Nem valami közönséges belőveltség ám ez, úgy kivörösödik a szem, mint ezt semmiféle láznál se láthatni. Egyidejűleg a bőr is vörösebb. Ez azonban csak gyakori tünet, de nem általános characteristicon. Ha a beteg ágyba jön, kellő ápolása van, megizzad épúgy, mint a váltó láznál. Erre kissé megkönnyebbül. A fájdalmak még megvannak, de ha kedvező az eset, az izzadás mindaddig tart, míg a beteg egészen le nem esendesül. Ezután kellő étrend mellett ez egy paroxysmus véget vet a betegségnek. Legközönségesebb a három napig tartó láz, fontos azután az észszerű étrend.

A méreg hatása, bármily legyen — bontólag foly be a vérre; korán elhagyva ágyát, bizonyos gyengeség fogja el a beteget, nyavalyog, vagy ismét visszaesik. Nyugalom és elővigyázat evés- és ivásban azonban gyógyuláshoz vezet. Purgatívák alkalmazása nem czélszerű. Ha a beteg épen evett és ingesták fészkelnének a gyomorban jó szolgálatot tesz az olajos csőre. Rögtön

kapva az esetet rendesen teljes kinaladagot nyujtok. A hatás szembetűnő. Lecsendesíti a betegeket — mint zsábáknál tapasztaljuk. A következő napon rendesen kisebb adagban folytatni szoktam. Ezenkívül csak az italt mérsékeltem. Egyébre nem igen van szükség. Itt nincs kórbonczí látvány, ez nem szervi betegség, — a bonczkés mit sem talál. A fej- és arcfájdalmak ellen némelyek jeget alkalmaznak. Nem hiszem, hogy jót tenne. Ha alkalmazák, s csak pillanatra is félbenmarad, visszahatás áll be, s a fájdalom még borzasztóbb. Egy időben nagyon divatozott a köpölyözés, én csak plethoránál vagyok a vérbocsátások barátja. Mustárpépeket lehet alkalmazni a hányszor csak tetszik, mindig jót tesz. A táplálék csak gyenge folyadékfélékből áll, különben a betegek mindig az ellenkezők után vágyakoznak, például a legnagyobb láz közepette pálinkát kérnek sat. Meg kell jegyeznem, hogy az úter átalában nem nagyon gyors, s meg lehetős ereje van. Némelyik betegnél a gyomor nem tűr étkeket, ekkor végbélen át injectiókkal kell áplálni, tudjuk, hogy itt hatásos a felszívódás. Az üdülés gyors. Mindez áll a kedvező lefolyású eseteknél.

Nyugtalan, engedetlen betegeknél a láz öt hat napig tart, a bőr száraz, forró a perspiratio előmozdítására minden fáradozás sikertelen. A bajnál különben gyakran túlzadás van jelen. Ez ellen némelyek hideg fürdőket használnak; ez azonban nagyon zavarja a beteget, én előnyösebbnek tartom a nedves szivacsokkal való mosásokat. Gyomorhurutnál bicarb. sodae cum morph. Mindig jó sikerrel használt szerezem.

Idegeneknél gyakran a félelemtől is ideges tünetek állanak be, remegés és félrebeszélés, mindez azonban csak tüneti. Némely beteg apathiába esik, a másik minden árron mulatni akar, vagy okvetlenül sürgős dolga van. Például jártam úgy, hogy nyugodtan, a legjobb ápolatás hitében hagytam el betegemet, s később találkoztam vele, a mint nyakig begombolkozva sétált az utcán; erőszakkal nem sokra lehet menni, hacsak indirect fortélylyal rájuk nem hatunk, hogy az ágyban maradjanak.

Egy goromba hajóskapitányt kezeltem, búcsuzáskor figyelmeztettem, maradjon az ágyban s hamar meggyógyul. Későbbi látogatásomkor hallám, hogy összeverte cselédjeit, ruháit kérte, neki menni kell! Figyelmeztettem: ha, míg ismét visszajövök, esendesen nem fekszik, sőt csak jobbra vagy balra mer fordulni ágyában — elvágom a torkát. Az ijesztés hatott, később a kapitány bevallá, hogy láz közben csakugyan komolyan hitte, hogy fenyegetésem teljesítem, ha nem engedelmeskedik.

Szolgáltam lázjárvány alatt oly kórházban, hol még más hat orvos volt. Kísérletül mindegyikünk más szerrel gyógykezelt, de mind között legsikeresebbnek bizonyult be a kinal.

A sebészi műtétekről gyermekeknél

P. Guersant tr. a párisi gyermekkórház egyik orvosa után
KONRAD MÁRKÓL.

Mint minden műtétnél úgy a gyermekgyógyászatban is a sebészi műtéteknél a következő három pontra kell főszlyt fektetnünk: az előkészítésre, a műtetre s az utókezelésre.

I. A beteg előkészítése. Némely képlési hibák, mint a természetes nyílások átjárhatlansága, a szülés után azonnali műtendő; de oly hibáknál, melyek a gyermek rendes élettani működését, s így kifejlődését nem hátraltatják, nem fogjunk azonnal késhez, bármennyire is sürgesse az anya, hogy adjuk meg magzatának azon szépséget, melyet annyira ohajt; az anya meg fogja szokni a látványt, az orvos pedig legyen meggyőződve, hogy ilyen bajoknál, mint p. o. a maktyúszornál, dongalábnál, összenőtt ujjaknál, jobb és észszerűbb a szülés után 2—3 hétig várni, mert ilyenkor rendesen jobban sikerülnek a műtétek, s ezen időre már megválnak, vajjon rendesen foly-e minden működés, a csecsemőnél, s jól megy-e táplálkozása. A műtőorvosnak ilyen körülmények közt sokkal biztosabb kilátása van sikerre mint a születés első vagy második napja után. Ezen késedelem még lehetségessé teszi, ha himlőtől tartunk, hogy a gyermeket beoltsuk. Ha a műtét általában nem sürgős ezt rövidebb vagy hosszabb időre elhalasztjuk: úgy a kórodai mint a külgyakorlatban is azon időt kell választanunk, melyben legkevesebb ragályos betegség uralkodik, mint a himlő, kanyaró stb. Egyáltalában a május, június, július, augusztus, szeptember és october hónapok legalkalmasabbak, mert

ezen időben az időjárás legrendesebb, s nem annyira változatos, mint az év más szakában. Ez esetekben a kis csecsemőket minden előtt oltani kell, sőt 15—16 éves gyermekeknél is tehetjük ezt ovatosságból, mert különben azon veszélynek tesszük ki a műtét egyént, hogy a sikerült műtét után himlőben hal el. Nem ajánlható eléggé a műtő sebésznek, hogy mielőtt a műtétet fog, mint belgyógyász járjon el, s vizsgálja meg szorgosan az egyént, vajjon nem szenved-e valami belső bajban, vagy nem talál-e más oly hajlamra, mely nemcsak a műtét sikerét, de az egyén életét kérdésessé tenné. Így igen czélszerű tudni, vajjon az egyén nem szenved-e görcsökben, nem mutat-e nagy hajlamot a vérzésre stb. A tapasztalás már eléggé megtanított minket, hogy vannak egyének, kik a legcsekélyebb sebzésnél annyira kezdenek vérezni, miszerint azt alig állíthatjuk meg, s gyermekeknél nem egyszer akadunk ilyen hajlamra. Így kellett kis csecsemőnél a mandolák kimetszését elhalasztanom purpura haemorrhagicánál, s csak miután két hónapon keresztül összehúzókkal és vassal kezeltetett, csináltam műtétet, ezen elővigyázat dacára a félelmes vérzés mégis beállott. Igen jó oly csecsemőket, kik az említett hajlamra mutatnak, a műtét előtt legalább 8 napig vashalvaggal kezelni (1—2 gramme napjában); más alkalommal egy csecsemő görcsökalatt vészett el a mandolák kimetszése után, noha azok gyakran voltak a hypertrophi ameggyógyítása végett érintve. Erkölesi szempontból nem kell a gyermekeket előkészíteni; olyanokat azonban, kik észre és korra előhaladtak az, ilyen előkészítés által igyekezzünk a műtételre könnyebben megnyerni. Egyáltalában legjobb a gyermekeket meg-lepetésben műteni; azon esetben, amelyben hangyanyhalvagot akarunk használni, czélszerű már egy nappal a műtétek előtt annak alkalmazását megkísérteni.

II. A műtét. Az esetek nagy részénél az érzéstelenítő eljárást mellőzhetjük. Tályogok megnyitására, húgycsapolásonál vagy a végbél megvizsgálásához, s ezen tájból kis habarcz eltávolítására még nem szükséges a hangyanyhalvag alkalmazása, sőt vannak műtétek, hol annak alkalmazása tilos, mint például igen ideges vagy igen érzékeny betegeknél; ilyenkor azonban egyes esetekben helybelileg lehet érzésteleníteni, hangyanyhalvag vagy még inkább jég által. Vannak ezenkívül még olyan esetek, hol bódító szert egyáltalában nem lehet alkalmazni, mint p. o. a mandolák kimetszésénél vagy a légszomszomszónál. Számos körülmény van, melyekben a hangyanyhalvag is ajánlatik, s mondhatni, hogy 5000—6000 ezer gyermeknél történt alkalmazása eléggé bizonyította, miszerint ettől ovatos eljárás mellett nincs mit félni, s igen ajánlandó a Charrière-féle készülék. A leggyengébb csecsemőkör, melyben a gyermek könnyen kiállja a hangyanyhalvagot, 2—3 hónap így alkalmaztatott ez többek közt két, még nem négy hónapos gyermeknél kiszorult szívnél, sőt volt eset, midőn csupa vizsgálati szempontból bódításhoz kellett fordulni p. o. gyermekeknél, kik szembajban szenvedtek s a szempillák megnyitására igen makacson ellent állottak; továbbá fájdalmas csipőzületi bajoknál is nem ritkán a hangyanyhalvaghoz kellett fordulni, mely különösen ajánlandó oly műtéteknél, melyek igen fájdalmasak, s azonkívül a kivitelben nagy ovatosságot igényelnek. Gyermekeknél a műtét kivétele a műtőtől a legpontosabb bonctani ismereteket igényli, mivel a gyermek testén az egyes tájékok nincsenek annyira kiterjedve, s az üregek és hézagok sokkal kisebbek. Így nem lehet egy két éves gyermek gégesípmetszésénél a sebet oly kiterjedésűre csinálni, mint megnőtt embernél. Röviden mondva, jól megjegyzendő, hogy a sebészi műtét sokkal nehezebb a gyermekkorban mint az előhaladt korban. Bizonyos esetekben el kell tértünk a szabálytól, mely a lassú műtétet ajánlja; mert a gyermek sokkal rövidebb ideig tudja csak tűrni a fájdalmat, mint a megnőtt ember; s a vérvesztések is rendesen sokkal veszedelmesebbek a gyermekeknél. A mandolákat gyorsan el kell távolítani, s a gégesípmetszést gyorsan kell végezni, ha nem akarjuk a holt gyermekben bevégezni a műtétet. Hol az anatómiai hiányos ismeretek nem engednek gyors eljárást, ott rendesen sok az áldozat.

III. Az utókezelés. A műtő első gondja az edények lekötése a műtét után, így gyakran volt csonkítás és kiirtás alkalmával azon meggyőződés helye, hogy soha se volt káros ezen eljárás mellett a kötással a műtét után fél sőt egy óráig is várni. Dupuytren ezen szabálya azon nagy előnnyel bír, hogy a vérkeringés ismét helyreállhat, s megelőzi azon vérzéseket, melyek, a kötés

után beállva, ennek megnyitását igénylik, mi elég kínos a megnőtt egyénre, de még kínosabb a gyermekre nézve. Így kell szinte bizonyos műtétek után, hol lehetségesnek tartjuk a sebet vashalvagó szivacsokkal tömeszteni, vashalvagot egyenlő mennyiségű vízben feloldva, ha a seb megüszkösödését ki akarjuk kerülni. A ki híven követi azon szabályt, melyet Dupuytren alkalmazott először s *Lisfranc* általánosított — t. i. a műtét ugyanaz napján a sebet újra beköti, szép sikerrel fog jutalmaztatni. Azon eljárás, mely szerint csak a tépetet s vásznot távolítjuk el, míg a varratot szorgosan megóvjuk, sok kellemetlenségtől védi meg az orvost és a beteget. Minden felett ez utóbbit biztosítja a seb-orbáncztól, mivel a vérsavóval átitatott tépetet eltávolítjuk a bőrtől. Ezen bekötésben a második napon — ismerjük fel gyakran a láz okát, mit más különben meg sem lehetne magyarázni. Ha orbáncz van jelen, akkor gyapotmáz (collodium) alkalmazandó, mely sikeresen alkalmaztatik a gyermekgyógyászatban erőszaki orbáncz ellen. Ennek alkalmazása és a sisakvirágfestvény (1—2 gramme napjában) a genyfelszívódást már gyakran megakadályozta, bárha a gyermekgyógyászatban ritka, de már nem egyszer észlelt eset. Ha a sebek fehérek vagy szürkék lettek, konyhasó-oldatba mártott tépet rárakása igen hasznosnak bizonyult; tiszta citromlével egy nem szép külemű sebeknek egy nap alatt szép külemet voltunk képesek adni. Ha a helybeli utókezelés olyan, mint itt rövid vonalakban ecsetelve van; ha a kötés, mely bő genyedésnél eleinte gyakran, későbbi gyenge genyedésnél ritkábban alkalmaztatik, jól kezeltek, mi a műtét sikerére nagy befolyással van: az esetek nagy számában az általános kezelés még szükségesebbnek mutatkozik. Általában, ha nem lépnek fel görcsök, melyeket gyermekeknél még a legnagyobb műtétek után is igen ritkán észleltünk, akkor a műtét napjától már fektessünk nagy gondot a táplálásra. Már az első naptól fogva a csecsemőt az anyja emlőjével meg kell kínálni, gyakran kell szoptatni azt, de legjobb két-két órányi időközben. Idősb gyermekeknél híg tápszerekkel kezdjük, ez első tejjel vagy levessel, a második napon pedig húslét és bort adunk. Ezek után lassan fokozzuk a szokott étkezéshez térünk vissza, melyet néha szongító szerekkel sőt kinallal különböző alakban hozunk összeköttetésbe. Ime ebből ismét csak azt látjuk, hogy a sebésznek egyszersmind belgyógyásznak kell lenni, ha ezeket célszerűen akarja alkalmazni. Végre úgy a chirurgiai, mint a belgyógyászati tudomány mellett kellő ápolás és gondviselés szükséges, hogy eljárásunkat siker koszorúzza.

KÖNYVISMERTETÉS.

Die Kaltwasserbehandlung des Typhus abdominalis. Nach Beobachtungen aus der medicinischen Klinik zu Erlangen. Von Dr. Hugo Ziemssen und Dr. Hermann Immermann. Lipse, F. C. W. Vogel kiadása, 1870, 172 l.

Az érdekltség mindinkább nagyobb azon gyógyítási mód-szer iránt, mely lázas bántalmaknál külsőleg különböző hőmérsékű vizet alkalmaz. Ezen módszert Currie hozta szóba, javalata azonban feledékenységre ment, mi nem egyszer megtörténik az olyan javalatokkal, melyek azon korbéli ismereteket és értelmi fejlettséget megelőzik. Utánna sokkal később T. R. Armitage tr. lépett fel „Hydrotherapy as applied to Acute Disease.” (London. Churchill and son. 1866) munkájával. A szerző Berlinben Traube tanár oldalán képezte magát, s munkájában nagy szakértelemmel és alapos képzettséggel találkozunk, de szinte minden nagyobb hatás nélkül maradt. Az európai szárazföldön nem igen ösmerik azt; Angolországban pedig, mint legalább az eddigiekből látszik, ezen hathatós gyógyítási módszer irányában nagy a hajlandóság.

A vízzeli gyógyítás nagyobb lendületet E. Brand tr. „Die Hydrotherapie des Typhus” (Stettin 1861) művével nyert, ki a figyelmet a láznak hideg vízzeli kezelésére nagy mértékben rávonta. Ő ugyanis ezen kezelési módnak nem egyedül érélyes alkalmazója, hanem egyszersmind mint az újkori kórodai ösmerekben egészen jártas orvos fogott munkához, s így működése nem az avatlan közönség tetszésének hajhászására, hanem a szakértők bírálatának és bizalmának megnyerésére van irányozva. Szabatos észleletei, s a mód, melylyel gyakorlatában a nehézségeket le tudta küzdeni, megis érdemli, hogy irányában a legnagyobb bizalommal

viseltessünk. Egyébiránt meg kell vallanunk, hogy Brand munkája lényegesen könnyebb volt Currie-é. Brand vízgógyászata ugyanis akkor jelent meg, midőn a láz természetének tanulmányozására igen nagy gond fordított, s mintegy előkészítve találta a neki való tért, miből szükségképen következett, hogy Németországban az ő lelkes buzdítására a hideg vizet a hagymáznál azonnal több kórodán alkalmazták. Ezen alkalmazás eredményeként az ismertett munkán kívül két jelentős látott napvilágot, melyek egyike Th. Jürgensen tr.-é (Klinische Studien über die Behandlung des Abdominal-Typhus, mittelst des kalten Wassers. Lipse, F. C. W. Vogel, 1866); a másik pedig C. Liebermeister és E. Hagenbach tr.-ké (Beobachtungen und Versuche über die Anwendung des kalten Wassers bei fieberhaften Krankheiten. Lipse, F. C. W. Vogel, 1868.), melyet lapunk múlt évi folyamában innertette, s a munka jeles tartalmához képest illően méltányolva volt.

Hogy a hideg vízzeli kezelést Currie-nak az orvosi gyakorlatba behozni nem sikerült, azt nem csekély mértékben annak tulajdoníthatjuk, miszerint a hideg vízzeli leöntések sok esetben úgy a beteg mint ennek barátai előtt igen merész, nagyon kockázatos és szerfelett kegyetlen eljárásnak tűnt fel, mihez még járul, hogy azok nem csekély alkalmatlansággal kötvék egybe, s igen begyakorlott segédletet szükségelnek. Ezen kellemetlenségeket a későbbi buvárok lehetőleg csökkenteni iparkodtak, mely tekintetben kisebb nagyobb szerencsével jártak el. Jürgensen hideg fürdőket hozott használatba, míg mások, nedves lepedőkbe takarták be a betegeket; azonban meg kell vallani, hogy úgy ezen mint a hozzájuk hasonló eljárások még mindig meglehetősen bonyolodottak, s tagadhatlan, hogy Ziemssen-nek mindjárt említendő eljárási módja ezen a téren haladásnak tekinthető, mennyiben arra szolgálhat, hogy a vízzeli gyógyítás irányábani előítéleteket sokaknál leküzdje, nemkülönben, hogy annak sikerét biztosabbá tegye.

Eljárási módját Ziemssen következőkép írja le: „A beteget teljes fürdőbe helyezzük, melynek hőmérséke körülbe lül C. sz. 5—6°-kal áll alantibb, mint a beteg testének melege, úgy hogy midőn az utóbbi C. sz. 40—41°, a víz hőmérséke körülbe lül C. sz. 35°. Ezen fürdőhöz időközönben lassankint mind inkább hidegebb és hidegebb vizet adnak, mi legezelszerűben kaucuk cső segítségével történik, mely a víz felszíné alá ér. Így kell ezt folytatni tíz egészen tizenöt percen át, míg végtére a hőmérsék C. sz. 20°-ra alá nem száll, mi közben két segéd a beteg törzsének és végtagjainak bőrét gengén dörzsöli. Ritkán van arra szükség, hogy a hőmérsék még nagyobb mértékben alászállítsassék. A beteg körülbelül húsz vagy harminc percen át marad fürdőben, tehát azon ideig, míg dörzsölés dacára borzongás nem következik be. Ekkor őt az ágyba viszik, melyet ezen idő alatt megmelegítenek és befednek. A fürdő után közvetlenül, vagy legfeljebb egy óra múlva a végbél hőmérséke C. sz. 1—4°-kal csökkenni szokott; azonban nem sokára ismét emelkedik C. sz. 40—39. °-ig, midőn a fürdőt, legyen bár éjjel vagy nappal ismételni kell. Ezen módszer a hőmérő folytonos használatát igényli, mi azonban különösen nagy járványok alkalmával, midőn betegek nagy számmal vannak, némi megszorításokat kíván, s Ziemssen ilyen esetekre a fürdők használatát következőleg szabja meg: „A hagymáz tartamának első két hetében a fürdőket délelőtti 6 és 10, továbbá délutáni 1 és 6 órakor kell adni, ha pedig az eset igen súlyos, azok még esti 9 és éjjeli 1 órakor adandók, nevezetesen midőn a nyugtalanság éjjel tájon növekszik. Az eset súlyosságához képest az éjjeli és reggeli fürdők a harmadik vagy negyedik héten abba hagyhatók, s később a délelőtti 10 óraiak is. Azonban a hőmérőt mégis mindenkor alkalmazni kell, habár az utóbbi esetekben nem is oly kiterjedésben, mi mindenesetre ügyes segédeke t és jól iskolázott ápolókat igényel,

A munka második fejezetét Immermann írta, ki a láz természetes folyamáról a hasi hagymázban igen jelesen értekezik, melynek főbb pontjai az eddigi ismeretekkel lényegükben meg-egyeznek, smint gyakorlati értékű nevezetes adatot meg kell említenünk, hogy a hagymáz első időszakában a szerfelett magas esti hőmérsék nem annyira kedvezőtlen jóslatú, mint a reggeli alábbhagyások határozatlansága. A szerzők az utóbbi jellemmel bíró eseteket félig folytonos láznak (pyrexia subcontinua) mondják, s ezek az alábbhagyó láz (pyrexia remittens) súlyos eseteitől nem egyszer abban is különböznek, hogy a fürdők hatásának sok-

kal nagyobb mérvben ellenállanak, mi mellett a legerélyesebb behatásra van szükség, hogy hűsítő eredmény érjék el. Ezután számbeli adatok vannak felhozva, melyekből látjuk, hogy összesen 199 hagymázos eset észleltetett, melyek közül 63-nál fürdők alkalmaztattak, még pedig 40-nél Ziemssen, míg 23-nél Brand módja szerint. A negyven esetben a halálozás 7,5% volt, vagy ha enyhén lefolyó 8 esetet azokból kizárunk 9,4%; míg azon esetekben, melyben víz nem vétetett igénybe, a halálozás 30,2%-ot tett ki.

Ha az eredményt, melyet Jürgensen (Kiel), Liebermeister, (Basel) és Ziemssen (Erlangen) a hagymáznak hideg vízzel gyógyításával elért várákózó eljárás melletti eredményével, mely azon helyeken ugyanazon buvárok felügyelése alatt éretett el, összehasonlítjuk, az előbbi módszer előnyét felmutató következő táblát kapunk:

I. Esetek, melyekben a hagymáz rendszeresen hideg vízzel gyógyítottatott:

Kielben	160	közül meghalt	5
Baselben	478	"	42
Erlangenban	40	"	3
	678	"	50 = 7,37%.

II. Esetek, melyekben a közönséges várákózó eljárás követett:

Kielben	330	közül meghalt	51
Baselben	973	"	157
Erlangenben	63	"	19
	1366	"	227 = 16,6%.

A könyv további fejezeteiben annak taglalásával találkozunk, hogy a fürdők a test hőmérsékére milyen befolyással vannak, s itt a következő pontok vannak különösen méltatva, melyektől a lázzellenes hatás nagysága és tartama függeni látszik:

1. A beteg kora, s a bántalom súlyos volta.
2. A bántalom időszaka.
3. A nap szaka; melyben a fürdő adatott.
4. A folyamat erőssége, melylyel a meleg elvétetett.

A szerzők részint saját kísérleteikből kiindulva, részint mások tapasztalatait figyelembe véve, azon eredményre jutottak, hogy a hideg vízzel leöntéseknek, a nedves ruhákba való begöngyölgetéseknek, Ziemssen fürdőjének és az egyszerű hideg fürdőknek lázzellenes hatásai úgy viszonylanak egymáshoz, mint 1:2:3:4. Az egyszerű hideg fürdő kétségkívül a leghatásosabb, s ennek alkalmazása némely súlyos esetekben elkerülhetlenül szükséges, kivált midőn a láz félig folytonos.

Ezenkívül körülményesen van tárgyalva, hogy a fürdők a betegség lefolyására általában véve milyen behatással vannak, s itt a szerzők figyelme kiterjed a betegség tartamára, üdülésére, visszaesésekre, a betegeknek kórházbani állapotára és a halálozásra. A könyv utolsó fejezetében a fürdőknek a hasi hagymáz tüneteire való befolyásával találkozunk.

Ezekből látható, hogy az előtünk fekvő füzet kicsiny téren igen sokra tüzetesen kiterjeszkedik, mi csak az által vált lehetségessé, hogy a kórtörténetek csak röviden, s azon pontjaikban közöljenek, melyek a tárgy megértésére hozzájárulhatnak. A számbeli viszonyok érzékítésére metszetek és görbe vonalak nagy számmal használtak, s az egész munkához öt tábla van mellékelve, melyekben több kóreset hőmérséki változatai görbe vonalakban tüntetvők elő, melyek annak történetét híven mutatják, s az első pillanatra felfoghatóvá teszik.

A munkának határozottan gyakorlati iránya van, s reméljük, hogy az lényeges szolgáltatokat fog tenni a hősökkentő eljárás elterjedésére.

Miután azonban a jelenkori buvárokat, kik a hideg víznek hagymáználi alkalmazását meghonosítani iparkodnak, s különösen Ziemssen-t érdemeik szerint méltányoltuk volna, helyesnek tartjuk, ha James Currie tr.-ról szinte megemlékezünk. Ő róla nemcsak a külföldön, hanem hazájában is majdnem teljesen megfedkeztek, holott ő a hideg víz használásának jelentőségét teljes mértékben felfogta, s a „Medical Reports“ II-dik kötetében le is írta. Úgy látszik, hogy korában a hideg vízzel leöntéseket sokra becsülték, s elég nagy kiterjedésben használták is, később azonban lassankint egészen abbahagyták azt; még pedig először Angolországban, majd pedig azután Németországban.

Ennek egyik okát abban kerestük, hogy a hiege vízzel leöntések úgy a betegek mint a környezőkre bizonyos mértékben ijesztőleg hatottak, míg a másik okot abban találhatjuk fel, hogy Currie ezen javaslatával korát kétségkívül megelőzte, s ha munkáját olvassuk, úgy tetszik, mintha annak több helye nem a múlt évszáz végén, hanem inkább a legutóbbi tizenöt év alatt íratott volna. Így a következő tétel: „A betegek hőmérsékére a legnagyobb figyelmet fordítottam, s ha valaki a hagymáz annak tekintetbe vétele nélkül akarja gyógyítani, ez annyit tesz, mint a setében járni“. (Medical Reports. II. köt., 283. l.) S azt, hogy ő kortársaira mélyebb benyomást nem tett, csak is ezek értelmiségének csekélyebb fejlettségéből ítélhető meg. Használókép járt de Haën, ki a hőmérőnek a beteg agynál hasznosságát már a múlt évszáz közepén felismerte, s azt alkalmazta is; kortársai azonban törekvését nem méltányolták, korunknak lévén fentartva, hogy annak jelentőségét felismerjük, s úgy jelenét mint jövőjét biztosítsuk. — V. —

L A P S Z E M L E.

(Gájassy L.) A hagymázos láz kezelése creosottal.

Péchohier montpellier-i tanár összesen hatvan hagymázos esetet kezel creosottal, mire vonatkozólag nézetét és indokait a következő kilencz pontozatban adja elő:

1-ször. Azon sokoldalú bántalmak, melyek a hagymázos betegnekél bebizonyítva vannak, a bélcsatornában, a májban, lépben, tüdőben, agyban, izmokban találhatók, s azon betegség valódi mintaképét teszik, melyhez a régiek hozzácsatolák — totius substantiae.

2-szor. Minden szerv ezen táplálkozási változatának, mely a hagymázos láznál nyilvánul, szükségkép a vér kóros változatától kell megelőztetnie, t. i. azon általános folyadékától, honnét minden szerv létrészei anyagukat veszik. Ezen állítás igazságának más része bebizonyítva van a vér természetani és vegyi vizsgálata által.

3-szor. Hagymázos láznakál a vér kóros elváltozása szerves gerjtől függ, mely a vérbe azon mód szerint vitetik át, mint azt Béchamp bebizonyítja, mely szerint minden szervi gerj átvitetik. Létele elemeit a vérben találva, szétbomlásának részecskéi ezt gyökeresen megváltoztatják.

4-szer. Ezen átváltozos, melyet sajátlag életinek lehet nevezni, nem a hagymázos láz maga. A betegség, mely ezen nevet viseli, csak azon változat eredménye, melyet az élő szervezet háztartásában a romlott vér előidézhett, s az életbeli háztartás visszahatása egy rendellenes ok ellen.

5-ször. A hagymázosak halála majdnem bizonyos volna, ha a szerves gerj, mely ezen állapot oka, elég gyorsan, vagyis körülbelül 20 nap idő lefolyása alatt magától el nem enyészne. A gerj ezen szétbomlása vagyis elenyészése a rendkívüli sokasodás és felhalmozásban vagy a romlott vérben, a megfelelő tápok hiányában vagy más okokban keresendő. A gerj szétbomolván, a szervezet valóságos válságos állapot által szabadítja meg magát termékeitől és roncsolékaiktól. Az egészség ilyenkor helyreáll, ha a beteg odáig élt, s képes javulása terheit viselni. Hozzá kell azonban tenni, hogy a táplálkozás sokféle változatai a belekben, a tüdőben, agyban sat., miről már emlékeznék, noha kezdetben a vér kóros változatától függnek, később magukban is súlyos és különféle tünetek okaivá lesznek, melyek lefolyására és kimenetelére nézve igen különböznek azon szakban, melyet mi a betegség második korszakának nevezünk.

6-szor. Ezen észleletek gyógyászatra vezettek minket, mely legfőbb volt előtünk. Béchamp dolgozatait illetőleg a creosotnak a szerves gerjek ellenébeni hatását felhasználva, úgy gondolta, ha a creosot képes lenne a hagymázos gerjek megjelenését vagy sokasodását feltartóztatni a gyógyászatban, oly makacs bántalom ellenében hatalmas szer lenne.

7-szer. Ezen feltevésből kiindulva, körülbelül 60 hagymázos betegnél lón a creosot alkalmazása megkísértve.

A betegek naponta kanalkint italt kaptak, mely 3 csepp creosotból, 2 csepp citromsavból, 2 1/2 obon vízből és 1/2 obon narancsléből állott. A citromsav itt mint ízfajító és mint segítőszert

szerepelt, ugyanazon idő alatt naponta két allövet alkalmaztatott, melyek mindegyike 3—5 csepp creosotot tartalmazott.

Nem akart erős adagokat alkalmazni, hanem inkább iparkodott a creosotot a testben csekély mennyiségben szétterjeszteni.

8-szor. Ezen gyógyszerelést minden beteg minden nehézség nélkül követte, az italnak, melyet kapott, igen tűrhető íze volt, semmi legesekélyebb hal esetlegességet sem tapasztaltunk. Egyébiránt felállított kezelés sohasem tartóztatott vissza más valamely erősebb szereléstől.

9-szer. Kitérleteinknek az volt eredménye: minden oly esetben, hol már a baj haladott állapotával kelle megküzdenuk, a kezelés eredménye épen semmi se volt; ez azonban könnyen érthető, miután csak akkor léptünk közbe, mikor már minden szerves gerjek ki voltak fejlődve, s a creosot igen hígítva, ellenük ily feltételek mellett épenséggel eredménytelen volt. Ellenben oly esetekben, s ezek számosak voltak, hol a betegek elég jókor jutottak a kórházba, hogy legalább a betegség kezdetén lehettek kezelésünk alatt, vagy legalább oly időszakban, mely ahhoz nem volt távol, az általunk követett gyógyeljárás igen hatbatós volt a hagymázos láz csökkentésére, s ennek tartama megrövidítésére. Jól tudjuk, hogy

T Á R C Z A.

Eötvös József báró vallás. és közoktatásügyér beszéde,

melyet 1870-diki február 25-kén a homeopathiai tanszék feletti tárgyalás alkalmával tartott.

A homeopathia és allopathiáról szólni (Derűtség. Halljuk!) talán nem vagyunk kompetensek; de végre a kéntelenség úgy hozza magával, hogy erről is szóljunk (Derűtség).

En részemről azt hiszem, hogy egészen téves Szathmáry Károly t. képvis. társunk azon felfogása, hogy a homeopathiát és allopathiát az orvosi tudomány két külön álló rendszerének tekinti. Az orvosi tudomány csak egy. Az orvosi tudomány egy kis része maga a gyógyítás, s a gyógymódra nézve különböznek egymástól az úgynevezett homeopathák és allopathák. Egyébiránt egyik épen olyan orvos, mint a másik, tehát nem egészen ellenkező két tudomány a homeopathia és allopathia, hanem a tudomány egyik ágának két külön rendszere.

Még ez sem elég praecizirozni dolgot; a homeopathia oly elvet állít fel, melyet a homeopathiának nagy megalkotója 60 év előtt kimondott, s ezen elvhez ragaszkodik similia similibus.

Az allopathia — be kell vallanom — elvtelen tudomány; az allopathiának nincs elve; az allopathia tudományának elvét, — melyet a homeopathia meggyőződése szerint már megtalált, — csak keresi, s ennek következtében azon arányban, melyben a természettudományok haladnak, nagy átalakulásokon ment keresztül épen az utolsó 50 év alatt. Az allopathia mindinkább és inkább változtatta, s mindig nagyobb sebességgel változtatja rendszerét, úgy, hogy ha a rendszerhez való hű ragaszkodás és a rendszereknek változtatása képezi a nagyobb vagy kisebb bizalom fokát, a homeopathia kétségkívül sokkal nagyobb bizalmat érdemel, mert ez a maga rendszerénél megmaradt, míg az allopathia a szerint, mint a chemia, vagy physica, vagy physiologia terén új tanulmányok tétettek, rendszerét és gyógymódját megváltoztatta. Ez levén tehát a különbség a két rendszer között, az állás, melyet a homeopathia az orvosi tudományban elfoglal, — engedje meg t. képviselőtársam, — nem olyan, mint egy új, mint más tudományé, hanem egy tudományban, egy tudomány körében egy bizonyos rendszer. A homeopathia különbözik az allopathiától, mint pld. különbözik a cartesianus a hegelianustól, vagy a kantianustól, mint egy philosophiai rendszer a másiktól. Ez a különbség. Ha ez áll, akkor ugyanazon oknál fogva, a melynél fogva t. képviselőtársunk a homeopathia számára külön tanszéket kívánt az egyetem körében, azon jognál fogva követelhetne külön tanszéket a hegelianus, a kantianus, vagy a cartesianus, és így rendre egyes philosophiai iskolák hívei számára. (Balról: Igaz!) Más volna, ha az egyetemen a gyógyításra akármily rendszer volna kitűzve, ha ki volna mondva, hogy ezen belgyógyászati cathedrának tanára ezen rendszer szerint fog tanítani; de az nem existál. Kineveztetik a tanár, s azon tanár taníthat úgy, amint akar és amint jónak látja. Ha ma a tanár megváltoztatja meggyőződését, és homeopathiává válik,

az ily becslés néha hibás lehet, mert nehéz szigorú módno előre kiszámítani a hagymáz keletkezésekor annak jövő hatályát; azonban látván, hogy betegek igen nagy számánál, kik a szert kellő időben vették be, a bántalom súlyos járvány közepette is szelíd maradt, gondoltuk, hogy meg van engedve annak állítása, miszerint itt nem a véletlen találkozása, hanem igen szerencsés és czél-szerű kezelés forgott fön. Egyébkint ezek nemcsak tapasztalati eredmények. A kísérlet elméleti bírálat után történt, mely eredményei becsének megfelel.

Zárszó. — Az előbbi észleletek és tények után következtetve, a creosot, a hagymáz kezdetén, vagy támadása első napjaiban, csekély adagokban italként és allövekben aova, s valószínűleg gőzként is, erős hatással van a betegség hatályának csökkentésére és tartamának megrövidítésére.

Hozzáadjuk még, hogy ezen szer, a kórházakban, kaszárnnyakban és iskolákban mint óvszer járványok idjéjén alkalmazva, kétségkívül gyökerező hatással leend.

azon tanárt az egyetemen senki sem fogja akadályoztathatni, hogy ő a homeopathiát tanítsa. De hogy valaki csak azért neveztessek ki tanárnak, mert egy bizonyos rendszert követ, s nem azért, mert a tudományban egy bizonyos helyet foglal el, én azt a tudomány követelményeivel meggyeztetni nem tudom. Azt mondá igen t. képvis. társunk, (Halljuk!) hogy nem lehet a tudománytól megtagadni a szabadságot, hogy a tudomány a szabadság útján halad csak. Tökéletesen áll, s ezen ok győző lenne, ha fel tudnám fogni, miként alkalmaztassuk a homeopathiát. Kérdem, hol akadályoztatik a homeopathiának szabadsága? Minden orvos, ki az orvosi tudomány körében képesnek mutatta magát, az orvosi diplomát szerzett, gyógyíthat homeopathice vagy allopathice, mint neki tetszik. A privátdocenturára nézve pedig megjegyzem, hogy az egyetemen a privátdocentura a homeopathiának meg van nyitva; semmi más nem kívántatik, mint a vizsga, még pedig ki van mondva a habilitatói szabályok közt, hogy a gyógymódról magáról a gyógyításról a habilitációnál kérdezni nem szabad, hanem kérdezni kell és szabad arról, mi a homeopathák és allopatháknál közös, azaz: az összes természettudományokról és az emberi test test ismeretéről. Már hogy mindenkit mint privátdocentst lehessen az egyetemen alkalmazni, ki a tudományokat 30 év előtt tanulta és végezte, azért mert doctor, azt én nem foghatom fel.

Azonkívül azt mondá a t. képvis. úr, — s ez syllogismus cornutus, hanem 3 szarva van, — (Derűtség) hogy a homeopathia vagy hasznos, vagy ártalmas, vagy se nem hasznos se nem ártalmas; ha hasznos akkor tanítani kell, — mert hiszen tanítani most is lehet, — tanítani kell, azaz: cathedrárt kell számára felállítani az egyetemenél. Már ha képvis. társunk mindenre, mi hasznos, cathedrárt akar felállítani az egyetemenél, akkor nem hiszem, hogy a t. ház képes lesz őt bőkezűségében követni. (Zajos derűtség) Másodszor azt mondja, ha ártalmas, akkor tiltassék el. — Erre nézve egy véleményen vagyok. — De hogy akkor, ha se nem hasznos, se nem ártalmas, tiltassék el, az ellenkezésben álland az alkotmányos elvvel, mert azt mi se nem hasznos, se nem ártalmas, eltiltani nem szabad. — Ha t. képvis. társunk azon elvet állítja fel, hogy oly gyógyítási rendszert, mely se nem hasznos, se nem ártalmas, el kell tiltani, ennek logikája nem volna más, mint hogy minden embernek gyógyíttatnia kell magát; (Derűtség) pedig végre is minden embernek joga van magát nem gyógyíttatni.

Ha tehát valaki azt az elvet állítja fel, hogy azt a mi se nem hasznos se nem ártalmas el kell tiltani, akkor utoljára tovább kell menni egy lépéssel, s azt kell mondani, policialiter meg kell parancsolni, mindenkinek, hogy gyógyíttassa magát és pedig egy bizonyos rendszer szerint.

En részemről tehát megvallo, hogy azon okok, melyek engem arra birtak, hogy én egy homeopathicus tanszéknek felállítását szükségesnek ne tartsam, t. képvis. társunknak előadása által nem czáfoltatik meg.

Megnyugtatóására: (Halljuk!!!) a tudományok haladását

illetőleg csak azt mondhatom neki, hogy semmi nagy igazságnak, mely a tudomány bármely körében felmerül, főképp ha annak oly szabadság engedtetik mint a homoeopathiának hazánkban, azaz: hogy mindenütt fölléphet, mindenütt taníthat, mindent kinyomathat, semmi nagy igazságnak — mondom — egy cathedrára szükségse nincs, hogy magát kivívja. Sehol Harley tana számára a vér circulációról nem volt szükséges cathedrát állítant, hogy átlássa a világon mindenki, hogy az való, s hogy nagy felfedezés. És így, ha a homoeopathia csakugyan oly tudomány, melynek jövője van, az cathedra felállítása nélkül is érvényt fog magának szerezni. Más részről pedig bocsánatot kérek, én azt hiszem, hogy ép oly jó hazafi vagyok, mint bárki más, s megbocsát nekem t. képv. társam, ha oly tudománynál, mely ugyanezen kérelemmel mindenütt fellépett, fellépett 1865-ben Franciaországban, hol a híres Dumas tartotta a senatusban az ez iránti rapportot, fellépett Angliában, fellépett Németországban és fellépett mindenütt, s én azt látom, hogy mindenütt épen azon férfiak, kik a természettudományok körében első sorban állanak, a homoeopathiák ezen kívánatát megtagadják, ez megvallom előttem roppant nagy súlylyal bír, épen azért, mert a természettudományról van szó, azaz: oly tudományról, melynek körében én magamat competens bírónak nem tartom. Én tehát az indítványt nem fogadhatom el. (Helyeslés.)

A homoeopathia a képviselőház termében.

A hasonszenvészet tanszékének rendszeresítése a pesti k. egyetemen a képviselőház febr. hó 25-én és 26-án tartott ülésében, a v. és oktatásügyi ministerium budgetjének tárgyalása alkalmával határozatba ment.

A tárgyalást t. olvasóink a napi lapokban — bár a szedő strike miatt kissé hiányosan — előadva olvasták. Ha lapunk tere engedi, a részleteket idővel talán mi is fogjuk hozni.

P. Szatmáry Károly, n. atádi képviselő tette az indítványt, mely Ürményi Miksa (és idővel kórodát) módosítványával elfogadtatott. — A ministernek e tárgyban tartott beszédét mai számunk közli. — Szóltak mellette az indítványozókön kívül még Várady Gábor népszerű érvekkel és tetszetős hasonlatosságokkal, Bogdán Vincze az egyenjogúság és jó gyógyszeredmények, Salamon Lajos a homoeopathia közönség igényei szempontjából; Kovács László hálával a virrasztásért beteg gyermeke ágya mellett; Tisza László azért, mert a homoeopathiának köszöni egészségét; b. Podmaniczky Frigyes azért, mert pénzt és időt kimél (tudományt nem?); továbbá Királyi Pál szokott alapos felületességével és biztosságával, — panaszt emelvén elnyomtatása és az általa orthodoxok-nak keresztelt orvosok makacssága ellen, kétségbe vonván egyszersmind az egészségügyi tanács véleményének jogosultságát is, miután tagjai — szerinte — mind allopathiák egynek kivételével; — végre Prick József, mivel Chicagóban több huszárral és honvéddel „lebetegdén“ hasonszenvi orvosok által gyógyíttatott meg. — Az indítvány ellen szónokoltak Szabó József és Patrubby Gergely orvostanárak, kissé hosszasan és a háznak nem épen kedvező hangulata mellett, tudományos okokkal, melyeknek véleményünk szerint ott helye nem volt; továbbá Zsedényi és Ludwigh képviselők, röviden, előbbi azt ajánlván, hogy az ügy a ministeriumhoz útasíttassék, azon hozzáadással, hogy e tárgyban az a jövő évi budget alkalmával jelentést tegyen, utóbbi, hogy az az egyetem szervezése alkalmával tárgyalassék.

Szerény nézetünk e tárgyban röviden a következő: az államnak nem lehet feladata minden rendszer vagy gyógy mód számára külön tanszéket rendszeresíteni, hanem eleget tesz kötelességének, ha egyfelől általán a gyógytudomány számára állít tanszékeket erejéhez és a szükséghez képest, a tudományra és a tanárok meggyőződésére bízván azt, miféle elveket akarnak követni; s ha másfelől szabad tért nyit tanintézeteinél, hogy ott minden komoly tudományos törekvés magát érvényesíthesse, így értelmezzük mi a tanszabadságot, s ennél fogva a minister úr által ez ügyben előadott elveket valljuk igazságnak és célszerűeknek.

Nem tudván megegyeztetni meggyőződésünkkel részünkről azt, hogy a mai orvostan természettudományi elveit és módszerét

a homoeopathia elveivel felcseréljük, s azon nézetben lévén, hogy az allopathia és homoeopathia elnevezéseknek a tudomány terén semmi jelentősége nincs, azok után, a mik történtek és miként történtek, afeletti megelégedésünket mégis bátorodunk kijelenteni, miszerint sokkal szívesebben látjuk, hogy az ügy egy fiatal volt huszárkapitány és regényíró egy indítványa folytán meggyőződésünk ellen intéztetett el, mint ha azt az oktatásügyi minister maga teszi; — úgyszintén a képviselőkre nézve is némileg előnyösebb, hogy a határozatot rögtönözték, mintha azt bővebb megfontolás után hason értelemben intézik el; — sőt végre még azt sem hiszszük lehetetlennek, hogy a homoeopathia kilépvén a boudoir-ok és salonok lanya levegőjéből a nyilvánosság zord terére, tudtán és akaratán kívül maga fog szolgáltatni alkalmat az igaznak és valóznak felderítésére.

A tudomány szempontjából, a szakértők véleményei méltánylása és kezelése tekintetében, s egyetemünk állása és jogának érdekében azonban kötelességünknek tartjuk egyszersmind a történetek után constatalni először is azon tényt, hogy a képviselőház oly tárgyban, mely természeténél fogva lényegesen csak szakemberek véleménye alapján vehető tanácskozás alá, — bármi legyen azután a törvényhozó testület határozata, — oly tárgyban, mely hozzá petitióképen néhány hatóság és magánzó részéről intéztetett, s tőle az illető ministeriumokhoz jelentéstétel végett áttétetett, — egy alkalmilag tett indítvány folytán határozatot hozni jónak látott, — anélkül, hogy ama ministeriumok jelentését bevárta, az illető szaktestületek véleményét tárgyalta, s az ügyet és indítványt, — mint ez máskor szokása, bizottság által megbíráltatta volna.

Constataljuk továbbá azon körülményt, hogy ezen tárgyban a jelenvolt képviselők többsége előtt sem a nem épen utolsó műveltségű oktatásügyi ministernek, sem az egyetem természet- és orvostudományai tanárainak meggyőződése, sem az országos egészségügyi tanács, melynek tagjai egyáltalán nem mind orvosok, sem az orvosi tudomány legjelesebb úttörői, sem Liebig és Dumas vegyészek, sem a művelt Európa egyetemeinek és parlamentjeinek véleménye — nem birt annyi tekintélylyel és hitellel, mint a néhány egyénből álló hasonszenvi egyesület, melynek tagjai mind gyakorló orvosok.

Constataljuk ezek után azon tényt, hogy Magyarország, mely eddigelé nem igen volt a tudományos csaták küzdőhelye, s melyről — bármily büszkéek legyünk is különben — nem állíthatjuk, hogy a tudomány élén áll, hogy mondjuk, Magyarország volt az első állam, mely hivatva érezte magát a homoeopathiát mint egy tudománytá utni, s nemzeti létének átalakítása idején tudományegyetemén mindenekelőtt ennek számára tanszéket állítani, — szívesen elősmerjük, hogy háláérzetből és a szabadság nevében, — de a nélkül, hogy csek észre is venné, miszerint ezen octroyálás által a tudományon erőszakot követ el, az egyetem autonómiáját kérdés alá helyezi, s rendkívüli eljárásával épen az általa védett tanszabadságon ejt csorbát, melynek nyílt versenyterén eddigelé minden specialitás és minden komoly tudományos törekvés egyenlő feltételek mellett, de csak saját embersége és tudományos működése, nem pedig protectio után, tanszékre és idővel tanárságra tarthatott igényt.

Constataljuk kapcsolatban az előbbi tényekkel azon különös körülményt, hogy midőn a szóban levő tanszék rendszeresítése országos költségen a budget tárgyalása alkalmával határozatba ment, az utána járó tetemes költséget alig hallottuk említeni, s tekintetbe nem vétetett nevezetesen, hogy hazánk egyetlen tudományos egyetemen birván csak, s népnevelésünk kezdetleges állapotban lévén még, valjon nem lehetne és kellene-e filléreinket a tudomány és közművelődés érdekében gyümölcsözőbben felhasználni, mint oly tan rendszeresítésével, melynek tételeit, mint látjuk, nem csak minden orvos, hanem a laicus is könnyen elsajátíthatja, s mely — ha életképes — a kórházakban és a magángyakorlatban, az irodalom terén, s ha úgy tetszik az egyetemen is, szabadon működhetett és fejlődhetett.

Constataljuk végre azon tényt, hogy a homoeopathia úgy nálunk, mint másutt az orvosi tudomány irányában külön állást akarván elfoglalni, midőn ezt a tudomány terén akár elveinek alaptalansága, akár buvárlati módszerének hiányos volta, akár képviselőinek tudományos tehetlensége miatt elérnie nem sikerült, nóm átalotta igénybe venni ellenseit — nőket és férfiakat,

a közönséget sőt a tisztelt képviselőházat is miszerint mellék-
úton célhoz juthasson, — s alaptalanul panaszkodván elnyomatás-
ról röpiratokban, lapokban közelebb nem jellemezhető módon
új természettudományi iskolának tünetét fel magát azon tudomá-
ny ellenében, melynek képviselői sorából kerültek ki mind
azon jeles szakférfiak, kiknek buvárlata folytán a Hahnemann
iskolája által allopathiának elnevezett orvostan annyira külön-
bözik a régi tantól, mint az újkor a középkortól s kiknek bu-
várlata morzsáin a hasonszévezet is tengeti parasita életét, arat-
ván ott, hol nem vetett, s nem képes kimutatni hódolói sorában
egy szabatos természetbúvárt és egyetlen, a tudományra nézve
irányadó munkát sem.

Néhány megjegyzés Hoffmann Pál képviselő úr beszédére egyetemünk állapota felett.

Ha a „Neue freie Presse“, megemlékezve egyetemünkről,
csak gáncsot talál, akkor azt természetesnek is szabad találni;
a „Pester Lloyd“-nak¹⁾ is meg lehetne bocsátani, ha hasonló
alapossággal például azt írja, hogy Czermak tanár vallása miatt
kényszerült odahagyni Pestet, vagy hogy egy zsidó-docens a Tig-
risben volt kénytelen tartani előadásait; de ha az egyetem egyik
tanára is ugyanily forrásból meríti adatait, s azokat az országgyü-
lés elé hozza, akkor hol lehessen már keresni az igazságot és méltá-
nyosságot, valóban nem tudjuk.

Hoffmann Pál, pesti egyetemi jogtanár az okt. ügyi minis-
terium budgetjének tárgyalása alkalmával azt mondotta, hogy
1866 óta a magyar nyelv behozatalán kívül az egyetemenél
„semmi sem történt;“ — továbbá hogy az ötvenes évek-
ben üdvösen működött tanárokat elvesztettük „és helyükbe
pótlás nem történt;“ — végre „hogy 1867 óta az egyetem
még gyorsabban indul hanyatlásnak s eltörpül a rendszer
hiánya miatt; bizonylat erre az orvosi kar, hol a tanu-
lók fele három év óta odahagyta az egyetemet s ment Bécsbe.“

Mindezen állítások, habár élénk helyesléssel találkoztak is
balról, merően alaptalanok, s mi csak sajnálkozásunkat fejezhet-
jük ki afelett, hogy H. úr, ki annyi rokonszenven látszik viseltetni
egyetemünk iránt, a mondottak után ítélve, sem annak intézeteibe
be nem tekintett, sem azok főnökeivel ismeretséget nem kötött.
Nem kételkedünk, hogy ez ösmeretség öröme szolgálna.

Helyreigazításunk leginkább a természet- és orvosi tudomá-
nyokra vonatkozik, mert a tanár úr is ezeket hozta fel leginkább
bizonylatképen.

A mi az első állítást illeti, hogy 1869-ik év óta semmi
sem történt volna, erre nézve tudva van, hogy a minister
mindjárt működése elején felszólította a tanári karokat kívánságaik
előadására, s hogy ennek folytán a szigorlatok nyilvánossága be-
hozott, a természettudományi intézetek évi átalányai szinte meg-
kettőztettek, új tanársegédi (5), műtőnövendéki (3), bonczde-
monstratori (4) állomások rendszeresítették, egy új kór- és élet-
tani intézet állíttatott és szereltetett fel, a kórodák és intéze-
tek mind egészen a tanárok kívánsága szerint új eszközökkel ellát-
tattak, az orvosdékáni hivatal magánháza való elhelyezése és az
állattani intézet tanáraitól kibérelt lakhelyiségek folytán a sebészi
és belkóroda, az élet és állattani intézet tágíttatott, a vegytani inté-
zet felépült, s a többiek felépíthetése nézve előkészületek tör-
téntek. Azonkívül a minister több jeles tanárjelöltet képeztet ki a
külföldön, s felhívta a tanárokat, hogy azt ilyjövőben használható
egyének kiszemelése körül segítsék, sat. sat.

Az elvesztett és nem pótoltt tanárokat illető-
leg is biztosíthatjuk H. urat, hogy a legtöbb tanszéket jeles valódi
szakemberrel sikerült betölteni, meglehet, hogy egyik-másik jelesebb
is annál, a kit elvesztünk; van igaz rosszabb is, de azt nem a ma-
gyar ministerium nevezte ki. Az általunk jeleseknek mondott
tanárok a külföldi tudományos világ által is olyanoknak ismer-
tetnek el, valamint intézeteink is — eltekintve a helyiségtől —
felszerelés és dotatio tekintetében a külföld sok jeles hasonló in-
tézetével bátran versenyezhetnek. A részletekbe nem ereszked-
tünk, mert dicsérnünk kellene, s ezt nem akarjuk.

¹⁾ 1869. dec. 5.

Hogy egyetemünk a rendszer hiánya miatt tör-
pünel el, az nézet, melyet mi nem oszthatunk. A Thun-féle
rendszer alapja az egyetemek autonómiaja és a tanszabadság képezi,
s a német egyetemek mintájára van alkotva; ugyanaz, mely a
bécsi és prágai tanintézeteknél. Ha egy lökessel nem tudunk
oda jutni, hol mások már régen vannak, s hová minket H. ta-
nár felemelni kívánna, annak okát talán mégis másutt kell
keresnünk.

A mi végre az orvoshallgatók vándorlását
Bécsbe, sőt Berlinbe, Párisba és Londonba illeti, azt mi szint-
én nem tartjuk károsnak orvosaink kiképzésére nézve, még
egyetemünk ideális virágzása mellett se. Hasonló tudvágy a jo-
gászoknak sem volna ártalmára. Hogy azonban a pesti egye-
temnél sem kisebbedett 1860 óta az orvoshallgatók száma, sőt
megháromszorozódott, arról H. tanár úr a quaesturában kö-
nyen meggyőződhetett volna, igaz, hogy egyik legfontosabb ar-
gumentuma árán.

Az orvoshallgatók száma a következőképen viszonylik:

1859/60-ban	rendk.	190	
	rendk.	7	= 197
1860/1-ben	rendk.	158	
	rendk.	10	= 168
1861/2-ben	rendk.	260	
	rendk.	14	= 274
1862/3-ban	rendk.	286	
	rendk.	5	= 291
1863/4-ben	rendk.	278	
	rendk.	47	= 325
1864/5-ben	rendk.	343	
	rendk.	106	= 449
1865/6-ban	rendk.	345	
	rendk.	84	= 429
1866/7-ben	rendk.	431	
	rendk.	90	= 521
1867/8-ban	rendk.	420	
	rendk.	70	= 490
1868/9-ben	rendk.	400	
	rendk.	63	= 463
1869/70-ben	rendk.	422	
	rendk.	74	= 496

A magántanárok száma pedig ezen idő alatt kettőtől 18-ra
emelkedett.

Reménylünk, hogy Hoffmann tanár úr tudomásul vevén
ezen adatokat, nem fog késni előadandó alkalommal azt, mi állítá-
saiban téves volt, illető helyen kiigazítani.

Patrubány Gerő beszéde

az alsó házban a közegészségügyi tanács évi költségvetésének tárgyalásakor.¹⁾

T. ház! (Halljuk!) Midőn az állandó pénzügyi bizottságnak
a közegészségügyi kiadások rovatában tett ezen megjegyzéseért
elismerést szavazok, engedje meg a t. ház, hogy ezen megjegyzés
horderejét és fontosságát néhány szóval kiemeljem. (Halljuk!)

Tény az, hogy egészséges testben lakik az egészséges lelki
és testi erő; tény az, hogy főfeltétele ez az egyén tevékenységi ké-
peségének és az összes egyének tevékenységi képessége mi más,
mint az állam productiv tehetségének összesége. Az állam pro-
ductiv tehetsége, azt hiszem, csatlakozhatatlanul nem más, mint az állam
jólétének kifejezése. És éppen azért t. ház mind azok, melyek
közegészségügyi szempontból megoldják azon feltételeket, melyek
az egyesek életszükségére vonatkoznak, megoldják egyúttal az
állam legnagyobb és legfontosabb kérdését. Azért a törvényhozás-
nak nem szabad figyelem nélkül hagyni a közegészségügy ismere-
tét és terjesztését, nem szabad azért, mert az állam jólétének,
munkaképességének alapja, azaz az állam felvirágzásának felté-
tele — mindenütt, de kiválólalag t. ház! minálunk, hol általánosan
elismerett tény, hogy a szaporodás, a munkaerő honunkban
mily kevés.

¹⁾ Ezen beszédet a képviselő úr szívességből közöljük.

A tudomány és tapasztalás mindinkább azon meggyőződésre jutott, hogy az állam nagy gazdasági intézkedései közt sokkal fontosabb, sokkal könnyebb dolog elejét venni, úgyszólván elfogni úgy az egyeseket mint a tömegeknél, mint a már létező és romboló betegségeket orvosolni.

Mi a betegápolást illeti t. ház, ez is sok kívánni valót hágy fenn, de mivel az állam és társadalom humanisticus szempontoknál fogva nálunk már régen gondjai közé vette a betegápolás kérdését, nem arról akarok szólni, hanem az újabb időknek azon vívmányáról, mely a közegészségügyi tannak értelmét és érdemét kiemeli. Nem akarom regisztrálni ezen vívmányokat, csak bátor vagyok a t. háznak figyelmét felhívni arra, hogy elkezdve az iskolák és fegyverházaknál már figyelemben méltatott tér- és légfogati szükség élettani mértékétől, figyelemben véve mindazon ártalmakat, melyek az emberre nézve a léghő, vízben, földben vannak, le mindazon követelésekig, melyek az építkezések, gyárak, csatornák, vízvezeték, tisztaság s ventiláció fogva szemmel tartandók; figyelemben véve még a tudomány és tapasztalásnak azon vívmányait, melyek, a járványok okait már előre tanulmányozva, fűrészkészítve, az emberi társadalmát már oda vezetik, hogy míg azelőtt az emberiség úgyszólván állati létlenségben, s resignatioval hajtá fejét a járványok csapásai előtt, ma már lassan, lassan a járványok okai leálczáztatván, mindinkább ártalmatlanabbakká tétetnek.

Nagyon sajnós, hogy honunkból nem idézhetek erre nézve adatokat és meggyőző példákat, de éppen már maga az is mutatja közegészségügyi intézményeink hiányait, hogy még ezeknek szabályos regisztrációjával sem bírunk.

Engedje meg a t. ház, miszerint megjegyezzem azt, hogy mindazon vívmányok, melyek a közegészségügyi téren tétettek, nem mások, mint éppen azon vívmányok, melyek a természettudományok művelésében és azoknak az ipar és kereskedelem terén alkalmazásában nyertek kifejezést. Itt is a természettudományok törvényeinek az életre való alkalmazása az, mely ezen vívmányokat constatirozza.

Nem idézhetvén honunkból erre nézve adatokat, engedje meg a t. ház, hogy azon nemzet életéből vegyek egy példát, a mely nemzethez gyakorlatiassága és szabadság szereteténél fogva a háznak kitűnő szónokai annyiszor és annyiszor fordulnak.

Simon, az angol ministertanács orvosi tisztje pontos kísérleteket és kimutatásokat tétetett arra nézve évek során át, hogy kitűnjék az, hogy van-e ezen intézkedéseknek specialis értéke. És az ő jelentéséből mi tűnik ki? Kitűnik az, hogy azóta, mióta az üdvös közegészségügyi intézkedések a gyakorlati életben a társadalomban felismertettek és helyesen alkalmaztatnak, az általa tett kutatások és szabatos statisztikai kimutatások szerint, melyeket 25 angol városban tett, azon eredményre jött, hogy minden 10,000 lélek után a közegészségügyi intézkedések életbe léptetése után 29 egyén mentetett meg. Fontos azon tapasztalás, mely a gümőkórra nézve fennáll.

Itt meg kell jegyeznem, hogy azon tapasztaláshoz jutottak a statisztikai kimutatások nyomán, hogy a talajnak kiszáradása által ezen mellbetegségek nagy százalékkal estek az előbb uralkodott területen.

Tovább megyek, s különösen felhívom figyelmüket azon pontra, mely leglényegesebb (Halljuk!).

1848-ban, 1854-ben és 1866-ban cholerajárványok uralkodtak. Kitűnt a kutatások szerint, hogy a szerint, mint a közegészségügyi újabb tanintézkedések még nem voltak megtéve 1848-ban, félig voltak megtéve 1854-ben és 1866-ban teljesen, éppen azon arányok szerint csökkentek a cholerajárvány áldozatai, úgy annyira, miszerint határozottan kimondhatom, hogy az emberiségnek pusztító rémje helyes közegészségügyi intézkedések által le lesz álcázva és ijesztő hatását el fogja veszteni. De nem fárasztom a t. ház figyelmét tovább e téren.

Áttérek mostan arra, tulajdonképp, hogy miképp kell, hogy azon közegészségügy kezeltesse, és ez reánk nézve, kik alakuló állam vagyunk, nagyon fontos. A közegészségügyi ügy kezelésének szintén két formája van, egyik a központosított, midőn az állam kormánya tartja kezében ezen intézkedések megtételét és végrehajtását, e tekintetben látjuk Poroszországot és Franciaországot, hol ilyen kezelés uralkodik; másik a decentralisatio formája, mely Belgium-

ban, Hollandiában és különösen Angliában áll fenn, hel az úgynevezett helyi közegészségügyi hatóság „local board of health” alakjában alakul ez a választó polgárok kebeléből, mint választmány, melyben orvosok, mérnökök, építésszek is vannak, vannak hivatalnokai, kik gondos figyelemmel kísérik azon intézkedéseket, melyeket a közegészségügyi tanács elrendel. Az angol nép, mely szabadságára nagyon féltékeny, józanságánál fogva belátta, hogy egyéni szabadságából egy részt a közhaszonra másoknak helyesen enged át, s azért nem hogy zúgolodnék, sőt ellenkezőleg nagyon is követeli a törvények határai között a „helyi egészségügyi hatóság” szigorúságát. Én részemről határozottan kijelentem, hogy decentralisatio-nális kezelést tartom csak jónak a közegészségügyi ügyekben. Nálunk ideje korán kell szoktatni a népet arra, hogy ne várjon mindent a kormánnytól, mert ha mindent a kormánynak kellene tennie, az óriási költséget nem bírná meg az ország. De nem is volna igazságos, hogy a lomha és munkátlan nép javára vagyonukból a munkás polgárok áldozzanak. Nálunk a közegészségügyi intézkedések végrehajtására a közigazgatási közegek és a rendőrség intézkedéseire vagyunk utalva, s hogy mily hiányosan foly a kezelés, jól tudjuk, s a hasznos közegészségügyi intézkedések végrehajtása meg-hiusul.

Van egy országos közegészségügyi tanács. Én meg vagyok győződve, hogy ezen országos közegészségügyi tanács által mind azokat, melyekre figyelmeztetve van a pénzügyi bizottság által a belügyministerium, eszközölni fogja. De ezen közegészségügyi tanács egy fej, test nélkül, hogyha magát azon intézkedések által, melyek szükségesek, a decentralisált helyi egészségügyi hatóságokkal össze nem kapcsolja és olvaszthatja.

Midőn a pénzügyi bizottságnak még egyszer figyelmeztetése és megjegyzéseért elismerésemet nyilvánítanám, még egy lépéssel akarok tovább menni. Ilyen utasítások, hogy ez mind létesítendő volna, olyanok, melyeknek ideje csak úgy képzetünkben szokott lenni, de különben is ezeknek létesítése éveket követel, s azért ohajtanám és kívánnám, hogy a t. ház egy ily részletes intézkedés életbeléptetése által egy lépéssel tovább menni sziveskednék, s azért a következő indítványt vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni:

Indítvány.

Tekintve, hogy az országos egészségügyi tanács, mely a belügyministerium mellett szervezve van, működési feladatának mindaddig nem felelhet meg, míg az országban közegek nincsenek, melyeknek egyedüli célja a közegészségügy előmozdítása, s melyek nélkül az egészségügyi tanács az ország egyes részeinek közegészségügyi állapotára körülményes betekintéssel nem bírhat, melyek nélkül a legüdvösebb egészségügyi intézkedések egész terjedelmükben, mint ez szükséges lenne, végre nem hajthatók, sőt azok gyakran a közjólét legnagyobb kárára meg-hiusulnának, indítványozom: hogy a belügyministerium utasítsa, miszerint az országos közegészségügyi tanács által mihamarább dolgoztasson ki tervet az iránt, hogy miképp legyenek országszerte az angol helyi egészségügyi hatóságok (local board of health) mintája szerint egészségügyi bizottságok felállítandók.

T. ház, tudom, hogy nagyon közel esik azon felelet, hogy a megyék rendezése közel lévén, talán akkor lehetne azt eszközölni, — én azt mondom, hogy ezen indítványt mindig lehet, sőt kell életbe léptetni, hogy előmunkálatokat egyen, hogy képessé tegye azon közegeket, melyek e téren munkálkodni fognának arra nézve, hogy a közegészségügy kellőleg rendezve legyen.

T. ház! A törvényhozás mindenütt munkálkodik a nép jólétében; tekintsen a törvényhozás vissza, hogy ezen sok munkája közt az ország azon kivételes helyzetének melyben vagyunk, s azon sok kívánalmaknak, melyek minden oldalról a reform terén minden nap felmerülnek, a legjobb akarat és buzgóság mellett sem tehet az országos törvényhozás mást, mint ha képessé tenni ügyek-szik a polgárokat arra nézve, hogy azon sok terhek, melyek rájuk nehezdednek, némileg megkönnyíttessék.

Nem utasíthatja el magától nézetem szerint a törvényhozás ezen költségbe nem kerülő első lépést a közegészségügyi intézkedésekre nézve; hogy legalább azon népet, melynek oly nehéz feladata van, s melynek terhét a kor igényeinél fogva nem lehet könnyíteni, legalább képesítsük arra, hogy saját egyéni jólétét ki-

fejtvé és munkaképességét fokozván, megfelelhesen az állam sokoldalú követeléseinek (Helyeslés).

A ház tekintetbe véve azt, hogy a cél a pénzügyi bizottság javaslatával is el lesz érve, továbbá a belügyér kezét megkötni nem akarván, hogy csak a közegészségügyi tanács véleményét vegye igénybe. Patrubby Gerő indítványát nem fogadta el.

V e g y e s e k.

— Jelen számunk kettős, u. m. 9 és 10-ik, s ezzel egyszersmind pótoljuk azon számot, mely február 20-dikán a betűszedők munkaszünetelése következtében elmaradt. A személyzeti mellékletet, melynek februárban kellett volna megjelenni, martius hó folytán fogjuk pótolni.

—*a*— Az országgyűlésen az egyetem részére következő tételek szavaztattak meg: az orvoskari tanárok fizetésére 26750, a bölcsészeti karra 30150, a tanárok és hivatalnokok pótlékaira 17526, a tanárok és hivatalnokok szálláspénzeire 2384, irodai és gazdasági személyzetre 3670, szolgálók fizetése és lakbéréire 11476, élvezmények megváltására és helyettesítésekre 2024, napi díjakra 2155 a fűvésztertre a vízvezeték bevezetésére 10000, könyvtárra 5000, templomi szükségletekre 1200, alapítványok- és ösztöndíjakra 15270, járulékokra 25102, házbérre 9569, hivatali és irodai szükségletre 500, jutalmazások és segélyezésekre pedig 4392 forint. Ezenkívül van még a jogkari és hittani tanárok fizetése, nyugdíjak sat. Az egyetem 1870-diki szükséglete 316710 frt, fedezete sajátvagyon, a tandíjak és járulékok után 212011 frt, minél fogva az állam részéről 104699 forint fog pótoltatni.

—*a*— Schmidt György tr., pest-terezvárosi kerületi főorvos, a pesti szegény gyermekórháznak alapítványként 100 forintot adományozott.

—*a*— Szabó József tnr., képviselő, indítványozta, hogy a kolozsvári orvos-sebészeti intézet tanárai 1500 forint fizetést, 200 frt lakáspénzt és 20 forint pótlékot kapjanak. Az indítvány a pénzügyi bizottság hoz utasítottatott.

—*a*— A vallás- és közoktatásügyér rendelte, hogy a magyar állam-jogakadémiáin a törvényszéki orvostan taníttassék, még pedig hetenkint két órán át.

—*a*— A kir. m. természettudományi társulat martius 2-ki szakülése a kir. egyetem élettani intézetében tartatott, hol a jelenlevő nagy közönség Jendrassik Jenő tnr. hangelemező kísérleteit érdekléssel szemlélte mind végig. Ezen kísérletek a jövő szakülésen folytatottatni fognak. — A társulat részére a képviselőház 5000 forint évi segélyt szavazott meg.

—*a*— Balassa János tanár felett az akadémiában emléksbeszéd a májasi közgyűlésen fog tartatni Jendrassik Jenő által. — Sauer Ignác tanár felett az akadémiában emléksbeszéd tartására Poór Imre ajánlkozik.

—*a*— A cinchonafajok tenyésztését Szent Ilona szigetén is meg akarják kísérteni, így legközelebb 4000 ilyen fát ültettek el.

—*a*— Rómában február elején a hőmérő C. sz. 1,2°-kal állott a fagyponthoz, mi nem csekély, ha tekintetbe vesszük, hogy ezen alatti hőmérséklet oly városban van, hol melegítő készülékről nem igen van gondoskodva.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1870. febr. 25-től egész 1870. márt. 3-ig ápolott betegekről.

1870	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógy.			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	összeg
Febr. 25	23	22	45	22	16	38	7	1	8	715	628	2	4	1370
" 26	20	10	30	14	11	25	2	2	4	719	626	2	4	1371
" 27	15	16	31	44	28	72	1	5	6	687	609	2	4	1324
" 28	13	5	18	33	10	43	10	1	11	657	603	2	4	1288
márt. 1	36	19	55	55	28	83	2	2	4	635	591	2	6	1256
" 2	25	17	42	37	19	56	4	3	7	620	587	2	6	1235
" 3	33	22	55	27	7	34	3	1	4	622	601	2	6	1252

K i v o n a t.

Pe stráros tiszti főorvosának 1869-ki novemberhavi közegészségi hivatalos jelentéséből.

E hó időjárási viszonyai rendkívül sze liden folytak le és a hőmérő higanyoszlopa csak 3 napon észleltetett 0 fok alatt. A hőmérsék kedvező állása a közegészségi állapotra általán véve kedvező hatást gyakorolt, de a gyakoribb északkeleti és északnyugoti szelek azt okozták, hogy a légzőszervi bántalmak nagyobb számmal tűntek elő.

A lé g n y o m a t közép súlya = 332.443 pár. von. mutatott. — A h ő m é r ő közép fok a R. szerint = + 4.36 fokon állott. — A p á r a n y o m a t közép mértéke = 2.21 pár. von. — Közép nedvesség = 73.9%. O z o n t a r t a l o m közép számítás szerint nappal = 1.7, — éjjel = 3.9 fok. — Az északnyugoti és délkeleti szelek voltak uralkodók. — E s e t t 16 napon = 27.37 pár. von. K ö d 9 és füstös köd 4 napon volt észlelhető. — H ó e s e t t 3 napon. V i h a r o k 10 napon uralkodtak.

A közegészségi állapotot illetőleg az egyetemi kórodákban és a magán gyakorló orvosok által kezelt betegek kivételével — a többi gyógyintézetekben és a közköltésen ápolott szegények közt összesen 4764 kóros eset fordult elő, mely szám a múlt octoberhavi létszámnál 90 esettel többet tüntet fel, tehát rosszabbul mutat. Ezek közül különféle intézetekben 2635 fekvő és 2129 járó beteg ápolatott.

A gyógyintézetekben ápolott 2635 fekvő beteg közül meggyógyult 1201 = 44.81, — meghalt 149 = 5.65, — ápolás alatt maradt 1258 = 47.74%.

A városi polgári kórház 1-ső sebészti osztályán (Dr Kovács) 7, — 2-ik sebészti osztályán (Dr. Lumniczer) 9, — szemészti osztályán (Dr. Siklósy) 4, — gégebajok osztályán (Dr. Navratil) 1, — összesen 21 sebészti, szemészti és gégeműtétel hajtattott végre.

H a l á l o z á s. Az egész városban (a katonai kórházak kivételével) valamennyi gyógyintézetben meghalt összesen 569, tehát 16-tal kevesebb mint múlt octóberben. Meghalt finemű 313, nőnemű 256. — Legtöbb halt meg 1 éves korig = 185, — továbbá 1—5 között = 89, — 21—30 között = 58, — 31—40 között = 56, — 11—20 között = 50, — 51—60 között = 37 stb. — Meghalt a tanművelők, művészek, hivatalosok és birtokosok osztályából 34, — kereskedő és iparos = 200, — munkás és szolga = 335.

Leggyakoribb halálokok voltak: tüdőgümösödés 111, — rángások és más görcsök 57, — mellhártya és tüdőlob 48, — született gyengeség 36, — bélhurut 34, — himlő 30, — hagymáz 27 stb.

N é p e s e d é s. Született összesen 638; — fiu 327, leány 311; — törvényes 434, — törvénytelen 204. E szerint e hóban a szaporodás 69-el haladta meg a halálozást.

Házasságra lépett 337 pár.

Törvényszéki orvosi vizsgálat 18, — orvosrendőri 65 esetben eszközöltetett. Bonczolat 41 esetben hajtattott végre. Ezen eseteken kívül volt 3 öngyilkos.

Az első magyar szeszgyárban múlt hóban kiűtött keleti marhavész localisálása, a szigorú óvszabályok pontos alkalmazása segélyével, teljesen sikerült.

A pesti piacra összesen 18.164 darab szarvasmarhaféle juh és bárány hajtattott.

Vaspályán érkezett Pestre 2442 db. szarvasmarha, 2884 db. juh és 18583 db. sertés.

Vaspályán elszállított Pestről 1914 db. szarvasmarha és 26853 db. sertés.

Mindössze 270 hivatalos orvosi és közegészségi tárgy fordult elő és intéztetett el.

Dr. Flór.

P á l y á z a t.

A zsilvölgyi m. k. köszénbánya-hivatalnál Hunyadmegyében egy ujonnan rendszeresített ideiglenes orvosi állomás betöltendő, melylyel a kincstár részéről 500 frt évi fizetés, e mellett a társapénztár részéről évi 200 frt. és a brassai bánya- és kohóegylet részéről 360 forintnyi évi járulék, összesen 1060 frt évi járandóság van egybekötve. Az utóbbi járulékért a brassai egy-

letnél teendő szolgálata nézve kölcsönös 6 havi felmondhatási időszak van kikötve.

Folyamodványok ezen állomásért, kellő bizonyítványokkal felszerelve, minősítvényi és szolgálati táblázat kíséretében, melyben a pályázóknak életkora, közszolgálatban töltött ideje, jártasságuk a magyar, német és román nyelvben, továbbá elméleti és gyakorlati orvosi ismereteik kimutatandók, illető előjáráságuk útján folyó évi martius hó végéig alólírt igazgatóságához felterjesztendők.

A pályázók között orvos-sebész tudorok és szülészek a kijelölésnél előnyben fognak részesülni.

Kolozsvárt, 1870 febr. hó 16-án.

HIRDETME NYEK.

ANGLIA. Londoni kiállítás. TISZT. ÉREM. 1862.	FRANCZIAORSZÁG. GYÓGYSZER. ISKOLA PÁRISBAN. TISZT. MEGEMLÉKEZÉS.	PORTUGAL. Oportói kiállítás. 1-ső R. ÉREM. 1865.
--	--	---

TOROK-BAJOK, SZÁJ-GYULADÁSOK. DETHAN LEPÉNYKÉI

(Pastilles de Dethan)
BERTHOLLET-SÓBÓL
(Kali chloricum).

Ajánlják Páris és Belgium kórodáinak orvosai a torokbajok, torokgyík, hártás lob, a száj fekélyei s gyuladása ellen. Visszaadják a gégeinek hajlékonyságot, a hangnak az üde csengést, megszüntetik a rossz leheletet, véget vetnek a dohányzás szülte ingerlésnek s ellensúlyozzák a higanynak a szájra gyakorolt veszélyes hatását.

Ára egy doboznak 2 frt.

DETHAN FOGPÉPJE (Opiat de Dethan)

Berthollet-sóból (Kali chloric.)

Különösen ajánlatos e mézzel készült száj-szer oly egyéneknek, kiknek foguk inog vagy lóg, ínyök vérzik és a kik higanyval élnek.

Ára 1 frt.

Ezen fogkészítmények megtartják a fogak fehér színét, eloszlatják a gyuladásokat, felüditik a szájat s mérséklék és rendessé teszik a nyál-elválasztást.

ORVOSI MEGJEGYZÉSEK.

„A Kali chloricum a torokgyulladás és fekélyei ellen sajátoszer gyanánt hat és azokat öt-hat nap alatt visszaesés nélkül gyógyítja meg.“ *Blache*, gyermekkórházi főorvos Párisban; *Herpin és Chanal*, Helvéciában; *Henoch*, Németországban; *Hunt és West* Londonban; *Barthez*, a császári koronaherceg orvosa; *Trousseau*, a Hôtel Dieu kórház orvosa Párisban sat.

„Ezen szer azonnal enyhíti és gyorsabban gyógyítja meg a szájüreg fekélyeit, mint bármely más szer.“ *Bergeron*, a St Antoine kórház orvosa.

„Határozottan mondhatom, hogy a higanyos nyálfolylás sajátoszer fel van fedezve.“ *Demarquay*, a Dubois-féle gyógyintézet orvosa.

„Ezen só a higany által előidézett káros hatásoknak elejét veszi, s azokat meggyógyítja, a nélkül, hogy ezen szer gyógyerejének ártana.“ *Ricord*, Napoleon herceg orvosa.

„Dethan lepénykéi Berthollet-sóból a legbiztosabb és legkevesbé kellemetlen óvó szer a higanyos szájlob ellen.“ *Diday és Rollet*, a lyoni kórház orvosai.

RAKTÁRAK:

Párisban: **Adh. Dethan** pharmacien, Fauburg St. Denis No. 90.

Magyarországi főraktár: **TÖRÖK JÓZSEF**, gyógyszerész, király-utca 7. szám. — Budán: *Vlassek*, gyógyszer. — *Bécsben*: *Klinger L.* és *t. Naglerg.* 1 sz. s köv. gyógyszerészeknél: *Wilhelm és t.*, *Pleban F. X.*, *Pserhofer*, *Girtler*, *Spitzmüller*, *Raab*, *Neustein*; *Ewerdy*, *Weiss*. *Pozsony*: *Pisztory*; *Gratz*: *Hutter*; *Triest*: *Serravallo*; *Vele nce*: *Bötner*; *Prága*: *Fürst*; *Brünn*: *Lusar*; *Lemberg*, *Berliuer*, *Rucker* és egyéb jeles gyógyszerházakban.

LABÉLONYE

DIGITALIS SZÖRPJE

(Syrop digitale).

E kitűnő gyógyszer a vértörődést s vérkeringést szabályozza, s bármi által okozott szívdobogást csillapít s végre megszüntet. Ugy szintén a kezdődő vízbetegséget, szigorú életmód mellett, rövid idő alatt gyökeresen kigyógyítja.

NB. Hogy az orvos uraknak alkalmuk legyen meggyőződni ezen szer kitűnő hatásáról, az a kísérletekhez megkívántató mennyiségben rendelkezésükre áll.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerházban, Király-utca 7. sz. a. és *Scholz J.* városi gyógyszerházban; *Budán*: az udvari gyógyszerházban; és azon kívül Magyarország legtöbb gyógyszerházában.

Labélonye és társa Mustártapaszos szövete

(Tissu-sinapisme.)

mely a mustárliszt gyógyanyagát tartalmazza.

Alkalmazása a legegyszerűbb. Egy darabka hideg vagy langyos vízbe mártatik és a bőrre rátéttetik, könnyedén szalaggal vagy vászondarabbal rákötöttetvén, a bőrt azonnal megvörösíti. A szövet évekig megtartja hatását és erejét, s különösen vidéki orvosoknak s elszigetelten, gyógyszerháztól távol lakó családoknak igen ajánlható.

Ára: 10 szövet darabot tartó csomagnak . . . 80 kr.

Egy darab szövet ára 10 kr.

Főraktár: **Török József** gyógyszerháza: király utca 7. sz.

BLANCARD VASIBLANY-LABDACSAI

a párisi orvosi akadémia, s a sz. pétervári orvosi collegium által jóváhagyatva, Franciaország, Belgium, Irhon, Törökország stb. kórházaiban általánosan behozattak.

A new-yorki 1853-ki és a párisi 1855-ki világkiállításnál dicséretes megemlést nyertek.

Az ezen készítmény által nyert kitüntetések, s különösen azon körülmény, hogy a **Blancard-féle vasiblany-labdacsok** a legtöbb pharmacopoeába *officinalis* szer gyanánt felvették, mint az a legújabb 1866. évi codexbe is történt, világosan mutatják, hogy **Blancard vasiblany-labdacsai** kiváló helyet foglalnak el a pharmacodynamikában.

Egyesítvén a vas és iblany gyógyhatását, ezen labdacok különösen alkalmazhatók minden oly bajnál, mely görvélykór vagy más vérsenyv által föltételeztetik; továbbá mirigydagoknál, hideg tályogoknál, esontszúnál stb.; az alkati bujasenyv, a sápkór, a fehérfolyás, a vérhiány, s egy egész sora az említettek folytán elsoványodással párosuló betegségeknek eme labdacokkal legezelszerűben gyógykezeltek.

Vége ezen labdacokban találja a gyakorló orvos a leghathatós szer, ha az egész szervezet életerejét fokozni és a lymphaticus, elgyengült, elsatnyúlt testalkatot zsongítani akarja.

NB. A tisztátalan vasiblany nem biztos, sőt kártékony szer lévén, ügyelni kell arra, hogy a valóságos **Blancard-féle vasiblany-labdacsok** szolgáltatassanak ki, melyeknek kitűnő mivolta épen a készítmény tisztaságán alapszik; azért is nagyobb biztonság okáért minden dobozon *czüst pecsétünk* és *következő aláírásunk* található:

BLANCARD,

gyógyszerész, Paris, 40, Rue Bonaparte.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerházban, Király-utca 7-ik sz.

s általa Pest-Budán minden gyógyszerházban.

Cs. kir. kizáról. szab.

Fog-szivarkák

fog-bántalmak ellen,

feltalálva **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerész által
Pest, Király-utca 7. sz.

Egy egész doboz ára **1 frt**, fél doboz ára **50 kr.**

Kapható minden jelesb gyógyszerertárban.

A legjelesb orvosok újabb és legújabb fürkészei nyomán a gyógyszer helybelített alkalmazása mindinkább nagyobb fontosságot nyert, és kivált a gáz- és gőzalak mint legkitűnőbb és legbiztosb alkalmazási mód lön elfogadva. Ezen elvitázhatlan tapasztalati tényre támaszkodva sikerült az alúliznak igen cél-szerű módszert föltalálni, melylyel közvetlenül a beteg fogidegre hatni lehet. Ezen új találmány jelessége felől meg lévén győződve, alúliat ajánlja azt az orvos uraknak a gyakorlatbai fölvételre, és pedig annál nagyobb megnyugvással, minthogy ezen eljárás kitűnő hatása és kényelmes alkalmazási módja folytán már is általános elismerést és a legszélesb körökbeni elterjedést nyert, melyben csak minden tekintetben biztos és észszerű módszer részesülni szokott. Egy rendszer, mely oly általánosan alkalmazható alakban minden fogfájást — azon esetek kivételével, melyekben az tályog-tól származik — megszüntet és ezen bajt félelmetességétől megszabadítja, föltétlenül találkozni fog az orvos urak helyeslésével; miért is a föltaláló reményli, hogy nagy részvétre és általános használatra tarthat számot.

DEROCQUE

NORVÉGIAI CSUKAMÁJOLAJA

1864-ben ezüst éremmel kitüntetve.

Ezen kitűnő, légmentesen zárt üvegekben árult, tökéletesen szagtalan, íztelen, fehér-sárga csukamájolaj, mely a híres **Henry Ossian** párisi tanár vegyvizsgálata szerint 1000 részben 0,153 rész iblant tartalmaz, kapható Pesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárban, Király-utca 7. sz. a. s általa minden magyarországi gyógyszerészernél.

Ára egy üvegnek **1 frt 50 kr.**

DRÉHER IGNÁCZ,

sebészi mű- és kötszerész.

Hatvani-utca 14. szám alatt magy. kir. egyetem mellett
Pesten.

Ajánlja gazdag tárat, minden sebészi eszközökből, melyek a legjobb angol aczélből készítve és a legújabb alakban; kívánatszerint összeállított tárczában frt. 9.70—60; nagyobb készletek, mint: bonc-, csonkítási-, légelő- (Trepanatio), szülészeti-, szemészi-, fogászti- és fülési műtőeszközökben, továbbá: méhzuhanások, öncsörézők (Glyso-pomp), méhfecskendők czin- és rugyantából, bőr alatti fecskendők, gége-tükreszeti eszközök, villám-delej-gepek kis alakban 15 frt., nagyobb 25 frt., nagy fajtából, frt. 34—45; minden legújabb eszközök rugyantából, sérvkötők, minden fajtából állítható és állított labdával frt. 3—12.

Mindezekből mindenkor nagy választék készen áll, tehát akár mily nagy rendelésnek leggyorsabban megtehető; mivel üzletem már 23 éven át fentáll, így üzleti összekötésem folytán a legelső és hírneves francia és angol gyárral azou állapotba helyezve vagyok, hogy mindenkor nagy választék rendelésre készen áll; mindenféle angol és francia pötcsap és szála-csok, tejhuzók, tejszivattyuk (Milchpumpe) viasz- és húrszála-csok és méhkoszorúban.

CHINAHÉJ-BOROK,

Henry Ossian tanár, a párisi es. orvosi akademia tagjától.

Valódi kinahéj-bor spanyol borból.

Ez oly állandó vegyíték, mely az orvosnak nagy biztosságot nyújt, s az adagolást igen könnyűvé teszi; a bor nem keserű, hanem igen kellemes ízű, miért is igen előnyösen alkalmazható gyermekeknek, gyöngéd egyéneknek, éltés és elgyengült betegeknek, kiknek gyomra a keserű ssereket rosztól tűri. Szorulást nem okoz azon erjeny (diastasis) miatt, mely benne foglaltatik. Ára egy üvegnek **2 frt.**

Vastartalmú kinahéj-bor, malagaborral, vilanyasavas vassal s erjennyel (diastasis).

Ez tökéletes tartósságú s tiszta ízű, mely minen sem emlékeztet alkatrészeire, könnyen adagolható s biztos hatású. Ezen alakban hasonló körülmények között a vasat a szervezet igen könnyen tűri s hatása mégis biztos. — Igen előnyös a sápkór s vérszegénység ellen, ugyszinte súlyos betegségek után üdülés alatt; továbbá mindannyiszor, ha a vérkészítést javítani, a testerőt emelni és az idegrendszert s vérkeringést serkenteni akarjuk. — Ára egy üvegnek **2 frt. 50 kr.**

NB. Az orvosok ez erjeny (diastasis) hasznát ezen borban könnyen meg fogják érteni, ha azon fontos szerepre gondolnak, melyet az az emésztésnél játszik.

Iblanyos kinahéj-bor. (Vinum cort. chinae sodatum).

Az iblany e készítményben **Henry** sajátos kezelése folytán úgy szőlővén mysticus módon van egyesítve a kinával, a nélkül, hogy vele összeköttetést képezne. Ez azért volt szükséges, mivel ezen két anyag vegyileg egymással össze nem fér. Az igen kellemes ízű készítménnyel a gyakorlatban igen előnyösen lehet hatni az u. n. görvélyes bántalmak ellen, melyek oly különféle alakban nyilvánulnak, helyettesíti a csukamájolajt és igen nagy haszonnal adható elsatnyúlt, golyvás és angolkóros gyermekeknek. — Ezen 2 készítményben a kina, iblany és vas foglaltatik, oly hatalmas szerek, melyek úgy szőlővén önmagukban véve eléghetnek ki az orvost a mai időben, melyben a vérszegénység minden betegségnek főoka. — Ára egy üvegnek **2 frt. 50 kr.**

Pesten, a magyarországi főraktárban, **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárban, király-utca 7. sz.

A Francia-, Osztrák-, Oroszországban és Belgiumban jóváhagyott

ROB LAFFECTEUR

kitűnő tulajdonságait illetőleg azon minden bizományosnál található íratra utalunk, mely **dr. Boyleau-Laffecteur** növényi gyógymódjáról szól.

A **Rob Laffecteur**, melynek győgyereje majdnem egy század óta el van ismerve, vértisztító növényi szörp, mely könnyen emészthető és kellemes ízű. Ezen **rob** az összes orvosok ajánlják bőrbetegségek, valamint vérbetegségekben származó bajok ellen. A sassaparilla és sapariából készült szörpöt fölműlvén ezen rob, képes a csukamájolajt a hamanyiblagot pótolni.

A **Rob Laffecteur**, — csak akkor valódi és authenticus, ha aze **Giraudeau de St. Gervais** aláírása látható — névszerint új és elidő ragályos betegségek — higany nélküli — gyógyítására alkalmas.

Főraktár Páris, 12. rue Richer.

Kapható Pesten a magyarországi főraktárban **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárban, király-utca 7. sz., s általa minden pesti gyógyszerertárban.

Előfizetési felhívás

az Orvosi Hetilap 1870-diki folyamára.

Pesten, házhoz hordással, egész évre 9 frt., fél évre 4 frt. 50 kr.

Vidékre, bérmentesen küldve „ 10 „ „ 5 „ — „

A tanulók a lapot féláron kapják

Az Orvosi Hetilap kiadóhivatala.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt.
50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közle-
mények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetéseikért soronként 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőnél
Erzsébet-tér 10. sz., és Kilian György könyvkereskedésénél
váci-utca Drusche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizennegyedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom. Schenk S. tr. Közlemények a bécsi cs. kir. egyetem élettani dolgozójából. IV. Megjegyzések a hangyanyhalvag hatásáról. — Török J. tr. Bonczolati adatok. — Könyvismertetés. Aphasie syphilitique, par M. le docteur B. Tarnowsky. — Lap-
szemle. Húgykő kitűrése a gáton keresztül.
Tárcza. A budapesti kir. orvosegyet 1870. martius 4-diki rendkívüli ülése. Vegyesek. — Pályázat.

Közlemények a bécsi cs. k. egyetem élettani dolgozójából.

SCHENK SÁMUEL tr. magán- és segédtanártól.

IV. Megjegyzések a hangyanyhalvag hatásáról.

E munka egy részét közzétettem már a bécsi tudományos akadémiában¹⁾, de kísérleteim nagyobb részét a következő sorokban írom le.

Mióta a hangyanyhalvag érzéketlenítő hatása a gyógyászatban alkalmaztatik, mindig az volt az orvosok törekvése, hogy az említett mérgeg hatásmódját kifürkészsék. E végre eleinte a hangyanyhalvagozott egyénekben feltűnő jeleket egy csoportba foglalták össze, s így remélték e mérgezési tünetek okát megmagyarázhatni. Ujabb időben azonban Böttcher²⁾ egyenes kísérletek folytán tanulmányozta a hangyanyhalvag befolyását a vérfestenyre, s azon eredményre jutott, hogy a hangyanyhalvag a körlég élenyének segélyével a vérfestenyt élenyíti, miáltal ez világosabbá lesz, s magasb fokú élenyülésnél jegeczképen kiválik. E vegyi folyamatot ő a hangyanyhalvag mérgezési tüneteinek okául tartotta.

Ez állítással Hermann³⁾ szállott szembe, kimutatva, hogy a hangyanyhalvag gőzei képesek ugyan a vértececsek festenyét feloldani, de hogy ez akkor is történik, ha a körlég vagy légeny helyett bármely más, hangyanyhalvag-gőzökkel telített gázzal hozzuk érintkezésbe a vértestecseket. Ő onnan származtatja le a hangyanyhalvag hatását, hogy a protagon, melyet Liebreich O. (Lecithin und Cerebrin, Strecker-Diakonov) az agyvelőben talált és Hermann a vértececsek telepjének lényeges alkatrészeül ismert fel, a hangyanyhalvag behatása folytán felolvad. E munkálatokkal egyidejűleg tanulmányozta Bernstein⁴⁾ a hangyanyhalvag élettani hatását, s a következő eredményekhez jutott: A vér a mérgeg vivője, s azon hatás, melyet a hangyanyhalvag a vértestecsekre gyakorol,

csak mellékes természetű, sokkal jelentékenyebb annak hatása az idegrendszer központjainak dúczsejeteire.

Ismereteink ez álláspontján fontos dolognak tűnik fel előttem megfejtetni a hangyanyhalvag hatását az elemi szervezetre, különösen a veres vértestecsekre. Egyszersmind közelebbi vizsgálat alá veszem annak azon hatását is, melyet a kettős körrajzú idegrostokra gyakorol. E végre hangyanyhalvag-gőzökkel telített körléget vezettem a Stricker-féle gázkamrán át, melyben vértececsek, vagy kettős körrajzú idegrostok voltak, s ugyanazon változásokat találtam, mint a korábbi észlelők. A fent idézett értekezésekre utalva, e változások leírását mellőzhetem.

Azonban nem arról van szó, hogy a nevezett tárgyak változásait a szervezeten kívül a gázkamrában lássuk; céljainkra nézve sokkal jelentékenyebb a vértececsek változásait természetes pályáikon belül felismerni. Ha az állatot hangyanyhalvagba mártott szivacs vagy bőraláfecskendés segélyével érzetlenítjük, s ugyanazon időben változásokat veszünk észre a vértestecseken, úgy e változásokat a hangyanyhalvag hatásának kell tekintenünk. Ha azonban az állat érzetlítése közben a vértestecseken nem veszünk észre a fentebbiekhez hasonló változásokat, úgy azok nem szükségképen a mérgezéstől feltételezvék.

Az erre alkalmazott békáknál mind az uszhártya, mind a belfodor vértestecsei az érzéstelenítés előtt, közben és után egész a halálig szemléltettek.

Ha egy békát érzetlenítünk, úgy beáll az érzéstelenség, a lélegzés megszűnése és a többi tünetek ismert csoportja. Ha egy ily béka belfodra kifeszítették és (Hartnack Immer. 9 Ocul. III) szemléltetik, úgy semmi különös változást sem látunk a vérkeringés sebességében. A vér oly sebesen kering, hogy az egyes vértestecseket nem szemlélhetjük pontosan. Csak midőn a vér mozgása lassúbb lesz, akkor szemlélhetjük eléggé a piros és fehér vértestecseket, míg a látmezőn elhaladnak.

E körülmény annál kedvezőbb lesz, mennél inkább közeledik az állat az elhaláshoz. Végre a vértestecsek csak igen csekély sebességgel mozognak, s az érzetlenség ez időszaka az észleléshez következő okokból igen kedvező: Elsőben is a vértestecsek változásai — feltéve, hogy effélék beállnak —

¹⁾ Sitzb. d. k. Akad. d. Wissenschaften LVIII. B. II. Abthlg. Nov. Heft 1868. Dr. S. L. Schenk, Bemerkungen zur Chloroformnarkose.

²⁾ Über Blutkrystalle, Dorpat, 1862. Virchow's Arch. XXXII. B. 1865.

³⁾ Über die Wirkungsweise einer Gruppe von Giften. Reichert und Du Bois Archiv. 1866 S. 37.

⁴⁾ Über die physiologische Wirkung des Chloroforms von Dr. F. Bernstein, Moleschott Untersuchungen, X.

a tetőfokot érték el, s a legvilágosabban kifejezvék. Másodszor a hajszáledényekben meglassult áramlás következtében a vértestecsek hosszabb ideig maradnak a láttérben. Végre feltehető, hogy az épen vizsgálat alatt levő vértestecsek, az érzetlenítés közben több óráig tartó keringés alatt, oly véredényekben is futottak át, melyek a hangyanyhalvaggal vagy annak gőzeivel közvetlenül érintkező testrészeket látnak el.

Óra hosszat tartó szemlélés után sem vehetünk észre feltűnő változásokat a veres és fehér vértestecseken. A veres vértestecsek festenye változatlan marad, azokelemi képletében (protoplasma) ugyanazon arányban van elosztva, mint az érzetlenítés volt, s mint a rendes vértestecsekben látható.

A vér keringése alatt gyakran csaldhatnánk a véráramban mutatkozó körkörös, vérfesteny nélküli testecsekben, mennyiben azok veres vértestecseknek tűnhetnek föl, melyekben a hangyanyhalvag feloldotta a vérfestényt. De a véráram meglassulása után könnyű meggyőződni, hogy e képletek fehér vértestecsek, melyek elemi képletük kis részével, valószínűleg a hajszáledény falához tapadva, s a véráramtól tova sodortatva, egyik átmérőjük irányában megnyúltak s ennélfogva hosszúkásnak látszanak.

Erről a következő ismejelek győznek meg: E testecsek nem korongalakúak, mint a veres vértestecsek, hanem orsóalakúak, miről a lassú áramlatnál meggyőződhetünk. Ezek is, mint a fehér vértestecsek örömet tapadnak lassú áramnál az edényfalakhoz; alakjuk, tovább gurulva, kerek lesz. Végre hiányzik bennük a mag, mely a hangyanyhalvag gőzeinek kitett békavér testecseiben a verfesteny feloldása után mindig világosan látható.

A hangyanyhalvaggal megmérgezett állat vértestecseinek megtartására vonatkozó e közlemények azon feltevésre jogosítanak fel, hogy a hangyanyhalvag vérfestenyre való hatásának Böttcher⁽⁵⁾ által közlított tünetei oly vegyi folyamatok, miket a mérgezés legalább nem szükségképen feltételez. Hermann, mint tudva van, azt állítja, hogy a vértestecsek protagonját a hangyanyhalvag feloldja vagy felduzzasztja. E folyamat tekintendő a hangyanyhalvag mérgezési tüneteinek okául. E buvár szerint a vértestecsek gyurmája lényegesen protagonból (Liebreich), lecithin és cerebrinből áll (Diakonov-Strecker).

A protagon feloldása vagy duzzadásának oly változást kellene létrehozni a vértestecs alakjában, mit görcsösegélyével látnunk kellene, de efféle a véredényekben levő testecseken nem veszünk észre.

Mindamellet lehetséges, hogy a vértestecsekben levő protagon némi változást szenved az érzetlenítés tartama alatt, de egyelőre tartózkodnunk kell e feltevéstől, mielőtt a vértestecsek változásait ismernők, melyeket a bennük levő protagon felolvadása vagy duzzadása okoz, s mielőtt e változásokat a véredényekben keringő testecseken kimutathatnók.

Ha a kettős körrajzú velőtartalmú idegrostok friss állapotban, folyadékok hozzátétele nélkül, a gázkamrába tétetnek, melyen hangyanyhalvag-gőzökkel telített körlég áramlik át; úgy azok a következő feltűnő változásokat szenvedik: A velő egyenlően szemcsés képet mutat, melyen gyűrűképző foltok támadnak, mint azt Bernstein⁽⁶⁾ is közölte. A belfodor idegrostjai nem mutatják e magatartást a narcosis alatt.

⁵⁾ I. h.
⁶⁾ I. h.

A béka belfodorának kettős körrajzú idegrostjain érzetlenítés előtt, közben és után egész a halálig ép oly kevésbé veszünk észre valami változást, mint a vértestecseken.

Azt lehetne tehát gondolni, hogy a vértestecsek és idegrostok ama változásai csak oly helyeken jönnek létre, melyek a hangyanyhalvag-gőzökkel egyenes érintkezésben állanak. E helyek a béka bőr- és tüdőfelülete volnának, s megeshetnék, hogy az itt megváltozott vértestecsek nem juthatnak a belfodorba s így a láttérbe. Hogy erre is felelhessek, a következő kísérletet tettem: Az állatot (békát), melynek belfodorát előre kifeszítettem, narcotizáltam, s egyszermind a belfodor felszínére is hangyanyhalvag-gőzöket veztettem, mialatt folytonosan az idegrostokat és veres vértestecseket szemléltem. De ez esetben sem vehettem észre valami változást, sem a lassan keringő vértestecseken sem az idegrostokon.

Fent érintettem, hogy a hangyanyhalvag bőraláfecskenedése által is érzetlenítettem. E módon ép oly hamar érhetni célt, mintha az állat hangyanyhalvag-gőzökben érzetlenítetik. Csakhogy az így érzetlenített állatot (békát), ha mindjárt csak 3 — 5 cseppet is fecskendtem be, nem tarthattam meg többé életben. Az ez esetben mutatkozó tünetmények igen feltűnők.

Ha az állat hátába fecskendjük be a hangyanyhalvagot, a hát izmai csakhamar megmerevednek, míg a test egyéb részei érintetlen maradnak. Később az alvégtagok is megmerevednek. Ha alantabb egyik vagy másik alvégtagon fecskendünk be, úgy a merevség először is e végtagon lép fel, s egyszermind megállapodik e láb úszhártyájában a vérkeringés, míg a másik láb véredényeiben háborítlan keringést láthatunk.

E tüneteményről közelebbi magyarázatot óhajtván szerezni, hangyanyhalvagba mártottam egy friss izmot, s ez rögtön megmerevedett. Ha az izom üvegharang alá tétetett, melyben egy szivacs hangyanyhalvag-gőzöket terjesztett, szinte csakhamar beállott a merevség, de egyszermind bizonyos tiszta, vereses, fehérszínű tartalmú folyadék is választatott ki. E vereses folyadék a színeképen az oxyhaemoglobin ismert elnyelési csíkjaait mutatta a Frauenhoferféle D és E vonalak között. Itt nem csupán az izomsavó löketett ki, de az izomrostonya is, mely Kühne⁽⁷⁾ szerint a vérfestenyvel azonos. Egy ugyanazon állatból vett izom, mely egyidejűleg tétetett levegővel telt üvegharang alá, sokkal később merevedett meg, s a merevség tetőpontján sem érte el azon tömörséget, melyet egy, hangyanyhalvagtól merevvé lett izom elér, s fehérszínű tartalmú folyadék sem szivárgott ki belőle. Brücke⁽⁸⁾ mutatta ki, hogy a merevség az izomrost elhalása után az izomrostonyának megalvása következtében jön létre. E mellett az bizonyult be, hogy a merevség tetőpontjának túlhaladása után az izom metszfelületén bizonyos folyadék gyűl össze, mely a vér rostonyaalvadékából kiváló vérsavóval azonos.

Ugyanez történt a jelen esetben is a hangyanyhalvag befolyása következtében, csakhogy nagyobb mértékben, mennyiben az izomból kiváló folyadék nemcsak a metsz-, hanem az egész felületen szivárgott ki, mi rendes viszonyok közt csak alig észrevehető mértékben történik. (Brücke) A hangyanyhalvag tehát vagy annak gőzei halálmerevséget idéznek

⁷⁾ Kühne, Physiolog. Chemie 1866 S. 288.

⁸⁾ Müller's Archiv, 1842. Über die Ursache der Todtenstarre.

elő az izmokban, s csupán az volna megfejtendő, miért terjed a végtag izmainak merevedése a befecskenelés helyétől lefelé, s miért szorítkozik csupán a végtagra, de e kérdést egyelőre felelet nélkül kell hagynom.

A hangyanyhalvag bőraláfecskenésének második következménye a vérkeringés megállapodása a béka úszhártyájában. E tünet oka vagy abban rejlik, hogy az izmok megmerevedése akadályozza a vérkeringést, — épen úgy mint ez az úszhártyában a czombizmok összehúzódása következtében is történik (Gunning), — vagy abban, hogy a vér az edényekben megalszik, s keringése megszűnik.

Mi az első feltevést illeti, az itt nem alkalmazható, minthogy szerinte a keringés megállapodása a czombizmok összehúzódása és az edényfalak egyidejű együttmozgása⁹⁾ következtében jön létre, miután az izom- és edényidegek közös törzsből erednek. De itt nem összehúzódással, hanem halálmerevséggel van dolgunk. A halálmerevségnél, mint általában ismeretes nemcsak az izomrostonya alszik meg,¹⁰⁾ hanem a testben levő minden rostonya.

A hangyanyhalvag behatása folytán tehát a vérrostonya megalvása áll be, s akadályozza a vérkeringést. Azonban a hangyanyhalvag nem jön egyenes érintkezésbe a vérrel, miután az edényfalak, melyek sajátosága a vért a megalvástól óvni (Brücke), nem sérültek meg. A hangyanyhalvag tehát megfosztja az edényfalakat e sajátoságtól, minek igazságát a következő kísérlet bizonyítja. Ismeretes dolog, hogy egy békaszív, melynek főtörzsei a tágalás pillanatában alakítottak, hangyanyhalvag-gözőkben csakhamar megszűnik dobogni, s 12 óra múlva aludt vért találni üreibe. Igaz ugyan, hogy egy másik szív, mellyel ugyanazon kísérletet tettem, 12 óra múlva még dobogott, s benne a vér nem volt megaludva.

Bonczolati adatok.

Közli Török János orvos-sebésztudor és szülész, Gömör és K. Hontmegye putnoki járási rendes és tiszteletbeli főorvosa.

Ötvenet meghaladó bonczolásaimnál, melyeket tornallya-vidéki gyakorlatomban az 1856—1870-ik közt eső évek során részint mint magán-, részint mint tiszti orvos végeztem, következő halálokok merültek fel:

I. Felnőtteken:

Véletlen szerencsétlenségből 15—25 mázsányi nyomás okozta halált két egyénél.

Egyikük mellkasán két kerék ment át (1868), így megzúzta a mellkas; ennek folytán a mellesonton és bordákon törések, baloldalt nagymérvű mellhártyaüregi vérömleny és jobbra általános vérbeszűrődés észleltetett. (Tornallyán hasonló esetben, midőn kevés étellel telt szekér kereke zúzta meg a mellkast, ezt kívülről teljesen lehetett constatározni, miért bonczolás nem is történt.)

Sztárnya mellett jövő utas tóttal 15 mázsa vassal terhelt szekér úgy fordult fel, hogy hátára az árokban a magában is súlyos nagy tótszékér ránehezült. Minthogy segítség nem volt, megfűlt ezen egyén, miként a tüdő, szív, üres visszerek, torkolaterek, koponyaüregi visszerek, a máj, lép, vesék vérteltsége bizonyítja.

b) *Sértések következtében* elhalt lövés miatt három egyén, egy negyedik ennek tolytán elvérzett, más négy más okból vérzett el, agybántalmazás tizenegynél, derme egyénél, genyvér, illetőleg nagy genyedés miatti kimerülés kettőnél okozta a halált.

Ezen sértések többé-kevésbé egymásutáni rendben következő esetekben észleltettek:

1.) Kecői 19 éves férfi (1856) fejszefokkali ütéstől kop-

⁹⁾ Ludwig, Physiologie. II. B. 1861. S. 115.

¹⁰⁾ I. h.

nyatörést, agyzúzást kapott, utólagos agy- és agykéreglőbbal. Ütés alatt a fej másik oldalán a kerék tengelye végső végéhez ért.

2.) Kánói férfin (1857) baltavágás- okozta nyak seb miatt elvérzés történt; a nyúltagy, a jobb oldali állkapocs, a belső torkolati visszér, külső fejűtér, a fejgyám mellső íve, a forgolya fognyújtványával és szakcsontnál a nyelvvel együtt átvágtak ez esetben.

3.) Imolán (1858) koponyatörés történt egy férfinál, repedésekkel, vérömleny okozta a halált.

4.) Kánón pásztoron koponya-átvágás baltával elvérzést okozott (1858).

5.) Zubogyi férfin (1859) lövés séréttel agyacs-, tüdő-, szívcsértéseket okozott, még pedig itt rögtön volt a halál, amellelt, hogy bal mellhártyaüregi, szívburoki, agyacs-körüli vérkiömlés is támadt.

6.) Zubogyi, baltával agyonvert férfin (1859) törés volt a halántéksontnál, több töredékekkel; agyfeletti vérömleny tyúktójsnyira roncsolt agyállománnyal.

7.) Zubogyi férfin (1859) ütéstől halántéksonti repedés, alatta alvadt vérgyülem volt.

8.) Ragályi férfin (1860) bal felkarsebből elvérzett kar ütővágástól.

9.) Alsó Faluban (1860) agy- és tüdővizenyőben férfi halt el, kinél egyik ágyékideg a csigolya közti liknál — a legelső két ágyékesigolya közt — behatolt szúrassal megsértetett; itt derme (tetanus) ment előre.

10.) Ragályi férfinál (1861) koponyatörés horpadással, agykérsérülés és ellenoldali agylágyulással (rázódástól).

11.) Bikszögön (1861) hasbalótt férfinál elvérzés a jobb czombüteg sértése folytán.

Itt a vékony belek a kis nyíláson át nagy tömegben előnyomultak, közülük több szét is volt szakítva.

12.) Putnokon (1861) kardvágástól genyes agykérlob, homlokcsonttörés, a csontdaraboknak az agykérekben való áthatása észleltetett egy cigányon.

13.) Aggtelken (1861) egy nő nyakán fejszevágást kapott, mely elvérzést okozott, miután előbb csonttöréseket horpadással és agykérelatti vérömlenyt is idéztek nála elő gyilkosai.

14.) Ragályi férfinál 1868-ban kavicscsal töltött pisztolylyal lövéstől a nagy agyi bal félteke hátulsó felének pépes elmállása, szétesése volt. A kemény és a lágy agykér átlíktadt, a fülkagyló felett a halántéktájon talált csontliknak megfelelőleg. A közép agykéri üteg hátsó ágának törzse szétszakadt, azért volt életben asebből a lüktetve jövő vér folyás. Az illető arcfélnek puskaporszemesekkel beszórt volta a közeli lövésről adott felvilágosítást ez esetben. Az életben eclampticus rohamok voltak (ráng- és merev görcsökkel); érthetetlen volt, a magától (péld. a szomj által) előidézett, kérdéssel pedig soha ki nem eszközölhetett beszéd.

15.) Lenkén 1818-ban a bal halántéktáj megütése által okoztatott férfinál a vérkiömlés a bal agyi féltekének tojásnyi helyen szétroncsolt (üreges) oldalrészében, a halántéksont repedései és külső (lágy rész közti) vérömlenyek mellett. Az életben ellenoldali hűdés, a beszélési képesség elvesztése és lassúad érlökés észleltetett.

16.) G-Panyiton 1868-ban a bal fal- és halántéksont alatt, ezek közé és a kemény agykér közt meggyült ökölnyi vérömleny, megfelelő csonthasadék és lágy részbeli alvadt vérnyomok mellett, okozta egy férfinál a halált hihetőleg ütés folytán. Az agy egyszerű benyomást mutatott.

17.) Nagy-csoltói öreg éji örnél (1862) a térdalji zúzott lebenyes, de emellett igen is terjedelmesebb, mely a tagnak szekértengely és úti oszlop éles szöge közé szorulása alatt támadt, igen nagymérvű genyedés által kimerülést okozott. Itt agyvizenyő és a jobb szívgyomrocsból a tüdőütegbe nyúló nagy, szilárdas rostanytömeg találtatott fel, mint halált okozó tényező. Az utóbbi úgy támadhatott, hogy a térdali visszér körüli genyes folyamat e visszérben véralvadást okozott, melynek egy része mozgásba hozatván, a jobb szívig és tüdőütegig

hatolt fel. (Én itt genyvért vettem fel, bárha nem voltak meg a májban stb. a jellemző ékalakú beszűrődések).

18.) S.-Gömörön (1859) szekér ment át egy férfin; ennek következtében sípcsonti s térdkalács-szű, agyi s tüdő-vizenyő támadt 3 heti szenvedés után. Az alszárcsontok hátfelé voltak mindjárt a sértés után ficzomodva, nyitva volt a térdízület; az egész czomb elgenyvedt utólagosan. Itt is genyvért vévük föl.

19.) Bejei férfinál (1868) nyakszirttáji csonttörés és horpadás volt a halál oka agyacs-lágyulás és az agyi féltekék-lágy agykér-alatti vérömlenyeitől.

20.) Zubogyi férfinál 1868-ban ökölnyi véralvadék az agykérek és koponyaboltozat közt kalapács-ütéstől.

Agyhártya s agyroncsolás itt nem volt; a vérömlenyre pedig pár éles csontszálka adott alkalmat a kemény agykéri érág-zások megsértésével. Csonthorpadás volt jelen, kívülről a méhsejt feneke rajzához hasonló. A koponya illető oldalán a lágy részeken is 3 szegletes sebek voltak lehettek. Itt a koponya ellenoldalán, a falsont alsó-mellső szeglete táján csaknem fél hüvelyknyire behorpadó, osztrák forintnyi területű gödröt lehetett szemlélni ré-gibb sérülés jeleként; az agyi jobb félteke középtáján kisebb tallérnyi behorpadás látszott, melynek mellső, alsó s hátsó szélénél v alakban a csonttal összenőtt vastagabb vereses hártvás képlet volt látható.

Az egyént eme régebbi sértés állítólag hibás beszédűvé tévé egy időre, de az agygyomáshoz alkalmazkodott kissé később az agy, s a beszéd jól megjött.

21.) Hamván 1869-ben agytályog támadt fokossali fejbeverés után egy férfinál, kinél azonnal féloldali szélhü-dés mutatkozott a sértés után (jobbra), bárha az egyén ettől fel-járhatott. A tályog a bal agyi féltekében volt (melynek hátsó fele folyékony, híg, fehér péppé mállott szét.) A közel lúdtójasnyi, vas-tag, keményfalú tömlőben 3—4 obonnyi zöldessárga, hígán fo-lyó geny találtatott. A falsonton törés volt; horpadással, üveglemez-beállással; de hihetőleg az agy rázódtást is szenvedett.

c. Öngyilkosságból felakasztást 3 esetben constatiroztam bonczolással is, nem számítva a csupán hullaszemle alá vettek. Ezek következők.

1.) 1857-ben F. vályi férfinál. Ez csaknem állva ta-láltatott, ölben, gerendán függve.

2.) 1867-ben függés ifjú az erdőben akasztá föl magát félre-eső helyen egy faágra, jó magasan.

3.) 1868-ban egy kerepeczi férfi saját házában a gerendára, még pedig lánczczal, nyílt helyen.

A két utóbbinál a g y s z e n v e d é s jelei voltak. Névszerint: az ifjunál az agy és agyacs lágyabb volt, a kemény kér a koponya-fedélhez régebben odanőtt fehér hártvás képletek által, a nagy fél-tekék hátsó szélénél.

A férfinál Kerepeczen már előbb ismételve gutaütési rohamok voltak féloldali hűdéssel, mely lassankint elmúlt, a szel-lemi épség utólagos csökkenésével; ez rossz kedélyhangulattal, iszá-kossággal járt. Az agy alapján balra (a hűdéssel ellenkező olda-lon) mellfelé kis tojasnyi helyen zöldes-sárgás, lágyult falú össze-esett üregesét lehetett találni, kissé zöldes péppel telve.

Még a vályi esetben is volt a két agyi félteke felső részén, jó nagy helyen, elől a lágy agykéren homály, fehéres hártvaképlet-tel előrement lobtól.

Ennél volt legkétesebb, hogy önfelakasztás történt-e, mert vol-tak a felső és alsóvégtagokon, szintűgy a haláltusa alatti péld. osz-lophoz dörzsölésre, mint önvédelemre is mutatható, pergamentszerű, az arczon és hátan hasonjelentőségű apró, kékes, véralvadékos foltok. De valószínűvé tévék az önfelakasztást az egyén erős volta, nem igen késő esteli kimúlása (midőn a szomszédban fel voltak még) és agyhártvabaj miatti betegeskedése, mely neje hűtlensége felkeltőtt gyanújával őt ily tetteire indíthatta; annak sem volt jele, hogy az egyén le lett volna részegítve, — vagy másképp elkábítva, mert csak ily állapotban lehetne felakasztani mást, kivált ha erős, pár embernek; — és pedig csak így zaj nélkül.

A kemény, lágy agykér és az agy vérdűssága valamint a viisszeres öblöké is, szintűgy a torkolati, nagy üres (fel és lehágó) erek és szív fekete híg vérral telt volta, a tüdők vérrali nagyobb

beszűrődése a nyaki, az egész nyakon nem mindenütt egyenlőn látható péld. hátul félbeszakadó, körülmenő barázdával, továbbá az ondó, bélsár kiürítésével az életbeni akasztás mellett szóltak min-díg, capillaris agyi guta s fuladásra mutatva.

(Vége következik.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Aphasie syphilitique, par M. le docteur B. Tarnowski, professeur à l'hôpital des vénériens de Saint-Petersburg. — Paris, 1870. A. Delahaye kiadása.

Nincs régen, hogy a figyelem a szótehetlenség felé fordult, s több eset észleltetett melyben azok, kik szótehetlenek voltak, egyszersmind bujakórban szenvedtek, s a bujakór elleni kezelés a szótehetlenségen is segítvén, bizonyosnak látszik, hogy az említett tünet a bujakór egyik jelenségeként is szerepelhet. Idevonat-közölőlag Grisolle, Lancereaux, Trousseau és mások közöltek eseteket, melyekből számra ötvenet Tarnowsky az előttünk fekvő munká-ban összegyűjtött. Ezekből hármat a szerző maga észlelt.

Tarnowsky az általa elősorolt eseteket öt osztályba cso-portosítja.

Az első osztályban a szótehetlenség azon esetei vannak, melyekben azon vezető idegcsövek bántalmazvák, melyek az aka-ratbeli mozgásokra indító központokat a mozgásokat rendező központokkal egybekötik. Ezen esetekben a betegek kényük sze-rint nem beszélhetnek, némelykor azonban néhány szót kiejthet-nek, de ez nem gondolatukat fejezi ki. Tarnowsky egy esete szinte ide tartozik. A beteg észlelése igen pontosan történt, s miután meggyógyult, igen becses felvilágosításokat tudott adni. Ezen osz-tályba tartozókon csak két ízben lehetett bonczolást véghez vinni. Egy ízben ugyanis Bouchard-nak és Lépine-nek volt arra alkalmá, kik az agyburkokon a falsontoknak megfelelő fekvésű agyteke-redések felett bujakóri növedékeket találtak, s ezenkívül a balol-dali homloklebeny elő és külső részlete meg volt lágyúlva. A másik eset pedig Leared-e volt, ki a bal félteke elő harmadát nagy kiterjedésben meglágyúlva találta; ezen esetet azonban bajos lenne a bujakóriak közé számítani, s a szerző mindenestre helyesebben cselekedett volna, ha azt könyvéből egészen ki-hagyja.

A második osztályba azon esetek sorozhatók, melyekben valószínűleg a szavakra való emlékezés van elveszve. A szerző ilyen esetet közöl, melyben a szótehetlenségi tünetet bujakóri növedéknek lehetett tnlajdonítani, mely a homlokcsont belső lemezéből indult ki. A beteg hamanyiblag adagolására meggyó-gyult. Idevonatkozólag mások is közöltek eseteket, s a kiváló je-lenség mindenestre abban áll, hogy a beteg a szavakra nem em-lékezik, se olvasni, se írni nem tud, nehezen beszél, s látszik mint keresi a szavakat, melyek előle úgy szólván kisiklanak, miben kifárad, s vagy mindig egy szóval vagy csak egyes han-gokkal felel. Az emlékezet némely dolgokra, például a zenére nézve jelen lehet.

A harmadik osztályban azon esetek vannak, melyekben a szókiejtési képesség rohamonként vesz el, midőn a beteg csak nagy nehezen tud egyes szótagokat kimondani. Ezen rohamokban néha görcsök mutatkoznak. J. d'Isbell, nemkülönben Fischer esetében a bujakór elleni szerelés gyógyulást eredményezett; Worms, továbbá Tempel esetében pedig halál következett, de a bouczeredmény nézetünk szerint nem volt olyan, hogy a buja-kóri befolyás felvételét jogosnak lehetne mondani.

A szerző a negyedik osztályba azon eseteket számítja, me-lyekben a tagolt szavak kiejtését fájdalmas nyelés kíséri, Leyden a szótehetlenség ezen nemét tagolási képtelenségnek (anarthria) nevezi, s azt tartja, hogy a szótehetlenség azon agybeli központok bántalmazottságából ered, melyektől a tagolásra szolgáló izmok mozgatója függ. Leyden ezen esetében szólási kísérletkor a nyelv fájdalmas, a nyelés pedig nehéz lett, s a beszélés annál lehetle-nebbé vált, minél nehezebbekké lettek a mozgások. Az értelem határozottan csökkent. A beteg meghalt, bonczoláskor az agyban lágyulási góczok, nemkülönben vérömlenyek találtak. A szerző ezen változásokat bujakórral hajlandó egybekötöni; részünkről

azonban ezt nem tartjuk eléggé biztosan történhetőknek. Más hasonló esetekben azonban a bujakói alap kétségbevonhatatlan.

Az ötödik csoportban végül azon eseteket találjuk, melyeket a négy első csoport egyikébe se sorozhatunk, s általában, melyek az ideges származású szótehetlenség körébe nem vehetők fel.

A szerző a bujakói szótehetlenségre vonatkozó ismereteket minden irányban fel nem derítette ugyan, de minden esetre hasznos munkát végezett, hogy az idetartozó tényeket lehetőleg összeszedte, s munkája kiindulási pontul fog szolgálni mindenkire nézve, ki ezen tárgyra figyelmet fordít, s ezen irányban vizsgálatakat akar tenni.

Tarnowsky a tárgyhöz tartozó irodalomban a legújabb időig teljesen jártas.

—a—

T Á R C Z A.

A budapesti k. orvosegylet 1870-diki martius 4-kén tartott rendkívüli gyűlése.

Bókai tr. elnök: Tisztelt egylet! A képviselőház f. é. febr. hó 25-én és 26-án a vallás- és közoktatási ministerium költségvetésének tárgyalása alkalmával a pesti k. egyetemnél egy homoeopathicus tanszék felállítását elhatározta. Ha a képviselőház eme határozatának létrejöttét szemügyre vesszük, constatálnunk kell, hogy az országgyűlési vitákba oly kérdés vonatott, melynek eldöntése a szaktudományi térre tartozik; a homoeopathák kérvénye ellenében sem az országos egészségügyi tanács múlt évi okadatolt véleménye nem vétetett tekintetbe, sem más tudományos testületek vagy egyes szakférfiak nem szólítottak fel véleményadásra.

Ezen tény folytán több egyleti tag részéről intéztetett hozám felhívás, miszerint egyletünknek e tekintetben alkalom nyujtassék véleményének nyilvánítására. Ezeknél fogva az ügyet először a választmány elé terjesztettem, s midőn a választmány, érett megfontolás után, egy e tárgyban tartandó rendkívüli ülés czélzserőségét kimondá, összehívtam a t. egyletet mai napon azon czélból, hogy minden egyleti tagnak alkalom nyujtassék véleményének nyilvánítására aziránt: történjék-e a budapesti kir. orvosegylet részéről a képviselőház határozatával szemközt testületi nyilatkozat? s ha igen, mily alakban? a vallás- és közoktatási ministerhez intézendő felirat alakjában, vagy pedig jegyzőkönyvi határozatban-e?

Ezek iránt méltóztassék a tanácskozás folyama alatt nyilatkozni.

Podr Imre. Tisztelt egylet! Minden előtt kijelentem, hogy a jegyzőkönyvi határozat alakjában nyilatkozatot parótolom.

Tény, hogy a képviselőház szavazattöbbséggel utasította az oktatásügyi ministert rendes tanszéket állítani fel kir. m. tudományegyetemünkön a hasonszenvi gyógy mód számára. Ezen utasítás nem törvény ugyan, hanem a képviselőház határozata, melyet, úgy hiszem, a felsőház többsége készséggel teend magáévá nemcsak azért, mivel ott főuraink és főpapjaink közt aránylag több pártolója van a homoeopathiának, mint a képviselőháznál; hanem azért is, mert a homoeopathák az elnyomottak szerepét vették fel, hogy ügyüknek a részvétet biztosítsák. Előre látom, hogy a magas kormány is bele fog egyezni a hom. tanszék felállításába, mert e tanszék országgyűlési tárgyalásánál nemcsak latba nem veté a szakértőknek az orsz. közegészségi tanácsban nyilvánított véleményét, hanem a homoeopathicus érdemeket „kir. tanácsos“-sággal jutalmazza is. Eszerint a hasonszenvi tanszék felállítása elébb-utóbb országgyűlési határozat leend.

A t. elnök úr egybehívott minket, hogy tanácskozzunk, tegyünk-e, s ha igen, mit tegyünk e határozat

L A P S Z E M L E.

(—h—n) Húgykőnek kiürítése a gáton keresztül.

Vast L. esetet közöl, melyben jelentékeny nagyságú húgykő önmagának csinált útát kifelé.

A beteg már húsz év óta jelentéktelen vizezési zavarokban szenvedett, midőn megerőtető járás után a gáttájon egyszerre erőszakos fájdalmak léptek fel, hol ezenkívül a következő napok alatt nagy tályog támadt. Állítólag húgyvisszatartás nem lépett fel, s úgy látszik, hogy hólyagesapulás jelzési czélból sem történt. A tályog magától kifakadt, s húgysípoly támadt, melynek fenekén kutaszszal követ lehetett kivenni, mely pöfetegfogóval minden nehézség nélkül eltávolított. Az eltávolított kő 5 1/4 centim. hosszú és 3 1/4 cent. széles volt. A szerző úgy tartja, hogy a kő eredetileg a hólyag kitágult nyakában feküdt, honnét azután aláfelé a húgycső hártás részébe jutott. A seb teljesen meggyógyult. (Bull. gén. de thérapentique. 1869. LXXVII. 399—410).

irányában.

A t. képviselőház az imént említett határozatnak megszavazása körül sarkalatos hibákat ejtett, ugyanis:

1) Meghallgatta a hasonszenvészek egyoldalú kérelmét és helytelen panaszait, azon hasonszenvészeknek kérelmét, kik magukat a tudomány szabadsághősei gyanánt mutatták be az úgynevezett allopatha orvosok nyomása ellenében: ez nem volna hiba, de hiba az, hogy a képviselőház tagjai készpénz gyanánt vevén a hasonszenvészek magántudósításait, P. Szatmáry K. képviselő úr indítványára belebocsátkoztak a hasonszenvi tanszék felállításának tárgyalásába, anélkül, hogy más részről valamely szakértő testület véleményét kikérték volna. Hogy minket nagyobb részt gyakorló orvosokat a t. honatyák nem kérdeztek, erre lehet mentséget találni, mivel minket a „figulus figulum odit“ elvű homoeopathák kenyéririgységgel vádolhattak; ámde midőn ily nyomatékos kérdésben az orvogyakorlatot nem űző természetvizsgálók, érdeknélküli szakértők véleményét sem kérte ki a képviselőház, mi több, midőn a képviselőház az orsz. közegészségi tanácsnak e tárgyban adott és tudományosan indokolt véleményét is teljesen mellőzte, sőt saját határozata ellenére, nem a költségvetés után (mikorra kitűzve volt), hanem költségvetés közben, mintegy belerántva, tárgyalta e kérdést: ez oly hiba, mely a törvényhozó testületnek nemcsak méltányosságán, hanem igazságosságán is csorbát ejt.

2) A t. képviselőház szakkérdésekben, úgy mint: „tudomány-e a hasonszenvészet“, maga határozott; maga határozott abban is, hogy „a hasonszenvészet mint tudomány számára a k. m. tudományegyetemen r. tanszék állíttassék.“ Azon kérdés megoldása, „tudomány-e a hasonszenvészet“, nem a törvényhozó testület, hanem az orvosok és természetvizsgálók hatáskörébe való feladat, melynek csomóját határozattal csak ketté vágni lehet, mint ezt a képviselőház tette, de megoldani nem. A mily helytelen volna, ha a képviselőház a „quadratura circuli“ felől kezdene beható tárgyalásokat, szintoly helytelen a képviselőháznak a homoeopathia tudományosságát decretálnia: mert szaktudományban véleményt adni csupán a szakemberek illetékesek, a képviselőház pedig, mint nagyobbára jogtudósok testülete, valamint mennyiségtani úgy természettudományi feladatok megfejtésére illetéktelen. A mi pedig a tanszék felállítását illeti, nem emlékezem oly esetre, hogy a párisi, londoni, berlini, bécsi stb. tudományegyetemen valaha az országgyűlés állított volna fel általa importált tanszékeket. Hazánkban is ez eset az első. Egyetemeket alapítani, szervezni, fenntartani, karainak számát és minőségét kijelölni, stb. ezek a törvényhozás hatáskörébe tartoznak: ámde hány és miféle tanszékeket kíván a kari szaktudományok terjedelme és gyakorlatisága, ezt meg nem a böles honatyák, hanem azon szakértők határozzák meg, kik azon szaktudományoknak élnek. Ha a képviselőház a jogi karhoz indítványoz új tanszéket, ez is példátlan ugyan, de menthető azáltal, hogy a honatyák közt sok jogtudós van: ámde rátukmálni

az egyetem orvosi karára oly tanszéket, melyet a tudománynak élő szakférfiak, s maga a tudományegyetem, mint a szakférfiak önálló testülete, nemcsak nem kérnek, hanem elleneznek is: ez a jól felfogott tanszabadság, a tudományegyetemi autonomia, s a szakférfiak természetes joga ellen elkövetett erőszakoskodás. Ily eljárást a képviselőház a politikai téren zsarnokságnak szokott bélyegezni. Arra, hogy valamely tudományos szakma egyetemi tanszékre meghívassék, sem úri, női, papi sem törvényhozói kegy nem elegendő: a tudomány embereinek kell szakmájukat észlelet és kísérletek által oda érlelni, hogy azon szakma elméletben és gyakorlatban méltó legyen a tudomány nevére; ekkor a tudomány maga hívja ki magának a díszes helyet az egyetemen, s az egyetemen saját érdekében és díszeré tárt karokkal fogadja azt, mint befogadta az élettant, vegytant stb., s legutóbb a kórboncztant képviselőházi határozat nélkül is. A homoeopathiának érdemtelenül adott rendes tanszék oly szabadalom, melynek kiküzdésére ezentúl minden fölmerülő gyógymód és kuruzslás számot tarthat. „Quodvis privilegium est vulnus legis.“ A képviselőház eszerint szóval a tanszabadságot hangsúlyozza, tetteleg pedig azt privilegiummal korlátozza. A mondottak nyomán a képviselőház illetéktelenül határozott, midőn a homoeopathiát tudománynak decretálta, s annak önszántából rendes tanszéket határozott. A határozathozatal módja sem volt célirányos. Ez szótöbbséggel ment végbe. Helyes, ha közjogi téren a szavazattöbbség a döntő: ámde szakkérdésekben, minő a homoeopathia tudományosságának meghatározása stb., a tudomány embereinek közös megegyezése következtében tudományos tételeket szótöbbséggel sem elfogadni sem elvetni nem lehet. Ezen elvnek legutóbb a német természetvizsgálók innsbrucki nagy gyűlése adott azáltal kifejezést, hogy e nézetet nagy gyűlési alapszabályai közé iktatta. Ha tehát a természetvizsgálók saját szakmájukban is egyhangúlag helytelennek tartják a szavazást tudományos kérdéseknél: mit mondjunk a képviselőház szóbanlevő határozatáról, midőn oly tudományos tárgyban, mely a képviselőház tagjainak távolról sem szakmája, szótöbbséggel döntött?

Összinté sajnálattal gondolunk a képviselőház utóbbi határozatára, nem azért, mintha mi orvosok a hom. tanszék felállítása által akár anyagilag akár erkölcsileg kárt vallottunk volna, — hanem azon okból, mert a képviselőház ily téves határozat által saját tekintélyét teszi kockára a tudomány emberei és a külföld előtt. Míg a hasonzenvészek „similia similibus“ elvet a természetben, élettan és kórtan be nem fogadja, addig az hitelv (dogma) marad; az „orvos-szerek végtelen dilutiója“ pedig merő képtelenség; a kizárólag ezen elvek szerinti eljárásnak (nem az életrend- és természetnek) tulajdonított gyógyszer pedig ámulás és ámitás. Nem a hiedelem, hanem a tapasztalati úton nyert meggyőződés alapítja a tudást és tudományt. A hiedelem és természet tudományi tudás közt oly viszony létezik, miszerint aki kevesebbet tud, annak többet kell hinnie s viszont. A homoeopathia pártolói a hiedelmet tartják tudásnak, s ezen tévedés arra mutat, mennyien és mily hátra vagyunk még hazaszerte a természettudományi fejlődésben, mikor nemzetünk választottai, az ország törvényhozó testülete Ha hnemann dogmatikáját tukmálja a tudomány szentélyébe.

Szabad államban hinni ugyan mindent — de cselekedni nem mindent szabad. Egyébiránt ha a képviselőház Ovid metamorphosisának Daedalusaként viasz-szárnyakat aggatott Ikarus fiára, az ölmélábú homoeopathiára: ő lássa, mikép fog vele közelíteni akár a tudomány naptüzéhez, akár a tenger hullámai közé.

A képviselőház téves határozata is áll és érvénnyel bír. Kérdést, mit tegyünk mi, az orvosegylet? Feliratot, vagy óvást adjunk be, mint több tagtársunktól hallám? Kihez, hová intézzük a felterjesztést, a közoktatási miniszterhez vagy az országgyűléshez?

Tisztelt egylet! Igénytelen nézetem e kérdésben az, hogy ne terjeszszünk fel sehová, sem mit. Vannak idők midőn „szólni ezüst, hallgatni arany“: ily körülmény a mostani is. Elmondom indító okaimat:

1.) Nekünk orvosegyletnek, mint egyedül tudományos testületnek nincs jogunk sem felírni még kevésbé óvást tenni. A hajdani orvosi karnak joga volt tanügyi, közegészségi stb.

kérdéseket kormányi és országgyűlési elhatározás előtt szellőztetni, de mi ezen joggal sem bírnunk egyletünk jelen ezéjénél és szerkezeténél fogva. Egyedüli jogunk, minden honpolgárával közös, a kérelmezési jog. Én nem kérnék semmit.

2.) A képviselőházi határozatot sem természetileg sem erkölcsileg meg nem változtathatjuk. Természetileg nem, mert „tarde post festa cantare“, tényeket megváltoztatni, történetet nem-történetté tenni lehetetlenség; erkölcsileg nem, mert a törvényhozó testület legmagasabb hatósága az országnak; amit ez határoz, azt hódolattal tartozunk fogadni akkor is, ha határozata téves. Az országgyűlési határozatot csupán maga a törvényhozó testület újabb határozata változtathatja meg.

3.) Minden tényleges fellépéssel részint az országgyűlés részint magunk reputációjára ellen demonstrálnánk. A képviselőháznak a szakkérdések önkényű elintézése körül a h. tanszék felállítása az első és, remélem, utolsó tévedése; — a hazabeli törvényhozó testület edes mindnyájunké; az árnyék, melyet rá vetünk, minket is homálylyal borít. Továbbá, ha mi bármínő tényleges lépést tennénk kérdés vagy felirat stb. alakjában, azt jeleznők, mintha fájna nekünk a h. tanszék felállítása, mi több, azon véleményre ébresztenék a bal lépés hasonzenvész-feleinkben és pártolóikban, mintha mi a képviselőház határozata foganatosításának hátsó ajtókon akarnánk gátot vetni. Azért egyetlen lépést se tegyünk akár a hasonzenvői tanszék akár egyáltalán a hasonzenvést ellen.

Én úgy tudom, hogy a hasonzenvészet hatásköre ott terjed leginkább, hol ellenzésre, s még inkább, hol ellenszegülésre talál.

Ha a homoeopathia szabad tért nyer az önálló, de ellenőrzött működésre, s ha a közönség az előzetesen kikürtölt eredményeket a gyakorlatban meghiúsulni látja, hanyatlani fog az magától is. Ellenzésünk különben is sikertelen, mert mi jelenleg a nagy közönségben azon kevesekre számíthatunk, kik nagyobb természettudományi műveltséggel — mint hiszékenységgel bírnak, azok száma pedig legio, kikben a hiedelem pótolja a tudományt, s kikben a homoeopathia leli támasztát. És így ha küzdeni kellene oly téren, hol nem a tudomány érvelése, hanem a szavazók többsége a döntő, nekünk kellene ezentúl is kisebbségben maradnunk szintúgy, mint ez legutóbb a képviselőházban történt, ismét nekünk kellene veszítenünk nem ugyan a tudományban s a művelt világ elismerésében, hanem a nép zömének reputációjában. Ne szegüljünk ellene a homoeopathiának azért sem, mert ez fegyvert szolgáltatna művelőinek kezébe tovább is azon állításuk mellett, mintha mi őket, állítólag a tudomány szabadsághőseit, elnyomni akarnók.

A homoeopathia értéke felett természettudományi érvekkel csupán természetvizsgálók bocsátkozhatnak eszmecserébe. Nem természetvizsgálók társaságában egyéb érvekkel célszerű hatni. A homoeopathák kerülnek a nyilvánosságba, még inkább az ellenőrzést. Ezért zsebből osztogatják szereiket, s az öndispensatio mellett törnek ládsát. T. ügyfeleim tudják, hogy a múlt évben Pestváros hatósága orvosi osztályt engedélyezett a homoeopatháknak, oly feltétellel, hogy szabad orvosi rendelésük mellett a kórház szabályait, melyek a többi orvosokat kötelezik, ők is megtartsák. Hasonzenvész-feleinknek e méltányos és correct eljárás nem tetszik („Hasonzenvői lapok“ f. é. 1. sz. Hausmann tr. vezércikke); amit ők kívánnak sem több sem kevesebb, „adjon nekik a városi hatóság egy egészen saját kezelésükre bízott külön és önálló kórházat, melynek nemcsak rendelő orvosai, hanem directora is homoeopathák legyenek, s e kórház felügyelete a pesti hasonzenvői orvosegyletnek legyen fentartva“. Eszerint mit kívánnak a homoeopathák a városi hatóságtól? azt, hogy engedessék meg nekik önmagukat ellenőrizniök. A ki tart az ellenőrzéstől, az maga gyanúsítja magát. Mert kérem t. ügyfeleim, lehetett-e a pestvárosi hatóságnak igazabban eljárni, lehetett-e nekünk orvosoknak, kik városi képviselők vagyunk, méltányosabbnak lennünk, mint megadni a homoeopatháknak azt, mivel a törvény határai közt a kórház többi orvosai bírnak? Megadtuk, s ez nekik nem elég, nekik öndispensatio, homoeopatha director, szóval önmaguk ellenőrzése, a homály kell.

T. orvosegylet! ezen kérdés az, melyben engedékenységgel

tovább mennünk, s a homoeopathákat a titkolódzások sötét dujába követnünk nem szabad, nem lehet. Nekünk a nyilvánosság mellett, s az öndispensatio és ön-ellenőrzés ellen kell szólnunk és tennünk.

A Jánosbogarok csak addig csillámlanak, míg homályban vannak, s elvesztik fényüket, ha a világosságra tolakodnak ki. Ezért örvidenünk kell, ha a hom. tanszék felállítása által nyilvánosságra hozatik a homoeopathia tana és értéke.

A tanszékek, melyeket a természettudomány maga állít fel magának, a természet szikláira vannak építve, melyek daczolnak az idő viharával; ellenben oly tanszék, mely kivételesen pártolónak sympathiáján emelkedik, homokra épített ház, mely magától omlik össze. Az ily erőszakolt nézetek épen úgy semmisülnek meg, mint Lalic's gentiana cruciatá-jának ebdühellenes hatása. Tudjuk, hogy a néhai m. kir. helytartótanács Lalic's, horvátországi iskolamesternek a nemorvosok által túldicsért „gentiana cruciata“ titkos szerét 3000 forint fizette meg; s midőn Stáhl Ignác tr. elnöke alatt a szakavatottak kísérletet tettek vele, kitűnt Lalic'snak és szerének ügyefogyottsága. Azért az ilyféle tévedések felderítését a további tapasztalásra és az időre hagyván, igénytelen javaslatom abban áll:

A t. orvosegyelet ne terjeszzen feliratot a hom. tanszék tárgyában sehová; hanem sajnálatát fejezze ki jegyzőkönyvileg, hogy a t. képviselőház természettudományi szakkérdésben szakemberek véleményének előleges megkérdezése nélkül határozott.

Korányi Fr. Tisztelt közgyűlés! Poór magántanár úr találon vázolta azon sajátzerű hibás eljárást, melyet a képviselőház a homoeopathiai tanszék felállításának tárgyában követett, s e tekintetben nincs beszédéhez hozzá adni valóm. A mi azonban azt illeti, hogy valjon összefér-e a képviselőház iránti tiszteletünkkel, hogy határozatait mi itten bírálat alá vegyük, erre nézve megjegyzem, hogy a tisztelt előttem szóló már tettleg bírálat alá vette, midőn itt a kérdéses határozatot taglalta.

De nem is hiszem, hogy akár polgári, akár kegyeletességi köteleességet sérténénk ezen bírálat által; ugyanazon alkotmány, melynek alapján áll a képviselőház, megengedi a vélemények szabad nyilvánítását, még szentesített törvények felett is; a mit meg nem enged, az az ellenszegülés valamely törvény iránt, mi szándékunkban úgy sincsen távolról sem, itt pedig nem is törvényről hanem a képviselőház egy határozatáról van szó.

Egy másik kényes oldala ezen kérdésnek abban fekszik, hogy akármily nyilvánítást teszünk e tárgyban a képviselőház határozata ellen: az talán sokak által kenyéririgység, türelmetlenség s egyéb személyes indokoknak tulajdoníthatatnék. Hogy ez azok részéről megtörténhetik, kiknek személyes érdekeikkel a homoeopathia-kérdés egybefügg, azt igen jól tudom, de nem szabad, hogy ezen igazságtalan vád lehetősége az elhatározásra befolyást gyakoroljon. Ellenben azoknak, kik a dologról elfogulatlanul ítélnék, be kell látniok, hogy ily személyes indokokról a mi részünkről annyival kevésbé lehet szó: minthogy a képviselőház ezen határozata által sem az orvosi testületnek, sem valamely magán-orvosnak anyagi érdekei semmiben sem változtattak meg ahhoz képest, a mint a határozat előtt voltak, — anyagi érdekünk ezáltal nem sértetett, hanem sértetett egy erkölcsi érdek, a tudomány tiszteletének s hazánk művelődés tekintetébeni jó hírnevének érdeke.

A dolog úgy áll, hogy Magyarországon nemcsak most, a véleményszabadság korszakában, de ezelőtt is a homoeopathiai gyakorlatnak útjában legkisebb akadály sem létezett, nincs előttem ismerve semmi lépés, mely a homoeopathia gyakorlatának eltiltására lett volna irányozva, sőt volt és van a homoeopathiai gyakorlatnak egy nagy horderejű anyagi előnye a másnemű orvosi gyakorlat fölött, t. i. az öndispensatio. . .

Azonban nemcsak a gyakorlat tere volt akadálytalanul elfoglalt a homoeopathia által, hanem a tanítási jog is nyitva állt előtte, mert mint azt a közoktatási miniszter rövid, de remek beszédében kifejtette: az egyetemi tanárok gyógyítási módszerükben semmiképen sincsenek korlátozva, s ha bármelyik tanárt meggyőződése a homoeopathia terére vezetné: az gyako-

rolhatná az egyetemen a hasonszenvi gyógymódot is. Így van az más egyetemeken is, s ha mindamelleit a hasonszenvi gyógymód nem taníttatik a tanárok által: annak oka csak abban fekszik, hogy az tudományos meggyőződésükkel össze nem fér.

A magyar egyetemen ezenfelül még akármelyik ex professo hasonszenvész is taníthatja módszerét, mihelyt aláveti magát azon képesítési feltételeknek, melyek minden magántanárság megnyerésére egyenlően vannak megállapítva, sőt tudva van, hogy bocsátatott egy hasonszenvi orvos képesítésre, miről ha visszavetett, azért történt, mert a feltett themákat megfejteni nem bírta.

A homoeopathia terjedése és tanítása tehát akadályozatlan volt ezelőtt is, s a képviselőház határozata sem több sem kevesebb bizalmat nem fog iránta kelteni, mint mennyivel ezelőtt birt. Nincs semmi ok reá, hogy bárki is anyagi érdekeit veszélyezteteknek tartsa a határozat által, s viszont a határozat elleni felszólalás anyagi érdeknek semmi elfogulatlan ember által nem tulajdoníthatatik.

De ha azt biztosan hiszem, hogy a dolgok ezen állása semmi káros befolyást nem gyakorol a gyakorló orvos magánállására, nem tartom ugyanezt az ország érdekeiről, mert hogy most egyebet ne mondják, czéltalanul fecseireltetik el az ország jóvedelmének egy része akkor, midőn legfontosabb intézeteink sínlylik a pénzszükséget, midőn tantermeink nincsenek a hallgatók, és felszerelt intézetek a tanárok számára.

Ezenkívül azonban, tisztelt közgyűlés, még nekem más — a határozat czélszerűségére vonatkozó aggodalmaim is vannak.

Senki nálamnál jobban meggyőződve nincs arról, hogy az emberiségnek ősi joga és legfőbb java, a fejlődésnek szabadsága szükségképen feltételezi a vélemény szabadságát, s azért én feltétlenül amellet vagyok, hogy semmi vélemény, legyen az bár hibás — míg vélemény marad, erőhatalommal el ne fojtassék, hanem az eszmesurlódás hatásának adassék által, sem a homoeopathiai sem a politikai, sem a sociális rendszerek valamelyikének, sem a pan- vagy atheismus vallását erőhatalommal elnyomni, még ha lehetne is, nem ohajtanám. És szabadságérzetem nagy megnyugvást talál azon tényben, hogy Magyarországon, úgy a képviselőházban, mint azonkívül, tág véleményszabadság létezik.

Azonban mit mondanának akkor, ha valaki a fejlődési szabadság ezen követelményének praemissájából azon követelést vonná ki: hogy állíttassék a jogakadémián országos költségen egy communistikai, a theologiai facultásba egy atheistikai vagy pantheistikai tanszék?

A feleletet az illetőkre bízom, s csak azt mondom, hogy midőn az ország nagy költséggel egyetemet tart fenn, mely természettudományi alapokon áll, midőn ezen nagy költség még mindig nem elégséges arra, hogy csak valamely kisebb német egyetem tökélyének színvonalára emelje a mi egyetlen országos egyetemünket; akkor költséget szavazni meg egy oly tanszékre, mely a természettörvényekkel ellenkező tanítást hirdet, s vagy hatás-talan, vagy ha hatása van, csak a fogalmak zavarát idézheti elő: ez legalább is rossz gazdálkodás.

Ha már sajnálatosnak tartom ezen, szinte tudományos szempontból téves határozatot, nem kevésbé sajnálatosnak kell tartanom a módot, melyen hozatott, mert a képviselőház oly pontból indult ki, a melyből hasonnemű tárgyaknál kiindulni nem szokott.

Látjuk, miszerint az országgyűlés, helyes bölcsességgel, valahányszor technikai vagy valamely más szaktárgyról kell határozni: szaktestületeknek, szakbizottmányoknak véleményét kérdezi meg, s tárgyalásainál az ily szaktestületek véleményét veszi alapul.

Valóban sajnós, hogy a képviselőház épen a fennforgó kérdésben e szokástól eltért több képviselő ily értelmű felszólalása daczára, s ekként egy oly tárgyalási áradatba tereltetett, mely a maga nemében ritka, s melyet épen azon mély tiszteletnél fogva, mellyel mint alkotmányos polgárok a képviselőházunk iránt viseltünk, fájlanunk kell.

Nemcsak hogy szakértők véleménye e tárgyban meg nem kérdezett, de a létező és más úton a kormányhoz befolyt vélemények is mellőztettek, s így nem csoda, hogy azon kérdés, valjon a homoeopathia tudomány-e vagy nem tudomány, a képviselőház színe előtt a képviselőház komolyságával alig megegyeztethető

módon lón megvitatva, hogy egy oldalról s a másiktól ítéletek és adatok, statisztikai táblázatok és összehasonlítások hozattak fel a hasonszenvészettel együtt, melyeknek hitelességét vagy jelentőségét senki nem vizsgálta meg.

Elmondattott, hogy a homöopathia a haladás tudománya, s vele szemben a másnemű orvosi tudomány az orthodox csökönyösség, sat.

S mindenestre felőlő, miszerint a homöopathiai tanszék, melynek felállítása a közoktatási ministerium budgetjében fölvéve nem volt: azonnal megszavaztatott, anélkül, hogy az illető bizottmányokhoz utasított volna, míg már a legközelebbi tételnél egy technikai tanszéknek felállítása a bizottmányokhoz utasítandónak véleményeztetett az elfogadás előtt, s ugyanez történt több, már előre a budgetben fel nem vett tételekkel is.

Ezek azon okok tisztelt közgyűlés, melyeknél fogva én a határozatot úgy érdemlegesen mint a módnál fogva, mellyel hozattott, sérelmesnek tartom hazánk azon tudományos érdekeire nézve, mely érdekeknek előmozdítására ezen egyet alkult.

S én nemcsak czélszerűnek, de szükségesnek tartom, hogy az orvosgyelet ezen véleményét maradandó módon kinyilatkoztassa, mert káros példának tartom az erkölcsi és tudományos érdekek körüli közönyösséget, hasznosnak és buzdítónak az erkölcsi bátorságot, mely nem a pillanatnyi hatást tekinti a tettek irányadójául, hanem bízik az igazság győzelmében, s ha szükség: eltűri érte a jelennek igazságtalan ítéletét.

E kérdésben pedig nemcsak biztosan számolunk a jövőnek igazolására, hanem jelenben is mellettünk áll az egész világ tudományosan képzett része, mely az olynemű tévedéseken, mint a homöopathia tana, csak mosolyog, s legalább tudni fogja, hogy Magyarország közoktatási ministere, hogy a képviselőház egy része, hogy a budapesti kir. orvosgyelet nem mulasztották el véleményüket mérlegbe vetni.

Ennélfogva én az indítványt, miszerint az orvosgyelet e tárgyi véleményét jegyzőkönyvileg nyilvánítsa: pártolom.

Balogh Kálmán. Hallottam, hogy nem állana jogunkban a képviselőháznak a hasonszenvészeti tanszék felállítása iránti határozata ellen felszólalunk, s az ilyen felszólalás törvényhozásunk említett tényezőjének tekintélyét még sértené is. Ezen felfogást nem oszthatom. A szóbanlevő határozat még nem törvény, s ha törvény lenne, akkor is csak annyira lennének kötelezve, hogy végrehajtásának ellene ne szegüljünk; de még mindig fenmaradna azon jogunk, hogy annak megváltoztatására minden erőnkkel megfeszítsük, s ezen czélból az izgatás terére is léphetnénk. Az országgyűlési képviselők a souverain nép megbízottjai, s kötelességük, hogy a közvélemény figyelembevételével, mely őket bizalmukra méltatta, járjanak el. S uraim, nekünk, kik itt a néphez tartozó adófizető és választó polgárokból állunk, teljes jogunk van, hogy ez ügyben felszólalhassunk, — jogunk van, mert azonfelül, hogy erszényünket érdekli, abban még szakértők is vagyunk. Ha meg vagyunk győződve, hogy a szóbanlevő országgyűlési határozat nem helyes, annak megváltoztatására a közvélemény megnyerése végett mindent elkövetünk. Minden államban, hol az alkotmányosság nem írott malaszt, hanem tényleg létezik, a polgároknak megvan azon kétségbevonhatlan joga, hogy midőn valamely törvény czélszerűtlenségéről meggyőződtek, annak eltörlését hangosan követeljék, s ezen czélból teljes erővel hatni iparkodjanak. fgy láttuk, hogy Nagy-Britániában a gabonatörvénynek a parlamentben többsége volt, de a közvélemény hangosan szólalván vel az ellen, mi a anticornlawleague-ben nyilvánult, s azon törvény eltörltetett. Ugyanott a parlamenti választási törvényeknek a parlamentben eredetileg többsége volt, de a hatalmas reformliga alakult, mely maga számára meg tudta nyerni a közvéleményt, s a törvényhozásban a kisebbség többségre változott, mely a parlamenti reformot létesítette. Abbeli jogunk kétségbevonhatlan, hogy a hasonszenvészeti tanszék érdekében hozott országgyűlési határozat ellen felszólalhatunk.

Egészen más kérdés, vajon kötelességünk-e, hogy ezen jogunkkal éljünk.

Egyetünk az orvosi tudományok művelését tűzte ki feladatául, s ha úgy akarnók, ezen tétel alá a felállítani szándékolt hasonszenvészeti tanszék ügyét is belefoglalhatnók; hogy azonban ezt tegyük, az nem kötelességünk, mert az orvosi tanügygyel való

foglalkozás alapszabályaink által egyenesen élénk tűzve nincs, s azzal mindeddig nem foglalkoztunk. Nem is forog fenn annak szüksége, hogy most azzal foglalkozzunk. Az egyetemet illeti meg, s ennek már kötelessége tiltakozni, nemkülönben ezen tiltakozásában rendületlenül helytállani amellet, hogy tolakodva, a tudomány csarnokaiba be ne erőszakolja magát oly tan, mely tévedésen alapszik, s oda nem való, hol a tanítás a természettudományi módszer alapján történik, melyet a hasonszenvészettel tényleg nem követ, nem követhet, mert különben megszűnnék lenni homoeopathia.

A felszólalás kötelességünk nem lévén, abbeli jogunkkal még mindig élhetnénk a czélszerűség szempontjából; én azonban ezen tekintetből sem tartom helyesnek, hogy mint egyet nyilatkozzunk.

Ha nyilatkoznánk, annak, úgy hiszem, nem lenne azon czélja, hogy az itt, ezen egyet jegyzőkönyvében és levéltárában eltemetve, maradjon. Erre szükségünk nincs. Mindnyájan tudjuk, hogy azon tan, melynek egyik tétele „a betegség gyógyítására annak okainak kutatása nem szükséges“ idétlenség, másik tétele „a szét-dörzsölések illetőleg higítások fokával a szer hatása növekszik“ természettani képtelenség, s „a hasonlót hasonlókkal gyógyítani“ csak oly hibás mint a többiek, — porlatag agyagalapon nyugvó építmény, melyet jelenben a természettudományi értelmetlenség tart fenn; jövője pedig nincs, mert mint a természettudományi ösmeretek általánosabban fognak elterjedni, annak menthetlenül hováhamarább össze kell roskadnia.

Ha nyilatkozunk, adjunk ennek bármily alakot, annak csak azon czélja lehet, hogy az egyeten kívül álló közönség az egyetemen felállítandó hasonszenvészeti tanszék iránti véleményünket megtudja. Hogy pedig ez véleményünket ismerje, az ellen semmi kifogásom; de nem czélszerű, hogy nézetünket épen most testületileg elmondjuk.

Nyilatkozatunk a hasonszenvészettel taglalásába részletesen nem bocsátkozhatnók, s nem is akarja ezt közülünk tenni senki is, mert ha a hasonszenvészettel tételeinek tüzetes és érdemleges bírálataba akarnánk bocsátkozni, méltánylásra csak oly közönségnél számíthatnánk, mely a természettudományi műveltség magasabb fokán áll, mint van az, melyhez szólhatunk. Így lévén a dolog, egyetünk csak a tekintély hangján emelhetné fel szavát. S nézetem szerint egyetünk ekkor nem jutott a tekintély oly fokára, honét némi biztossággal számíthatna a hasonszenvészek iránti kedvező vélemény megváltoztatására. A közönség, a látszattól ítélve, mondaná, hogy hasonszenvészettel kezelés mellett csak annyi beteg lesz jobban, mint midőn azok más eljárás szerint kezeltetnek. S hiában viszonzónók, hogy a betegek 90%-a minden kezelés nélkül, sőt sokszor a hibás kezelés daczára meggyógyul, s a hasonszenvészek ezen 90% között gazdálkodnak, az utolsó 10%-ot pedig nyakukról lerázni iparkodnak; míg a természettudományi orvosok működésüket a betegek egész összegére kiterjesztik. Midőn ezt mondanók, az avatlan közönség kétkednék állításunk helyessége felett, mert értelmének természettudományi fejletlenségénél fogva a dolgok állásába mélyebben belátni képtelen. Minthogy pedig a közönség ezen ügyben kellő belátással nem bír, s a hasonszenvészeti csalódásokat és szédelgéseket felismerni nem tudja, kétségkívül úgy vélekedik, hogy a hasonszenvészettel általunk, kik a hasonszenvészeket számra annyiszor felülmúljuk, üldöztetik. Az üldözött iránt mindig részvét támad, még akkor is, midőn az üldözönek van igaza, s ennek eljárása egészen jogos. Tudom, hogy ezen részvét a hasonszenvészettel irányában nem lenne tartós, s elég gyorsan kiábrándulna, de én nem akarom, hogy ezen részvét bár egy pillanatra nyilvánuljon, hogy egy pillanatra is a haladás bajnokaiként tekintessenek ezen emberek, kik ahelyett, hogy férfiakhoz illendően nyílt homlokkal küzdenének a tudomány mezején, s mindenelőtt a szakértők elismerésére törekednének: könnyhívókra támaszkodva és szoknyahadba fogódzva akarnak eljutni oly helyre, mely őket meg nem illeti.

Ezenkívül nem szabad felednünk, ha nyilatkozunk, nyilatkozatunkra válaszolni fognak, mire azután részünkről felelet követhetnének, s így menne ez tovább, miáltal élvtelen polemikába keverednénk, mi elég nehézkesen folya, mert testületek ilyen műveletre nem eléggé élénkek, — ez inkább egyeseknek való.

Ezekből folyólag a jegyzőkönyv számára következő határozatot indítványozom:

Az egyet a hasonszenvészetnek fontosságot nem tulajdonítván, nem tartja szükségesnek, hogy a pesti egyetemen felállítani szándékolt hasonszenvészeti tanszék ügyében nyilatkozzék.

Pollák H. A jeles előtte szólók véleményeit nagy részben osztja, de Balogh tanárét, a mennyiben ő minden nyilatkozatot feleslegesnek, sőt károsnak is tart az ügyre nézve, nem pártolhatja. Honunk művelődési körülményei közt, hol a legtekintélyesebb testület is oly sajnós tévelyekbe eshetik, a hallgatás félremagyaráztatnék, és a közönyösség, tehetetlenségnek vétetnék. Ambár szóló a jegyzőkönyvi határozatot pártolja, mégis azt hiszi, hogy ezen eljárás csak egyoldalú, és nem meríti ki a tárgyát. A jegyzőkönyvi határozat tiltakozik az országgyűlés által e kérdésben elkövetett formális hiba ellen, hogy az t. i. szakügyben szakférfiak kihallgatása nélkül szavazással döntöleg ítélte. Szóló úgy van meggyőződve, hogy a hongyülés e hiba kikerülése mellett is hasonló eredménnyel szavazott volna. Van a kérdéses dolognak egy másik oldala is, és ez: a tudomány és oktatás oldala. Szorosan véve Balogh tanár állítása igaz, hogy az oktatás az orv. egyesület körébe nem tartozik, de nehogy az egyesület a hasonszenvészeti tanszék felállítását után egyszerű sajnálkozással beérni kényszeríttessék, talán czélszerű most nyilatkozni, és pedig azt az orvostanári karhoz címelve. — A természettudományok különbség nélkül szoros összefüggésben állanak, törvényeik a vizsgálati mód, fejlődésre nézve ugyanazok. Szóló oly példát fog idézni, mely tiszta, minden mellék-érdek nélküli felfogásra nézve semmi kívánni valót nem hagyand. Tegyük fel, hogy valamely jól felszerelt, a mai tudománynak megfelelő csillagdában jelenkezik különözös áltudós, azon kívánnattal, hogy ő ottan astrologiát akarna tanítani. Sikerül is neki élelmes fürgeséggel a szakavatlan hatóság kegyét megnyerni. A csillagdának tanári testülete minden bizonynyal ilyen parancsolatnak komolyan ellen fog szegülni az egész művelt Europa tapjai mellett. Szóló arról meg van győződve, hogy az orvos-tanári kar a hasonszenvészetet legfeljebb a középkori astrologia, alchimia, vagy az újabbkori asztaltánczoltatás és állati delejesség sorába iktatja, s ennél fogva kötelessége a hasonszenvészetet az egyetem körétől távartatani, sőt inkább leköszönni, mintsem magát az áltudomány becsempésztetésére eszközül felhasználtatni. A magyar egyetem nagy áldozatokkal jött létre, s még igen nagy áldozatokat igénylend arra, hogy európai színvonalra emelkedhessék. Hogy a magyar törvényhozás a természettudományok oly mostoha ellátása mellett, mint ez honunkban eddig dívik, épen a hasonszenveni kathedra felállítását tartja égető szükségnek, az a törvényhozás, de nem az egyetem dolga. Szóló igen örömet látja, ha a törvényhozók többségének kívánata teljesedésbe megy, de ez történéjék ám tökéletes kiterjedésben. Tudvalevő dolog, hogy a belgyógyászat gyakran határos a sebészettel, szemészettel sat. mint péld. bőrkütiések, fekélyek, aneurysmák, hasvízkór-nál. Szóló tehát a hasonszenvészet érdekében mulhatlanul szükségesnek tartja, hogy ne csak a belbetegségek, hanem a sebészet, szemészet, nőgyógyászat, szülészet számára külön osztályok és tanszékek állittassanak; szóló azt hiszi, hogyha a hasonszenvészet olyannyira üdvhozó az emberiségre, ne vonassék meg a még ismeretlen hatonszenveni műtők, szülések és szemések elől az alkalom, hogy a tudomány új módszerükkel gazdagítsák. Szóló is kíváncsi megtudni, miképen pótolható az atropin-beceppentés, a chloroform, a bőralatti befecskendés sat. De szóló szerint a pharmacologia és a diaetetica, melyek a hasonszenvészet főszlopai, physiologiai kísérletekre, tehát megfelelő felszereléssel ellátott intézetre szorúlnak. E rövid vázlatból kitűnik, hogy a hatonszenvészetnek külön orvosi facultás kell, a boncz-, állat-, fű- és ásványtant kivéve, melyek talán közösek lehetnének. De egy hasonszenveni belkőri clinicum tanszéke szólónak csak idegen, élődi testnek látszik, mely nem méltó azon magasztos eszményhez, melynek megtestesítését honunkban annyira várják. Az ország nyissa meg a lehető legtágabb tért a homoeopaticus gyógymódnak a gyógytan minden ágában. Valjon akarja-e az orv. egyesület ezen ohajokat memorandum alakjában az orv. tanártestület vagy a magyar országgyűlés elé juttatni, azt szóló az egyesület bölcs belátására bizza. Egyébiránt Poór és Korányi tagtárs urak véleményét is pártolja.

Hirschler Ig. Tisztelt közgyűlés! A választmányban én voltam azoknak egyike, kik azt javasolták, hogy az orvosegyetelen ezen tárgyban tevőleges lépést ne tegyen. Az előttem elmondott beszédek után nézetem mellett most is megmaradok, s ha felszólalok, csak azért teszem, hogy részemről is kifejezést adjak azon kellemetlen, sőt fájdalmas benyomásnak, melyet a t. képviselőház múlt febr. 26-án hozott határozata — egy hasonszenveni tanszék felállítására a m. kir. egyetemen — reám gyakorolt. Hiába tagadnók ugyanis, hogy a gyakorló orvosok testületében régóta valami hasonló nagy sensatiót szült volna, mint ezen esemény. És hogyne volna ez szomorító reánk nézve akkor, midőn látjuk, hogy azon szentélyt, melyért ifjú korunkban és azóta is folyton lelkesülünk, melyet koronkénti folytonos fejlesztés által nagygyá tenni egyedüli szent törekvésünknek, feladatunknak ismertünk, a tudományt most hazánk törvényhozó testülete által lealacsonyítva látjuk ahhoz, mi a tudománynak épen ellenlábas. Daczára ezen fájdalmas érzetnek, mégis elég elfogulatlan maradok magamnak ezen esemény létrejöhetése felett magyarázatot adni. Balogh K. tur. úr helyesen említ fel azon mozzanatokat, melyek a hasonszenvészeknek ily terjedelmes szerepkört szűltek. Ha az orvosi tudomány történetén végig tekintünk, számtalan hasonló általánokat találunk, láttuk csak közel napjainkban Rademachert, a baunscheidtismust, schrottianismust etc. a gyógymódok között felvetődni, de birt-e csak egy is közülük a nagy közönségnél hasonló tartamra és kiterjedésre vergődni? — távolról sem. A fürkésző ész mintegy felhíva érzi magát azon okok kutatására, melyek szűlték, hogy egy félszázad előtt felmerült eszme az egész művelt világon, innen és túl a tengeren, mintegy hódító járatot tett, és hogy még most is, miután azt a tudomány szigorúan megrostálván, mint discussiora nem is méltót elvetette: a társadalomban nemcsak számos barátot, de úgyszólván fanaticus követőket számlál. — Távol van tőlem, hogy itt mindazon tényezőket felsoroljam, csak meg akarom említeni, hogy az úgynevezett hasonszenvészet igen hízelge a nagy közönség észjárataának. — Sokkal könnyebb érteni a pulsatilla, vagy euphrasia hatását, mint p. o. az ütér dugulásokat, vagy az edénymozgató rendszer működését; igen hízelgő a közönségnek, mely az orvos feladatába igen szeret beavatkozni, hogy oly kevés módszerrel maga is orvosá lehet. — A társadalmi életben mindnyájan tapasztaljuk, hogy sok embernek, de különösen a nőknek gondolatmenetében van valami, mely őket hajlandókká teszi a hasonszenvészet elfogadására. — Ha h n e m a n n t már azért is nagy lángésznek kell hogy tartsam, mert képes volt oly valamit kigondolni, beleértvo az úgynevezett új tannak nevét is, mi úgy látszik az emberi agyszerkezet egy részével oly jól összefér. — Igen jól értem azt, hogy Ha h n e m a n n tanának bálványozói közül a vagyonosabb rész ezen, általuk a társadalomra nézve nagynak vélt jótéteményt a szegényebb osztályra is ki akarja terjeszteni, és bizonynyal ez volt az, mi sz. kir. Pest városa képviselőtestületét is arra bírta, hogy a hasonszenvészet számára kórházában egy osztályt átengedjen.

Látva azt, hogy a képviselőházban is a hasonszenvészetnek annyi barátja van, épen nem csodáltam volna, ha Ha h n e m a n n ak egy emlékszóbor felállítását rendeltették el; de hogy valamit egy törvényhozó testület tudománynak declarál azt, resteltem. — Mert lehet e a tudományt declarálni? declarálta-e valaha valaki a mathematicát tudománynak? — bizonynyal nem. — A tudomány létezik, mert működik, magát fejleszti, de nem azért, mert valaki annak declarálta. — Ezen hibába pedig azért esett a képviselőtestület, mert a hasonszenvészetnek a tudományok egyetemén tanszéket akart emeltetni, — tanszéket pedig csak tudománynak lehet emelni. — Az igen tisztelt közoktatási miniszter jeles beszédében épen azon megjegyzés legtalálhatóbb, melylyel kinyilatkoztatta, hogy ő maga nem képes eldönteni, valjon tudomány-e a hasonszenvészet vagy sem.

Mi vezette a képviselőtestületet ezen nagy hiba elkövetésére? — Az, hogy a hasonszenvészek kérelmük betérjesztésénél magukat és tanukat mint üldözöttet, mint az allopatha orvosok czéhe által elnyomottat tüntették fel. — Így a képviselők az üldözöttnek, az elnyomottnak állított megvédelmezésére érezték magukat felhíva, ez csábító körülmény, de egyszersmind veszedelmes is, mert tudjuk hová jutott a híres spanyol lovag,

ki az elnyomott ártatlanság felkeresésére indult, hogy azt megvédelmezhesse.

Mindezeket értem, de hogy miképen lesz ezen határozat foganosítható... azt nem értem. — Nem pedig azért, mert az egyetemen csak oly tanszék állítható fel, melynek szükségét maga a facultás elismeri. — Azt nem értem, hogy a facultas medica a törvényhozó testülettől fogadjon el utasítást arra nézve, mily tan üdvös az orvosnövendékek kiképzetésére és melyik nem. Azért sajnálom a közoktatási ministert és tanácsosait, hogy oly rendelettel állnak most szemközt, melynek kivételét részéről lehetetlennek kell tartanom. De tegyük, hogy a facultást lehessen kényszeríteni egy oly tan bevétele, melyet badarságnak tekint, akkor új nehézséget látok, melyet kell hogy maguk a homoeopathák érezzenek. A mennyit tudok, a király nevezi ki a tanárokat, de a facultás tanártestülete az, mely candidál. Bízhatják-e a hasonszenvészet barátjai a candidálást a tanári testületre, nem kell-e attól tartaniok, hogy az oly tan előadására, melyet badarságnak declarál, a legbadarabb egyént fogná kijelölni? Azért t. Pollák tagtárs elmés megjegyzéseiben nem csupán élczet látok, hanem úgy hiszem, hogy valóban maguk a homoeopathák sem kívánhatják, hogy a szóbanlevő tanszék az egyetemen állíttassék fel, de igenis kell kívánniok, hogy számukra külön intézet hozassék létre.

Az egész dologban leginkább sajnos, hogy a törvényhozó testület oly kérdés eldöntésébe avatkozott, mely őt mint szakavatlan testületet nem illette. Ez oly hiba, melynek az absolutismus barátjai örülnek, mert ha parliamantek megbuktak, éppen azért buktak, mivel szó többséggel oly dolgok felett ítélték és határoztak, melyek ily módon el nem dönthetők. A convent az isten existenciája felett hozott határozatot. Göthénél, ki szintén barátja volt az absolut kormányának, azt olvassuk: Nichts ist widerwärtiger als die Majorität; ha ismerte volna a képviselőháznak minapi határozatát, nem nyilatkozott volna gyengédebb módon.

A határozat káros következményeitől különben nem tartok, a tudomány nem vallhat semmi kárt általa; nem is találom helyesnek, ha a hasonszenvészetet, a mint t. Poór m. tanár úr tette, a tudomány ellenségének nevezik, legfőbb élősdiye az a tudománynak. Ellenségének éppen oly kevésé mondhatnám, mint a legyet nem lehet a nap ellenségének mondani, dacára hogy árnyékát veti a földre.

Miután tehát bennünket a szóbanlevő esemény sem mint gyakorló orvosokat, sem mint tudományt művelő és képviselő testületet nem illet, úgy nincs is ok felszólalni a törvényhozótestület határozata ellen; szintén oly felesleges a közoktatási miniszterhez intézendő feliratis, — ugyanis nem lehet hódoló tiszteletünket kifejeznünk azért, hogy fejtegetésében a józan ész és korszerű felfogás álláspontját megtartotta, mi ép oly sértő volna reá, mint a képviselőházra nézve. Még rossz hatást is tenne egy ilyen felirat, mert a nagy közönség úgy magyarázhatna, mintha a czéh védőjét magasztalná. Remélem, hogy még eljövend az idő, mikor igen tisztelt közoktatási miniszterünk az orvosi tudomány felvirágzását hazánkban nagyszerű intézetek felállításával mozdítandja elő, akkor majd alkalmunk lesz nekünk is hálás köszönetünket és hódoló tiszteletünket felirat alakjában nyilvánítani.

Szöghner József. Nem kellene felszólalni, mert ezáltal nagyobb fontosságot tulajdonítanánk a dolognak, mint minővel valóban bír. Ha a hasonszenvészetet tanrendszernek nevezik, eziránt a tudományos emberben méltán visszatetszés támad, mit azonban nem szükséges nyilvánítani, mert ezt némelyek érdeknek tulajdonítanak. Egyébiránt megjárná, ha csak tudománytalanság, nyegleség volna, — az ártalmas és veszélyes. A statistica mutatja ezt. Nem szólalna fel, ha Balogh nem mondta volna, hogy a halálozási arány úgy az egyik mint a másik eljárás mellett majdnem egyenlő. Vegyünk 10 croupos beteget, ezek közül 6—8 megmenthető, de korántsem hasonszenvészetileg. Nyissunk szabad tért, s a nyilvános tanszékeken illető helytelenségeik majd ki fognak derülni, s azokat a tanulók át fogják látni. Ennélfogva az egészet tökéletesen ignorálni kell.

* * *

A gyűlés a felállítani szándékolt hasonszenvészeti tanszék ügyében indokolt jegyzőkönyvi határozat mellett nyilatkozott, melyben ne a hasonszenvészetre, hanem azon módra vonatkozólag történjék megjegyzés, melylyel a képviselőházban az említett határozat hozatott. A határozat szerkesztésére Hirschler I. elnökle alatt Balogh K., Korányi Fr., Pollák H., Poór J., Stiller B. és Szöghner J. tagokból álló bizottság küldetett ki.

V e g y e s e k.

— Pest martius 11-kén. Az orvosi könyvkiadóársulat tisztújító közgyűlését 1870-diki martius 31-kén délutáni 5 órakor a budapesti kir. orvosegylet helyiségében fogja tartani.

— a— A budapesti királyi orvosegylet martius 5-én tartott rendes ülésében Szontagh Miklós tr. az elesztőképződésről, vonatkozással a ragálykérdésre, értekezett.

— a— József főherczeg a magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyűlésének nála tisztelegő küldöttsége előtt afeletti sajnálatát fejezte ki, hogy az aradi gyűlés elnökségét nem fogadhatja el, mert annyira el van foglalva, hogy több dolgot nem vehet magára.

— a— A sz. kir. pestvárosi Rókuskórházban a nőbeteg osztályon főorvosi állomás üült meg, melyhez 800 frt. fizetés és 120 frt. lakbér-átalány van kötve. A folyamodványok Pest városa tanácsánál f. é. martius 20-kaig nyújtandók be.

— a— A prágai egyetemen élettani intézet fog építtetni, s 1870-re 100000 forint már utalványoztatott; egyszersmind az intézet évi átalánya 2000 forintba emeltetett. — A bécsi élettani intézet évi átalánya, 1870-től kezdve, 630 frtról 1000-re tétetett.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1870. mart. 4-től egész 1870. mart. 10-ig ápolt betegekről.

1870	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógy.			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmeor
Mart. 4	30	14	44	20	10	30	2	3	5	630	602	2	6	21
" 5	35	12	47	9	9	18	6	3	9	650	602	2	6	21
" 6	10	18	28	39	21	60	2	2	4	621	598	1	5	20
" 7	25	11	36	19	5	24	2	1	3	625	603	1	5	20
" 8	32	12	44	49	34	83	2	1	3	607	582	—	3	20
" 9	28	20	48	20	10	30	1	1	2	615	591	—	3	19
" 10	37	18	55	33	17	50	4	2	6	615	590	—	3	19

P á l y á z a t.

A zsilvölgyi m. k. köszénbánya-hivatalnál Hunyadmegyében egy ujonnan rendszeresített ideiglenes orvosi állomás betöltendő, melylyel a kincstár részéről 500 frt évi fizetés, e mellett a társpszéntár részéről évi 200 frt. és a brassai banya- és kohóegylet részéről 360 forintnyi évi járulék, összesen 1060 frt évi járandóság van egybekötve. Az utóbbi járuléért a brassai egyletnél teendő szolgálatra nézve kölcsönös 6 havi felmondhatási időszak van kikötve.

Folyamodványok ezen állomásért, kellő bizonyítványokkal felszerelve, minősítvényi és szolgálati táblázat kíséretében, melyben a pályázóknak életkora, közszolgálatban töltött ideje, jártasságuk a magyar, német és román nyelvben, továbbá elméleti és gyakorlati orvosi ismereteik kimutatandók, illető előljáróságuk útján folyó évi martius hó végéig alólírt igazgatósághoz felterjesztendők.

A pályázók között orvos-sebész tudorok és szülészek a kijelölésnél előnyben fognak részesülni.

Kolozsvárt, 1870 febr. hó 16-án.

(2—3)

Igazítás. Lapunk 8. számában 123. hasábon alulról 10. sor „gerinczagi áram” helyett olv.: gerinczagi ideg áram.

Lapunk 9. és 10. számában 154. h. alulról 1. sor „ném” helyett olv.: nem, s „clenseit” h. olv.: clienseit.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt.
50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közle-
mények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetéseikért soronként 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postabivataltól, a szerkesztésnél
Erzsébet-tér 10. sz., és Kálmán György könyvkereskedésében
váci-utca Drasche-féle háztan.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizennegyedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markosovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom. Elischer Gyula: Lebert rostképző dagjáról. — Török János tr. Bonczolati adatok. (Vége). — Könyvismertetés
Études de médecine clinique faites avec l'aide de la méthode graphique et des appareils enregistreurs. Par P. Lorain. — Lap-
s szemle. Liebig nézete az erjedésről. — A méhüvellyel összenövés, méhbeli vérgyűlem, kémkutaszszali szűrés, gyógyulás. — A cseplez-
ben nagy rivókatömlő, petefészek-vizkórral össztevesztve. — Petefészekmetszés esete embernél. — Iblanyos kávé.
Tárcza. Meghívás a magyar orvosi könyvkiadótársulat évi közgyűlésére. — Az egyetemre vonatkozó törvényjavaslatról. — A buda-
pesti k. orvosgyűlés martius 5-diki szakulása. — A budapesti k. orvosgyűlés határozata a hasonszénvészeti tanszék tárgyában. — Ve-
gyesek. — Pályázatok.

Lebert rostképző dagjáról.

Vizsgálat a bécsi kórboneztani intézetből.

Írta ELISCHER GYULA.

Az e névvel jelölt dagok sajátos szervezete Leber-
tet, mint e dagok felfedezőjét odavezetné, hogy azokat mint
„különálló dagokat” fogá fel.

Későbbi vizsgálók e sajátos újképleteknek a dag-
nemek közt határozott elhelyezést adni igyekezvén, e téren
két ellentétes nézettel találkozunk.

Virchow¹⁾ ugyanis ezen dagokat a túlképződési da-
gokhoz (homokos dag — psammoma — és gliosarcoma össze-
tétéle, kötszövetdag), míg Rokitsansky²⁾ a „rákokhoz”
számítja.

Gyakori előjövételük arra birt engemet, hogy ezen da-
gokat újra megvizsgáljam, annyiival inkább, minthogy kívá-
natosnak tetszik az újabb időben olyannyira tökélesült gör-
segeszközeinkkel a dagok szerkezetének vizsgálatát biztos
tudomásunkra hozni, s ezáltal a dagok minémiségére és ho-
vászorozására nézve némi egyszerűsége és egységre töre-
kedni.

Lebert rostképző dagja oly növedék, mely, az agyhár-
tyákon keletkezve, a koponyatúr mélyébe kiterjed, miáltal az
agyalománnyal nyomja. Kiterjedése bab- egész almanagyságú;
színe halványvörös és rózsaszín közt változó; pépes, puha,
szivacsos, törekeny s morzsálékony, számos edényekkel ellátva.

Ha a dagba bemetszünk, némi szercegesést hallunk, mely
bennlevő homokos elemekből származik.

Midőn Lebert ezen dagról írt, szöveti szerkezetével
elégé nem foglalkozott, s azt hívé, hogy elég támaszpontjai
volnának egy „sui generis” dag felvételére, ha csak a ráknedv
hiányát, a dag egyedüli előfordultát a testben, s végre a fel-
tűnően képzett sejtes elemeket, melyeket ő kötszövetros-
tocsoknak tekintett, kimutathatá.

Utána Rokitsansky pontosabban vitte véghez a dag
vizsgálatát, — ha nem is írta le bővebben, — midőn azt a
rákok rovatába helyezte. Rokitsansky után Virchow arról gör-
csövilleg bővebben értekezik.

¹⁾ Die Geschwülste.

²⁾ Lehrb. der p. Anat.

Úgy látszik azonban, hogy Virchow figyelme a dagban
előforduló homokos képletek által annyira el volt foglalva,
hogy az utóbbiakat mint főalkotó elemeket tekintve, a dagot
a homokos újképletek közé (psammoma) számítja.

Mielőtt e vizsgálatok nyomán hovátartozási nézetekkel
foglalkoznánk, szükséges lesz a dag szerkezetéről bővebben
szólni, annyiival is inkább, minthogy a készítményeimből ki-
vont eredmény a tett vizsgálatoktól némileg különbözik.

Leírásomhoz több ilyféle, általam megvizsgált dagok
közül egyet választok, mint a legfeltűnőbbet, melyet tüdő-
vészben elhalt 40 éves női egyéntől vevék. A dag rendki-
vüli, almat felülmúló nagysága által tűnt ki, a kemény agy-
hártyától ered, s az agy felé a láttelep irányában elterült;
azonban kötszöveti burok által az agy ideges részeitől el volt
különítve.

Macroscopicus képe fentebb adott általános leírásunkkal
egybeesik.

E dag görseői vizsgálatához következő utat választék:

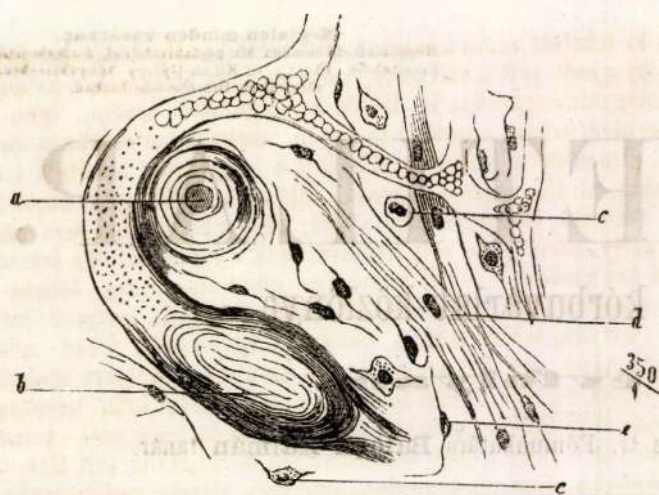
A dag puhasága miatt csakis kettős késsel metszhetvén
lemez belőle, ezt vízzel, mi friss készítményeknél a vízszív
vagy magzathólyag folyadéka után a legjobb vizsgálati folyadék,
görseő alatt szemlélem; de ezen készítmény, valamint másik,
melyet vakarás által nyerék, egyes edénydarabcsák, roncsolék-
gyülemek és sejtes elemekből összetett zavaréknál egyebet
nem mutatott.

A sejtes elemek többnyire orsóidomúak, farkasak, mind-
nyáján szemcsésedett magtestecscsel ellátva, melynek hossza
0,009—0,015, szélessége 0,003—0,006 mm. (1. ábra e).

Miután pedig az agyhártyákkal összefüggő lemezből azt
láttam, hogy a dag kötszöveti része a kemény, edényei pedig
a lágy agyhártyából származók, kíváncsnak látszott e kér-
dés eldöntése, vajon bir-e a dag saját szövetvázal (stroma),
mint ez a rákok kiválólagos sajátja. E célra rázott készí-
tmények (Schüttelpräparate) legelőnyösebbek.

A dagból tehát egyes darabkákat görbe ollóval emelék
ki, s azokat 20 perczig vízzel telt kémcsőben (eprouvette)
ráztam, mire a zavarossá lett folyadékot üledni hagytam.

Az utóbbi felszínén, légbuboréktól lengésben tartva,
egyes pelyheket láthatni. Ily pelyh, görseőileg szemlélve,

(1. ábra.)

hálózatot mutat (1. ábra d), melynek közei sokszögletű, farkas sejteket tartalmaznak, s ezek szöveti tekintetben részint a Pachioni-féle szemcsésedés hámsejteivel, részint a hámrák (epithelioma) s jteivel megegyeznek (1. és 2. ábra c).

A kémcső fenekén leülepedett állomány a már említett rostképző orsó sejteknek (1. ábra e), edényhurkoknak, melyek részben elmeszesedtek (1. ábra b), végre homokos testecseknek (concretion) zavaréka. Utóbbiak, görcsői kicsinységtől kezdve, mustármag-nagyságig találhatunk, s mindnyájan egyközpű (concentricus) rétegzetet mutatnak, s kötőszövetsejtekkel beburkolva.

A dag rostképző orsódad, nemkülönböztetve farkas sejtei az agyhártyákból erednek, s hátramarad az edények és homoktestecsek szerkezetének átvizsgálása.

Az edények újjáépződése ez ízben már meglevő edényekből történt, s az edények, hajszáli természetet öltve fel, nyúlványokat bocsátanak ki, melyek a dagoknál általában ismeretes módon edényekké válnak, akként, hogy belsejükben ürt képeznek, melybe a vérsejtek behatolnak, s keringésbe jönnek.

A rostképző dag edényeibe, mint említők, mészsók rakódnak le, de nem töltik be az edényürt egészen, hanem, mint mire Rokitsky is figyelmeztet, „csak az edényburokba (Gefäßscheide) telepednek, s az edényeket dülvényszerű és szegletes homokos gyülemekké változtatják át.”

Bár a homokos részek nagyon is megtöltik a dagot, még sem látom jogosúlnak azon nézetet, hogy e dag főalkatrészei s jellemző elemei lennének, főleg ha azok keletkezését vizsgáljuk.

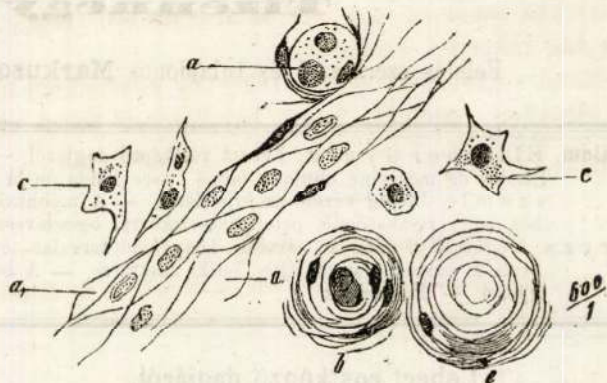
Egyes vizsgálók azt állítják, hogy ezen gyülemek csupán szervezeten képződések (anorganische Gebilde, Virchow), míg mások mondják, hogy az ilyféle dagokban az idegcsövek lob következtében szétmállanak, s ezen szétmállott darabkák okot szolgáltatnak e gyülemek keletkezésére, mit Rokitsky „sejtek bekérgesedésének” (Zellenincrustation) nevez.

Készítményeim azonban a gyülemek alkotásának más módját mutatják.

Ábránkat tekintve, kétféle gyülemet különböztethetünk meg. Hosszas dülvényidomút (1. ábra b), mely akkép származott, hogy az edény burka mészsókat vett fel, s megcsontosodott, s azután olyfélé, melyet én „valódi homokgyülem” névvel illeték, s melynek egyközpű rétegzetét már említők.

Ezen valódi homok-testecsek rendszeren az edények mēntében vannak, sőt kötőszövet által rájuk tapasztva, miért e képleteknek bizonyos együvétartozóságát tagadni nem lehet.

Ha az edény-újképletek még igen egyszerűek, úgy hogy ürtelen fonálból (Strang) állanak, felszínükön egyes sejtek vannak, melyek hosszúkásak és magtestecs-nélküliek. Ilyféle sejteket, melyek a szerkezetnélküli hólyagsáknak (structurlose Blase) megfelelnek, szigorral kutatóknak, olyakat is találunk, melyek, az edényhez kötőszövet által ragasztva, fióksejtekkel ellátva. (2. ábra a, és a.)

(2. ábra.)

A fióksejtek a szerkezetnélküli anyagból szétrepesztik, s vagy anyagból válnak, vagy pedig a kötőszöveti rostocok által mindinkább körülfogva, beléjük mészsók ülepednek, s a golyós homokos gyülem készen van. (2. ábra b és e.)

Ezt tekintve, Rokitsky sejt-bekérgesedési nézete valószínűtlen, anélkül azonban, hogy az idegelemek szétmállási folyamata után újképzést kellene felvennünk, mely folyamat úgy sincs bebizonyítva.

E nézetem megegyezik e gyülemeknek kémszerek irányában viszonyával is, mert 20%-os léghézag oldat hozzáadása után a gyülemek, melyeket előbb a többi szövetből kifejtettem és kivájt tárgyüvegbe helyezve teték, kívülről a központok felé mindinkább megvilágosodnak, s egy két perz múltával áttetszőkké lesznek, mely folyamat alatt számos légbuborék (szén-sav) szabadul ki, mire az egyszerű vonalak által képezett egy központú rétegzet szigorúan meghatározott sejtes képletekre oldatik fel, s ezek mint kötőszöveti rostocok ismerhetők fel. (2. ábra b.)

Ha e pillanatban az előbbi készítményhez feles hamanylúgot adunk, a gömbkörüli néhány rostocok egészen feloldatnak, s az egészen átlátszóvá lett gyülemben a sejtes elemek újra feltalálhatók, de nemsokára az egész testecs egyenmő alkatot nyer. (2. ábra e.)

Ha e készítményben a hamanyt eczetsavval közönbösítem, a bekövetkező vegyi folyamat következtében a gyülemből csakis alakatlan (amorph) állományt tartalmazó hólyag marad meg, mely körül, mint alakatlan részecsek parányi jegeczek csoportosúlnak, melyek hárommalas vilany-

savas ($3\text{PO}_3, \text{CaO}_2$) és szén-savas mézből állanak.

Végre 6%-os kénsavas oldatnak a gyülemhez adása fősz (gyps) képzést okoz, mely jegeczeiről ismerhető fel, s oly rögtön megy végbe, hogy jegeczei által a szövetképletek mind szétromboltatnak.

Ha vizsgálatunk eredményét tekintjük, találjuk, hogy

Lebert fibroplasticus dagját teljes jogunkban áll a rákokhoz számítani, mivel benne a valódi rákokat jellemző tulajdonságokat — szövetvázat és ráksejteket — mutathatunk ki.

A dagot mint különöst felállítani annál kevésbbé látjuk előnyösnek, mivel Lebert vizsgálatával ellentétben többnyire más betegségekkel, főleg máj-, lép és vesebeli vérömlenyekkel találjuk szövetkezve a testben, s oly esetek, melyekre Lebert emlékeztet, kivételnek tekintendők.

A dag rákos szervezetét Meyer s Thiersch kutatásai bizonyítják, kik a rákok eredetét mirigyekben keresik; ezeket pedig Luschka tanár az agyhártyakon ismerteti meg, honnan is e dag ráksejtei eredhetnek.

Feltűnő végre, hogy e dag főleg oly egyéneknél fordul elő, kik éltükben, anélkül, hogy bujakórosok lettek volna, Bacchus és Venus tiszteletére mérv nélkül áldoztak.

Bonczolati adatok.

Közlő Török János orvos-sebész tudor és szülész, Gömör és K. Hontmegye putnoki járási rendes és tiszteletbeli főorvosa.

(Vége).

d.) Egy erőszakos megfojtás és egy esetleges vízbefulladás esetét is itt említem meg.

Az első s. lenkei nőnél 1867-ben történt, a 2-dik 1859-ben lekenyei férfinál.

Mindkét esetben a fuladásos halál volt túlnyomó; különben capillaris guta tünetei is, bárha kevésbé kifejezve, jelen voltak, kivált a vízbefúlnál nagyobb mérvben.

A megfojtott nőnél a nyakon pergamenszerű kiszáradt, lehorgsolt felületű foltcsoport látszott, mely alakánál s egymásközi elrendezésénél fogva a jobb kéz hüvelykének jobbfelől, balfelől pedig ujjainak erőszakos behatására mutatott; illetőleg a nevezett újj-benyomatoknak felelt meg.

e.) Női bajok miatt elhaltat kettőt bonczolék; egyiknél méhkürti terhesség találtatott (1869), s a burok megrepedése folytán belső elvérzés volt a halál oka; másíknál (1870) emberfejnnyi húsdag, a méh jobb feléből kiindulva és üre fele részét elfoglalva, gátolá a terhesség végén a rendes fekvésben (fejjel lefelé) levő érett magzat megszületését. E két eset tüzetes leírást érdemel.

Az első esetben az azelőtt egészséges, ifjú, már egy-gyermekű nőnél estefelé bővebben éldelt ribiszkeevés után hirtelen hányás, erre ájuldozás mutatkozott, a színezet viaszszápadt lón, az érverés elenyésző vékonyságú, a végtagok elhidegülésével; az egyén eleinte alhasi és fájdalomokról panaszkodott, majd csakhamar eszméletét veszítve, görcsös hajszagatástól kísért haláltusába jutott. Alig szenvedett 3—4 óránál tovább (mialatt töle vér nem ment el). Ez tudvalevő terhessége daczára már-már mérgezési gyanút keltett, bárha egészen alaptalanul, s ezért ajánlám a felbontást. A bal Fallopkürtben itt mintegy negyedfél hónapos (5 hüvelyk hosszú), bocsfordínyi fejű magzatot találtam, 2 ökölnyi, magzatvizet tartalmazó, átlátszó, még bántatlan burokban. A himveszszőt már fel lehetett ismerni; megette két redő foglalt helyet. A külburok szétrepedt, s a hasürbe mintegy jó négyitezenyi, részint alvadt, részint híg fekete vér volt kiömlve. A magzat lúttollvastag, tekervényes köldökszínór által függött össze jó féltényérnyi, néhány vonal vastagságú méhlepénnyel, mely szélein le volt a magzataburokról dülva, s részben alvadt vérral beszűrődve; a méhlepény a bal méhkürthöz volt nőve. A méh a nem terhességénél alig, csak kissé nagyobb, s fehér, jó vastag hárttyával vonatot be belfelszínén, különben petyűdtebb, puhább volt.

A másik eset épen a napokban fordult elő (miként amaz Tornallyán). Ifjú, már két-gyermekű nőnél terhessége végén még negyednap előtt elfolyt a magzatvíz, annak daczára, hogy szülfájdalmak már előbb is mutatkoztak, jókor lefeküdt. Alhasi daganata inkább széles, mint hosszú, fájdalmak közben összehúzódó volt; a jobb csípő felett jó gyermekfejnyi kiálló gömbölyded dudorral bírt, s a bal felett kisebb hasonlóval. Balra, a köldöktől nem messze,

tisztán ki lehetett venni a magzat szívveréseit hallgatódzaskor (két-szerte oly gyors volt a szívverés, mint az anya érlökése), s az anya érzett magzatmozgásokat is. Midőn a vizsgálatot tettem, igen ki volt merülve, erősen izzadt is az egyén, magzatvíze csaknem mind elfolyt, a méh dermeszerűleg ráfeszült a magzatra. Ismételt vizsgálat után, midőn végre a magasán álló méhszájba egész kezét tolék fel ovatosan, meggyőződém afelől, hogy a baloldalon levő magzatfej, mely máris össze volt nyomva, csak a jobboldalról a falcsont megetti képleteken át érzett keményes gömbölyded dag feljebb és jobbra emelése által foglalhatja el a már kitágult, petyűdt méhnyakát; azt megtevém tehát a hanyatt, ágyaszínél fekvő nőnél jobb kezemmel, míg bal kezem annak kívülről segélyére szolgált. Erre a szülfájdalmak erősbödtek és a magzat rövid időn természet útján meg is született; azonban ennek feje igen össze volt nyomva, még pedig úgy, hogy a jobb halántéktájon horpadás is volt látható; ez okozhatta a tetszolt állapotot, melyből vízzeli mellbefecskendés, mellráogatás hozta síráshoz a kisedet. A köldökszínór a tanult szülésznővel kétszeresen kötöttem le, mert egyelőre a tökéletesen egészségesnek ismert erős nőnél ikerszülést vártunk. A magzat megszületése után kissé magához jött a nő, nagy izzadása szűnt, vérzése nem volt nagy; de a szülepét az este történt szülés után csak másnap távolítottam el. Ebből egy rész a méhhüvelybe jutott mindjárt, de szülfájdalmakkal a méh az egészet ki nem üríthet, bárha teljesen leválasztotta (mert a köldökszínór méhlepényhez tapadását el lehetett érni).

Midőn a méhlepény teljes eltávolodása felől szemlélettel meggyőződtem, új vizsgálatot tettem, a belső méhszájba, mely meglehetősen összehúzódott, leereszkedve találtam egy ellenálló hólyagszerű képletet, melyben némi folyadékot véltem rejleni. Különben vártam a netáni külön magzat jelenléte esetére a természet működését. Ez azonban csak annyiban mutatkozott, hogy némi némi fájdalmak mellett a szülés utáni 5-ik napon jó nagy férfikölnyi, hústapintatú (méhlepényszerű) nem vérző képletet lelék a kitágult méhnyakban, mialatt a méhvel ekkor már összefüggéni látszó képletre a belső méhszáj hűrként erősen ráfeszült. A méh dermeszerű összehúzódásban maradt, egy jobb nagyobb és egy kisebb bal részre volt elkülönítve, különben egyarányos feszes-szerű kemény daganatot képezett. Magzatszívverés, magzatrészek kitapinthatók nem voltak. A napokban genyes gyermekágyi váladék kis mérvben ürült ki a méhből, vér többé nem; hanem a folyadék mooskos színűvé és kissé rohadt bűzűvé vált.

Hat nehezéknyi chloroformot kíséreltem beszivatni a nővel, hogy vizsgáló kézzel a belső méhszájon át juthassak; de ez nem sikerült, a daganat gyengéd vonásra mit sem engedett, azért a további kézzeli kísérletekkel felhagytam; annál inkább, mert az egyén a megelőző nap estéjén és ezen napon is erősebb borzongás után nagy lázban, kimerült állapotban, erős izzadásban volt, sőt eszmélete is zavart, ő maga nyugtalan, bárha közben nevetgélő, igen gyors (140), gyenge érverésű, mint az ecelampsiában szenvedő ily helyzetű nők, félre-félre tekintgető, sőt egyszer állítólag merev görcsben is volt. Fájdalomról nem panaszkodott, a tej kiválasztása megindult, bárha a kisedet nem szopta, mert ezt tenni, sőt nyelni is képtelen volt, vagy 3—4 nap múlva pedig születése után izommerevségi tünetek mellett elhalt. A fejre rakott hideg, majd jeges borogatás, a pár ízben adott, de alig lenyelt 5—5 szemer-nyi kinaladag $\frac{1}{12}$ szemer szunyallal mitsem ért a nőnél sem, ki másnap reggel csendesén kimúlt.

A vagy 33 óra múlva a halál után történt méhfelnyitaskor a két emberfejnagyságú, két félre osztott méh jobb falával egyben-nőtt, vele hasonló állományú, négy fontnyira becsült gömbölyded, üregtelen, húsösszeállású, a méhnél csak alig valamivel szilárdabb, vele egyszínű képlet azonnal feltűnt. Ennek felülete, mint a méhé belül általában mooskos, kissé rohadt bűzű váladékot mutatott, ugyanily mooskos barna szövetszínezéssel. Egyebütt a bonczolást nem tehettem meg.

f.) Különböző, inkább természetes okokból elhaltak közül elég legyen a következőket csak felemlítenem:

1.) Egy nő Tornallyán (1868) veseelgyenyedésben halt el, a másoldali vese régebbi hiánya mellett, húgyvéri tünetek közt. Itt az utósó 24 órában sem vizezés, sem bélürülés nem történt (lásd a Gyógyászat 1868-ik évi folyamata 791-ik lapján).

2.) Egy igen megkorbácsolt férfi (1861-ben Zádorfalán) vála-

től az után vízkórban, illetőleg agyi és tüdővízenyőben halt el, végkép kimerülve. Baját a terjedelmes mellkasi sértés is elősegítette némileg.

3.) Harván (1869) egy férfi agylágyulásban halt el, sok pálinkát iván hetekig követválasztás előtt; itt agyvízenyő s agygyomrocsi heveny vízgyülem is volt és a függőri billentyűk csontos elfajulása; agyi értömülési rög gyanított.

4.) Putnokon (1857) bél-hashártyalob fordult elő, bélátfuródás mellett, földhöz vert nőn.

5.) Velkenyén (1859) öregkori agyguta, nőnél agylágyulással és tüdőbeli gutával.

6.) 7.) Hagymázások voltak bonczolás tárgyai a hasi Peyer-féle tüszők és a bélodormirigyek duzzadásával, amazok fekélyével, 1857-ben, beretkei (kissé megvert) nőn, s 1869-ben 5 éves fügei gyermekén.

8.) Cholera nostrasban többet magával 1867-ben, Harkácson, szenvedő bíró 3 napi fájdalomtan hasmenés után összeesett, majd hányása is jött, nem vizelt az utolsó napon, érverését sem lehetett már éjjel érezni, erős hasi, lábikra-görcei voltak, teste merev, bőrszíne kékes, bőre ránczos, hideg volt. Elhalála után a hasüreg (aug. 27-kán) Paczek tr. főorvos által felnyitvatván, a gyomor-bélhuzam hurutos lobját lehetett találni.

A többieknél a hasmenés ellen gyorsan hatván, a tinctura opii crocata és a pulvis Doveri elégnék bizonyult itt óvszerül.

9.) Felnőttek közt a trismus egy eseténél is történt bonczolás 1870-ben úri egyénen, Fleischer tr. főorvos jelenlétében (Tibán). Itt négy év előtt jobb vesetáji, alhasra lesugárzó igen éles fájdalmak jöttek, ismétlődtek is később; utólag sok húgysav ment el finom por alakjában a friss vizezettel. Azonban ez régen nem mutatkozott már; ennek daczára az egyén, kivált pár év óta igen nagy adagban használta a fájdalmas baja ellen megkezdett szunyal-befecskendéseket a bőr alá, annyira, hogy állítólag 24 szemér oldatott fel fél obon lepárolt vízben kevés eczetsavval, s naponta ez befecskendeztetett. Csodálatos, hogyan merészelték gyógyszerészeink ily adagban annyiszor kiadni külön orvosi rendelet nélkül ily hatályos szert. A has és ágyék bőre köröskörül az apró tályogcsákat és ezek nyomait viselé ennek folytán, egész öv alakjában.

Az illető úri egyén fiatalságában kissé excessivus életet élt, korához képest hamar meghajlottá is lőn gerinceoszlopa, mellcsontja mellett a bordaporcok mind megcsontosodtak, s heréi sorvadóban voltak. Igen törődöttnek nézett ki közép életkorban! Különben jól táplált testű volt; akkor használt fel az utóbbi időben 2—4 teli fecskendővel is egyszerre szunyaloldatot, midőn állítólag „elüté a hőség” és subjectiv melegérzésen kívül tapintáskor is érezhető forrósága jött, erős izzadással; mindez mintegy varázs ütésre szűnt a kellő nagy adag befecskendésétől. Ilyesmit magam is észlelek nála. Én óva intettem mégis e befecskendésektől.

Midőn az egyénhez vitetém, pár nap óta erős állzárban szenvedett már, továbbá nyak- és ágyékmerevségben volt. Hasi és általános rándulások is mutatkoztak nála. Továbbá nyelése igen kínos és nehéz volt, pedig testforrósága végett a vizet, s csakis ezt, igen mohón itta. Légző izmainak, különösen pedig a gégebeliek görcsös állapota őt koronkint csaknem megfúlásig hozta, a fájdalmas nyak- és állmerevedés folytontartása mellett. Azt állítá, hogy kevéssel azelőtt átfázott, s a kocsi is igen megrázta (sokat is szokott utazni).

A chloroformbelégzés nehézlégzési rohamait enyhíté, s hányás vette elő, alsó álla csak akkor távolodott el kissé a felsőtől, ha azt „szagolható,” különben ilyenkor meg kellett volna fúlnia.

Feje forró levén és folytonosan izzadván, ezt néha az elhagyatlan morphiom-befecskendés enyhíté, miként görceit is, s ezek ellen belsőleg extr. bellad. adatott; különben csőrével, bécsi itallal és Seignette-sóval széklet idéztünk nála elő többször, tarkójára pedig néhány nadály is rakatott és fejére hideg borongatás tétellett, kivált a szinte elővett meleg (30° R) fürdőben; ezt 10—20 percig alig állhatá ki, bárha utána gyérbek voltak légzési görcei; benne ülő helyzetből néha hirtelen akaratlanul kiemelkedett (a farizmok görcsétől?) Hideg vízzeli leöntése a fürdőben

nevelé nehéz légvétélet.

Ötnapi szenvedés után egy óráig tartó erős légzőizomi görcsroham okozta fuldoklása teljes elkékülésig fokozólván, a légszükség egy este véget vetett életének.

16 óra múlva történt a bonczolás a hullafoltok, hullamerevség, hidegség, sápadtság teljes kifejlődtevel.

A kemény kór, az agy, agyacs vérdús volt, ereikben híg barna vérrel; a Varolhid és nyúltagy el volt lágyulva, de rendes színezetű maradt (fehér), pár étkanálnyi tiszta savó vette körül emezt. A jobb szívfélben, a nagy visszerekben fekete, híg vér volt, a szív maga kissé kisebbülve. A bal tüdő hátsó felén kevésbé, a jobbon nagyobb terjedelemben (a hátsó $\frac{2}{3}$ -don) mutatkozó véres beszűrődés tűnt fel. (Itt az életben tompább kongatási hang, sípoló zörejek valának). Ez okból a gerinceztájon ide tételtek nadályok az életben. E helyen keményebb is volt az állomány és sok vízenyős véres anyag nyomattathatott ki.

A jobb vese felül-alúl szálagosan erősen helyhez volt rögzítve, medenczéje igen ki volt tágulva (az előbbi szenvedés jeléül) a húgyvezetékkel együtt; a vesék különben épek, csak vérdúsak voltak.

II. Csecsemőgyermekek közül:

1.) 9 hónapos gömör-panyiti leforrázottat bonczolánk, kinél előbb bélhurut volt. Itt agyi, tüdői vérdússág és néhány vékony bélkacson pontszerű vérbélövellések voltak.

2.) Jánosiban 1864-ben gümőkór társult a sejtközi tüdőlobhoz. (Ezen esetet leírák a Gyógyászat 1869-ik évi folyamában a 826-ik lapon).

III. Újszülött kisdetek észlelése törvényszéki (gyermekgyilkolás gyanúját felkeltő) esetekben, bonczolással.

Ezek közül: egy születéskor halt el, nem töltötte ki a 9 hónapot, még nem légzett, igen rohadt volt (Kunyan 1858). Tornallyán (1858) egy hamuba, Sz.-Királyon (1857) egy két hétnél idősb csecsemő vízbe fojtatott; egynél Tornallyán (1857) falcsoni koponyatörés volt kül-bel vérömlennyel, utólagos vízbemerítéssel; egynél a fej nyomtatott össze, ez a patakba tétellett utólag, már 3 hetes lehetett (Abafalán 1861); egynél Fügebén (1856) fejtető megszorítást lehetett felvenni, — ez 3—4 napos lehetett. A nyomás helyeit vérömlenyek jelették; a köldök már elválni kezdett. Őt ízben a segély elmulasztását lehetett legalább is felvenni. Egyikük Stubin (1858) fazékba nyomtatott, ez még nem légzett (élt-e születéskor?); kettőnél a vizsgálat eredményre nem vezetett (Lénárdfalán 1856, Mihályfalán 1861); egy agtelkinél (1861) a vízbefojtás csak gyanított; egy gömör-panyiti pedig (1857) légzett már, ez tagcsontkítást szenvedett. Végül egy ohokocsinak (1856) csak csontjai voltak már meg.

KÖNYVISMERTETÉS.

Études de médecine clinique faites avec l'aide de la méthode graphique et des appareils enregistreurs. Le pouls, ses variations et ses formes diverses dans les maladies, par P. Lorain. 1870.

A mi felsőbbségünk a régi orvosok felett abban áll, hogy eszközeink, melyeket a betegágnál jelzésre és kezelésre használunk, jobbak, mint milyenekkel őseink rendelkeztek; épen úgy van mint a munkásoknál, kik elődeiknél azért jobbak, mert tökéletesebb eszközökkel dolgozhatnak. Így a körjelzés általi is sokat haladt, hogy egyes tünetmények felismerésére írómodszerek hozattak használatba. Eleinte találkoztak ugyan csodabogarak, kik azokat káros és kerülésre való újításoknak tekintették, most azonban hála Vierordt, Marey, Chauveau, Broca, Traube, Wunderlich, Duchek, Valentin, Raynard, Anstee, Brondgeest, Béhier és mások fáradozásainak, elmondhatjuk, hogy a betegségek kutatásánál az írómodszerek jelentősége be van bizonyítva és általánosan el van ismerve. Különösen az érlökészjelző (sphygmographion) hasznossága kétségbevonhatlan. Ez indította Lorain-t a fenncímzett munka írására, mely kiválóan gyakorló orvosok számára készült, s abban a szerző mindent gondosan kerül, mi a szerző figyelmét a nevezett eszköz kórodai méltánylásától elvonhatná.

Lorain úgy a francziáknak mint másoknak ezen téren szerzett érdemeit bírálatilag igen tüzetesen méltányolja, s itt meg kell vallanunk, hogy a francia orvosok az érlökészjelzőnek betegágyynál alkalmazása körül igen sokat, talán a legtöbbet fáradoztak, különösen pedig kiemelendők Marey dolgozatai, s ennek nagyobb munkája, melyről méltán mondhatjuk, hogy a legjobb, mit ezen a téren írtak.

Az előttünk fekvő munka kitűzött tárgyát egészen kimeríti, s annak minden fejezete tanulságos ugyan, de mint különösen érdekesekeket kiemeljük azon részeket, hol a kettős érlökésről, a lázasak és gyermekágyasak érlökéseiről, hol a mérgeknek az érlökésekre való befolyásáról, az érlökésekről, a szívbántalmakról, végül a gyűszűnkének a szívműködésekre való hatásáról van szó.

Lorain ezenkívül az író módszer által már több év óta tanulmányozza az egészséges és beteg ember hőmérsékét, a betegek súlyát, az érlökések és hőmérsék közti viszonyt, nemkülönben az izomerőt, s óhajtanunk kell, hogy a szerző ezen szép törekvéseiben ezentúl is kitartson.

L A P S Z E M L E.

(—h—n) Liebig nézete az erjedésről.

Liebig tanár a bajor akadémia elé nagy fontosságú értekezést terjesztett, melynek tartalma az erjedésre vonatkozik:

Igen el van terjedve azon vélemény, hogy az erjedés életbeli művelet, s a szőlőcukorból keletkező borlang és szénsav az élesztő gomba kifejlődési terményei közé tartoznak. Ezen feltevényt közönségesen Pasteur-nek tulajdonítják, ki annak kitűnő támogatója; tényleg azonban az igen régi, s már jóval Pasteur ideje előtt határozottan volt az körvonalazva. Liebig annak ellenében a következő, úgy hisszük, meg nem dönthető ellenvetést hozza fel: Az élesztő gomba nagy részét igen légenyűdű anyag képezi, s ezenfelül az még ként, nemkülönben kimutatható mennyiségben vilansavas sót tartalmaz. Azonban tudjuk, hogy az élesztő gomba tiszta cukor oldatlan is képes erjedést előidézni, holott az itt nem nőhet, minthogy se légenyirtalmú anyag, se villansavas sok nincsenek jelen, minélfogva a cukornak borlanggá és szénsavvá való átváltozása nem lehet a növény fejlődésének része, s annak okát máshol kell keresnünk.

Liebig annak kimutatása végett, hogy az élesztő gomba növeése mily aránytalanságban van az erjedés nagyságával, s így mily kevéssé lehet ezt annak fejlődése részének tekinteni, Pasteur kísérleteiből a következő példát hozza fel: 9899 milligramme cukor kevés élesztő gomba hatása folytán teljesen szétbontatott. Erjedés végeztével a gomba 152 milligramme-ot nyomott, melyből 30 milligramme-nál kevesebb sejtenyből (Cellulose) állott. Liebig kérdezi, vajon ezen 30 milligramme sejteny áthasonítását annak okaként vehetjük-e, hogy 9869 milligramme cukor borlanggá és szénsavvá átváltozott?

Az élesztő az almasavas meszet szénsavvá, s szénsavas, ecetsavas és borostyánkósavas sóvá felbontja. Ezenkívül az élesztő még más szervi anyagok vegyi átváltozásaira is befolyást gyakorol.

Liebig szerint az erjedés tisztán vegyi vagy természet-vegyni folyamat. A cukornak borlanggá és szénsavvá való átváltozását a víztelen ecetsavnak acetonná és szénsavvá való bomlásával, mi a meleg behatása által történik, egy színvonalra helyezi, s egyszersmind hasonló ahhoz, midőn a cyanogen vizes oldata oxamiddá lesz, ha az aldehydnek bár legcsekélyebb nyoma van jelen.

Liebig azt tartja, hogy épen úgy mint az aldehyd rezgést (vibratio) hoz létre, mely a cyanogen és víz parányainak oxamiddá való rendezkedését okozza, hasonló rezgés következtében keletkezett vegyi folyamatok útján változtatják a cukor parányai is helyeiket és egymáshoz való viszonyaikat, mit olyan bomlékony anyagban az élesztő könnyen előidézhet. Ezen nézet szerint az élesztő fejlődése az erjedéssel igen távol viszonyban áll. Igen valószínű, hogy az élettani folyamat az erjedésre csak annyiban van befolyással, mennyiben az élő sejteny anyag jön létre, mely az emulsihoz, fűdzékhez (salicinum) és mandoladékhöz (amygdali-

num) hasonló hatással a cukort és más szervi anyagokat felbontja. Az élettani folyamat ezen bomlasztó anyag létrehozásánál fogva az erjedésre szükséges lehet ugyan, de egyébként nem.

Ezzel kapcsolatban Liebig mondja, hogy az élesztő kimosására használt víz, melyben gomba már nincs, a nádecukort azonnal szőlőcukorrá változtatja, s hiszi, hogy az élesztőn kívül is találhatók lesznek olyan bomlatag összetett anyagok, melyek a szőlőcukor parányainak oly rezgését eredményezik, hogy borlanggá és szénsavvá bomoljon. S itt Liebig Schunck észleletére figyelmeztet, miszerint olyan anyag a buzérban található lenne. (A. d. Ch. u. Ph. 1870, jan.)

(—h—n) A méhhüvely összenövése, — a hősám visszatartása tíz év óta, — méhbéli vérgyülem, — kémkutaszszali szúrás, — gyógyulás.

Halbertsma P. esetet közöl, melyben a méhhüvely összenövése folytán a hősám tíz év óta visszatartatott. A méh a vérgyülem által annyira megnagyobbodott, hogy feneke a köldök felett tenyéryi szélességben foglalt helyet; ezenkívül a Fallopia-féle kürtben másik daganat volt jelen. Olyan esetekben, melyekben méhbéli vérgyülem mellett a Fallopia-féle kürt ki van tágulva, a méhnek gyors kiürítése azért veszedelmes, hogy a méh összehúzódásával egyetemben a Fallopia-féle kürtök is összehúzódznak, s ha odanővék, olyankor vonatnak és megrepednek; ha pedig odanőve nincsenek, akkor csak összehúzódznak ugyan, de ez gyorsan történvén, bennük a hasüregbe nyomják. Ezen esélyeknek Halbertsma a jelen esetben azáltal igyekezett elejét venni, hogy kémkutaszsal kicsiny likat csinált, s a meggyült folyadékot cseppenkint bocsátotta ki. Ily módon a Fallopia-féle kürt összehúzódása csak lassankint következett be, s annak bennéke teljesen a méhen át ürült ki. A műtett beteg meggyógyult. (Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde. 1869.)

(—h—n) A cseplezben nagy rivókatömlő, petefészek-vizkórral összetévesztve.

Scherenberg 23 éves leányt észlelt, kinek hasa igen fel volt puffadva, s kinél, alólól kezdve, a köldökön túl egy tenyéryi szélességre mindenhol tompa kopogatósi hangot lehetett hallani. Petefészekbéli vízkór (hydrops ovarii) jelezte, s csapolás vitegett véghez. Csak kevés nyúlós folyadék ürült ki, hártás hólyagokkal keveredve, melyek rivókahólyagoknak (Echinococcusblasen) bizonyultak. A halál hat hét múlva kimerülés folytán bekövetkezett.

Boneczoláskor kitűnt, hogy az igen megvastagodott nagy cseplez óriási rivókatömlő székhelye volt, mely hullámozott. A tömlő felfelé a haránt remeséig, aláfelé pedig a medenczébe ért. A tömlő üregében igen sok bűzös folyadék foglalt helyet, melyben legkülönbözőbb nagyságú számtalan rivókatömlő uszált. Ezenkívül a nagy cseplezben a máj alsó felülete alatt elsorvadtt másik rivókatömlő találtatott. (A. f. p. A. u. Ph. u. f. kl. M. XLVI. köt. 392—396 l.)

(—h—n) Petefészekmetszés esete gyermeknél.

Bryant Th. 14 éves, még ki nem fejlődött leány esetét beszéli el, kinek hasa hat hónap óta megdagadt és fájdalmas lett. Midőn a beteg felvétetett, a köldök felett két ujjnyira hullámozó, sok-rekeszű daganatot lehetett kivenni. A petefészek kiirtása nem igen nehezen ment véghez. Az eltávolított daganat négy fontot nyomott, s számos tömlőből állott részint tiszta, részint sűrű és különbözőképp színezett bennékekkel. A tömlők egyikének vastag, majdnem porcyszerű fala volt, mint ezt régi tömlőknél látjuk. A leány az ágyat négy hét múlva elhagyta. (Guy's Hospital Reports. (3) XIV. 216—219).

(—h—n) Iblanyos kávé.

Boinet iblanyos kávéja következő:

*Rp. Tincturae iodi partes quindecim,
tannini unam quartam partem.*

MDS. Napjában egyszer vagy kétszer a kávéhoz öt vagy tíz cseppet adni. (M. T. a G. 1870, mar. 12.)

T Á R C Z A.

A m. orvosi könyvkiadótársulat közgyűlése tárgyában.

A m. orvosi könyvkiadótársulat évi nagy gyűlése az alapszabályoknak a múlt 1869. ik évi nagy gyűlésen elhatározott és a m. k. belügyministerium által megerősített ez értelemben való változtatása következtében martius hó második felében levén megtartandó, a társulat igazgató tanácsa eme nagy gyűlés megtartásának idejét ez évben martius 31-ére tűzte ki.

A könyvkiadótársulat ez idei évi nagy gyűlésének tárgyai az alapszabályok értelmében :

1. Jelentések az ig. tanács és az alapítványi bizottmány részéről a társulat múlt évi működéséről, illetőleg bevételeiről és kiadásairól.

2. A múlt évi közgyűlés által kiküldött 3 tag jelentése a pénztár állapotáról.

3. A társulat igazgató tanácsa tiszti karának és az igazgató tanácsbeli tagok egy harmadának megújítása az alapszabályok 17. és 18. pontja értelmében, melyek szerint a tisztviselők minden harmadik évben, az igazgató tanács tagjainak pedig évenként egy harmadrésze kerül választás alá — úgy azonban, hogy a kilépő tagok és tisztviselők újra megválasztathatnak.

4. A pénzkézelés megvizsgálására 3 tagnak választása az összes tagok számából a 36 §. értelmében.

5. Az alapszabályok és hivatalos utasítások megváltoztatása iránti indítványok, melyek a 37. §. szerint egy hónappal a gyűlés előtt az igazgató tanácsnál bejelentendők.

A tiszti kar megújításának érdekében az igazgató tanács most is ugyanazon eljárást követte, mely három év előtt és az első választások alkalmával czélszerűnek bizonyult. Ugyanis a Pesten lakó alapító tag urak értekezletre meghivatván, felkértek, hogy maguk részéről az alapító tagok sorából 3 tagot válasszanak, kik az igazgató tanács által kiszemelt 3 ig. taggal együtt a kijelölt bizottmányt képezzék. Ekkép megalakulván ezen kijelölt bizottmány, abban állapodott meg, hogy mint máskor, úgy most is minden egyes helyre a most működő tisztviselőknél kívül még két tag jelöltesse ki, s e ezélra a következő névsort állította fel:

Elnöknek: Rupp N. János mellé Jendrassik Jenő, Kovács-Sebestyén Endre.

Első alelnöknek: Bókai János mellé Lumniczer Sándor, Than Károly.

Másod alelnöknek: Korányi Frigyes, Hirschler Ignác, Pollák Henrik.

Első titkárnak: Markusovszky Lajos mellé Kovács József, Balogh Kálmán.

Másodtitkárnak: Koller Gyula mellé Báthory István, Horváth György.

Pénztárnoknak: Kiss Károly mellé Egressi Rezső, Formágyi Ferencz.

Természetes, hogy ezen kijelölés, mely helyben lakó tagok által oly célból történt, miszerint a szavazatok végtelen elágazása, a mennyire lehet, meggátoltassék, s a hazában szerte lakó társulati tagok figyelme azon egyéniségekre irányoztassék, kik a fáradsággal járó díj nélküli hivatalnak megfelelni nemcsak képesek de hajlandók is, — kötelező erővel épen nem bír, s mindenkinek szabadságában áll oly tagokra is szavazni, kik itt feljegyezve nincsenek.

A tisztviselőknél kívül a nagy gyűlés feladatai közé tartozik az igazgató tanács kiegészítéséről is gondoskodni, minthogy ennek egy harmada minden évben kilép. A jelen évben sorrend szerint kilépő ig. tagok a következők: Arányi Lajos, Batizfalvi Samu, Hirschler Ignác, Kovács-Sebestyén Endre és Sass István.

Minthogy azonban a múlt évi nagy gyűlés által az alapszabályok 15. §-ának 2. pontja oda módosított, hogy az igazgató tanács tagjainak száma 24-re emeltessék, s ezeknek fele vidéki legyen, s ezen módosítás a m. k. belügyministerium által is helyben hagyatott: a jelen nagy gyűlésen a kilépő 5 tag helyébe összesen 14, még pedig 4 pesti és 10 vidéki igazg. tag lesz választandó.

Az igazg. tagok közül nem esnek jelenleg választás alá a következők:

Pesti: Balogh Kálmán, Jendrassik Jenő, Korányi Frigyes, Lumniczer Sándor, Patrubby Gergely, Rózsay József, Than Károly és Wagner János.

Vidéki: Kátai Gábor, Kain Albert.

Midőn tehát az ig. tanács a társulat tisztelt tagjait a f. é. martius 31-kén délutáni 5 órakor a budapesti k. orvosegyelet helyiségében tartandó évi nagy gyűlésre ezennel tisztelettel meghívna: egyszersmind arra is kéri, hogy azon t. vidéki tagok, kik ezen gyűlésben személyesen részt nem vehetnek, szavazatukat úgy a tisztviselők mint a 4 helybeli és 10 vidéki igazgató tagra a f. hó 30-áig az alapszabályok 20. §-a értelmében a társulat első titkárához, Markusovszky Lajos tr. úrhoz (Újtér 10. szám) beküldeni szíveskedjenek.

Pesten 1870, martius 16.

Koller Gyula tr.,
társulati másodtitkár.

Pest, 1870 martius 10-én.

* A pesti k. egyetem átalakítására vonatkozó törvényjavaslatban, a mint az a lapok által közöltetett, a mi álláspontunkról sajnosan nélkülözzük különösen egy önálló matematikai és természettudományi kar felállítását. Megengedjük ugyan, hogy e tudományok ily különállás nélkül is fejlődhetnek, valamint fejlődtek eddigéig is, azonban új szervezés alkalmával, úgy hisszük mégis czélszerűbb lett volna a tudomány mainapi állását, mint azon középkori mintát venni alapul, mely oly időben keletkezett, midőn még Aristoteles könyve volt a természetbúvárlat nem is értett bibliája, s a természettudomány szolgája a bölcsészettudománynak és gyógyászatnak, voltaképen nem is tudomány. Nem lehet mást gondolnunk, minthogy ilyen — módszer és tárgy, fontosság és alkalmazás tekintetében — egymástól eltérő számos tanok, mint a milyenek a bölcsészeti kar keretében jelenleg foglaltatnak, közösen jó sikerrel legyenek kezelhetők. Az önállás rendesen nagyobb tevékenységre buzdít. — Valamint a tudomány fejlődése folytán a tudományok egyes szakaszai önálló tudományokká váltak, s külön tanszékek és intézetek által képviseltetnek, úgy idővel — rokonságuk szerint — külön tudományegyetemekké is kell alakulniok, s a törvény ez esetben nem mondott volna ki mást, mint a mit az élet már régen szentesített. — Úgyisint nem tarthatjuk czélszerűnek, hogy természettudományi tárgyakban a nyelvészet, történelem és bölcsészet tanárai, kik nagyobb számmal vannak, határozzanak, — valamint sajnáljuk az időt, melyet ezen kar képviselői szakmájukhoz nem tartozó tárgyak feletti tanácskozással fordítani kéntelenek.

A törvényjavaslat irányadó elveit, a tudomány szabad művelését, a karok önállását, a tanárok elmozdíthatlanságát és tudomá-

nyos meggyőződésük megvédését — a haladásnak minden barátja örömmel fogja fogadni.

A theologiai karok egyetemnél való meghagyásának indoklását részünkről szintén alaposnak tartjuk. Ha növendékeik külön elszigetelt intézetekben, semminemű érintkezésben más életpályák hallgatóival s csakis a számukra külön elkészített tudományok alapján képezetnének, az államok egyházi és világi polgárai közt fennálló különbség még merevebbé válnék. — A theologiai tanok meggyőződésünk szerint mainap a tudomány haladását meg nem akasztják, a vita és a verseny csak az igaznak felderítésére szolgál, s a fennálló ellentétek kiegyenlítését előkészítik. Ezen ellentétek egyébként nem a tudományban, hanem csak az emberek felfogásában és a tudomány nem mindig összhangzatosan haladó kifejlésében rejlenek, sok tekintetben a haladás rugóinak tekinthetők, s csak a rövidlátás láthat bennük chinai falakat és az önérdék használhatja fel azokat az emberiség kizsákmányolására, mit különben egyik vagy másik úton mindenesetre tenni fog.

A törvényjavaslat némely pontjainak jelentőségét megvalljuk nem értjük, még az okadatolásból sem. — Ez valószínűen a mi hibánk. — Ilyen például a 4. §-an a magántanítókra vonatkozó azon tétel, hogy ők a tanulók vizsgálataiban is részt vegyenek, miután az egyetemi vizsgák különben nem említetnek és módjuk meg nem határozatik, valamint a magántanítói intézvény részére sem jelöltetik ki valami új, az eddigétől eltérő működési tér. A docenturáról átalán elfogadott fogalommal pedig ezen követelmény merő ellentétben áll, s azt a mostanítól egészen más, meggyőződésünk szerint a tudományra nézve éppen nem kedvező útra tereli.

Hasonlóképen nem értjük, mi jelentősége legyen a 3-ik §-ban említett segédtanároknak a tudományegyetemnél (!), vagy miért ne volnának a tanársegédek jövőben is a tanári karok által kinevezendők. Ez valószínűen tollhiba, mert nem igen képzelhetjük, hogy azon törvényjavaslat, mely a tudomány szabadságát vette alapul, az egyetem autonómiájának ellensége lehessen, s a tanárok és tanártestületek irányában oly kevés bizodalommal viseltessék, hogy a tanársegédek alkalmazását — a ministerium ellenőrzése mellett — azokra ne bízassák.

Egyébiránt — *praetor minima non curat*; — a betű öl, a szellem éltet; — ehhez tartsuk magunkat!

A budapesti kir. orvosegylet martius 5-diki szakülése.

Ezen szakülésen Szontagh Miklós tr. „az élesztőképződésről vonatkozólag a ragálykérdésre értekezett.”

A szerző értekezésében az élesztőgombák keletkezésére és fejlődésére, nemkülönben azoknak a ragályos betegségekhez viszonyára vonatkozó jelenkori ismereteinket bírálattalag összeállította, s ezen tárgyat igen tanulságos modorban előadta.

Miután az élesztő gombák elterjedéséről szólt és megemlítette volna, hogy a gombaosztály fajainak száma másfél százezerre megy, az egyes fajok egyéneinek nagy száma pedig éppen megszámlálhatatlan, igen természetes folyományként következteti, hogy nyáron és ősszel a levegő gombák csírsejteivel telve van. Ennélfogva megtörténik, hogy a gombák gyakran nem gyanított helyeken is előjönnek, sőt egyes ritka esetekben előfordulhat, hogy azok, a zsenge dermébe bejutva, később az érő gyümölcsben is találhatók, hol, lappangva, magát hosszabb időn át fenttarthatja. Az ilyen dolgokat azonban általánosságra emelni nem hajlandó, s még Hallier élénk képződmése mellett sem tartja lehetőnek, hogy az egres, szőlő, bab, lencse, s a többi növények, nemkülönben ezek egyes szervei mindenhol gombacsírokkal lennének átjárva. S megfigyeltlen előjognak tekintené, ha csupán a gombasejtekből elszakadt sejtecskék lennének arra képesek, hogy kedvező természet- és vegytani viszonyok közt önálló életet folytassanak. A legújabb észleletek nyomán igen valószínűnek tartja, hogy az élő állati és növényi összeüggésből elszakadt és még életrevaló minden sejtelemnek megvan azon képessége, hogy azon esetben, ha a viszonyok kedveznek, oly nemzedéket hozzanak létre, mint milyent az élesztőélet folyamában látnak, mely élet több ivadékon keresztül folytatatik.

Ki van mutatva, hogy az élesztő különböző közegekben, illetőleg különböző táplálék mellett más és más alakot vesz fel, s mióta Karsten, Lüders, Richter és mások találták, hogy ezen élesztő alakok nyilvánvalóan növények és állatok sejtrészecekből kifejlődhetnek, azóta igen megingott azon régi nézet, mintha az élesztő változatos alakjainak önálló faji jelentőséget lehetne tulajdonítani. Ebből folyólag azon szövetbuvárok, kik elég önálló és bátrak, a fennálló merev rendszerrel szakítva, az élesztő képződményeket se a gombákhoz se a moszatokhoz nem számítják, hanem azokat az állati és a növényi rendszeren kívül állóknak tekintik. Azonban további kutatások feladata leendő kitudni azt, hogy az élő szervezet mely részecei azok, melyek az anyatesttől elszakadni és önálló életet folytatni képesek, továbbá hogy ez mily körülmények között lehetséges vagy szükséges, s a különböző kifejlődési szakoknak, mely alakok felelnek meg. Efelett a jövő fog dönteni; annyit azonban most is mondhatunk, hogy az anyatesttől különvált sejtrészecekké, melyek microgonidiák, vibriok és leptothryxek alakjában jelennek meg és önálló életet folytatnak, a legnagyobb valószínűséggel nem fejlődhetnek az anyatest, vagy ennek alakelemei lényegéig, s az egyén jelleges alakját helyreállítani többé nem képesek.

S minthogy néhány észlelő az élesztőalakokból magasabb szervezetű gombanemzedéket tudott tenyészteni, ebből azon elhamarkodott következtetést vonta ki, hogy kedvező körülmények között minden élesztőnek tökéletesebb (penészalakú) ivadék felel meg. Ezen hibába esett Hallier és követői.

Ezután a szerző az élesztők tápanyagát tárgyalja, s fejtegeti, hogy mint a tápanyagok az élesztőkre befolyással vannak, éppen úgy az élesztők a tápanyagokra befolyhatnak, így pedig különböző bántalmak tényezőivé válhatnak. Itt a szerző elősorolja azon betegségeket, melyek élesztők közrehatása mellett támadnak, s mondja: ha áll az, mi az élesztő képződéséről és erjedéséről tudunk, akkor a ragályos kórokra nézve nem kell az emberi szervezettől távol álló tényezőket keresnünk, sőt azt valószínűleg magában az emberi szervezetben feltalálhatjuk. S további megfajtott kérdés, hogy mi indítja a növény-, s nevezetesen az állati sejteket arra, hogy belőlük bizonyos, eddig még nem ismert viszonyok között micrococcusok oly nagy mértékben képződjenek, ezek pedig oly szerfelett megszáproddjanak.

Az értekezést egész terjedelmében közölni fogjuk.

—a—

A budapesti k. orvosegylet határozata a hasonszenvészeti tanszék tárgyában.

Múlt számunkban közöltük a budapesti kir. orvosegylet martius 4-diki rendkívüli gyűlésének folyamát, s egyszersmind közöltük azon bizottsági tagok neveit, kik a jegyzőkönyvi határozat szerkesztése végett kiküldettek. A mart. 12-diki rendkívüli gyűlésen a 4-kén tartott gyűlés jegyzőkönyve hitelesített, nemkülönben a kiküldött bizottság által szerkesztett határozat egyhangúlag elfogadtatott. Ezen határozatot a következőkben közöljük:

„A budapesti kir. orvosegylet mély sajnálatát fejezi ki a képviselőháznak a hasonszenvesi tanszék tárgyában f. é. febr. 26-án hozott határozata felett. A képviselőház ugyanis ezen tiszán szaktudományi tárgyban, anélkül, hogy a szakértő testületek véleményét kikérte volna, belebocsátkozott egy részről az orvosi tudomány, más részről a homoeopathiának tudományos szempontból való mérlegelésébe, s oly adatok felhozása után, melyek hitelessége bizonyítva nincsen, szótöbbséggel elhatározta a homoeopathiai tanszéknek a kir. m. tudományegyetemen való felállítását. Tekintve, hogy szakkérdések beható tárgyalására a képviselőház nem illetékes, — a szavazással való döntés pedig tudományos kérdéseknél helytelen: a képviselőház a homoeopathiai tanszék felállításának illetén elhatározásával a jól felfogott tanszabadság rovására oly tant szabadalmozott, mely a természettudományok elveivel ellenkezik.”

V e g y e s e k.

Pest, mart. 18-án. A m. orvosi könyvkiadótársulat évi közgyűlése f. hó 31-ik napjára van kitűzve. A meghívást lapunk tárczájában első helyen közöljük, részünkről azon kéressel járulván tisztelt ügyfeleinkhez, miszerint a kitűzött napig hozzájárulásukat is az új hat évi folyamhoz minél nagyobb számban kijelenteni szíveskedjenek. Eltekintve a tudományos és nemzeti irodalmunkra nézve nem csekély hasznától, melyet hazánk orvosi közönségének részvéte létrehozott, az anyagi nyereség sem megvetendő, miután az első hat évi folyamra első könyvek ára eredetiben legalább is még egyszer annyit tesz, mint a mennyit a magyar kiadásokért kellett fizetnünk. Ha a kitűzött cél körül újra összesereglnék, biztosítva lesz társaságunk működése a jövőre, s a tudományos és anyagi haszon kétszerezettni fog.

Fizettek a m. orvosi könyvkiadótársulat részére lapunk szerkesztőségénél: Torday 1867 és 1868-ra 16 frtot; — 1869-ik évre: Gombos Mihály, Korbuly Sándor, Makara György, Kún Tamás, Flegman Miksa, Eltér József, Garami Antal, Geszner Mihály, Strosz Ernő, Telegdi Zsigmond, Preisach Lipót, Dékmár János, Tamásy Károly, debreczeni orvos-gyógysz. egyesület, Dobrányi Ignác, Kovrig Simon, Raisz Gedeon, Szabó Ferencz, Havasy Béla és Györy István; — az új folyam első 1870-iki évre: Kelen József, Margitay István, Michnay Lajos, Kaczánder Áron, Fok Ignác, szathmári orvosgyógyász, Szabó Dávid, Fülöp Ferencz, Nagyfejeő Mihály, Török János, Schön Vilmos, Bronts Nándor, Argai István, Stádler Antal, biharmegyei gyógyszerész testület és Miskolci Mihály 8 frtot, Lippey Gáspár 10 frtot; — 1869-ik és 1870-ik évre: Simon Pál, Serly Gusztáv, Magos Károly, Lengyel Endre és Hajnal István 16 frtot; új tag Both János orvoshallgató 1864—1867-re 32 frtot.

† **Redtenbacher**, vegytanár a bécsi egyetemen, gutaütés következtében háromheti szenvedés után meghalt. 1810-ben született, s a szézeny parányairól, zsírsavakról, az epefestenyekről sat. szóló értekezései által a tudományos világban kedvező hírnévre jutott. 1849-ben a bécsi egyetemhez tanáru kinevezetvén, itt úgy tanári működése mint kellemes érintkezési modora folytán köztiszteltben részesült. Halála egészen váratlanul következett be, utódja felett pedig már foly a vita. Úgy látszik, hogy a bölcsészeti kar irányadó köre Kékulé, bonni tanárt, ki a vegytan terén az első rangú buvárok közé tartozik, óhajtaná meghíni; a nemzeti pártbeli osztrákok azonban Rochleder (Prága), Gottliebet (Grätz), Hlasziwetzet és Schneidert (Bécs) emlegetik, kik mindannyian mint jeles vegyészek ismeretesek ugyan, de a vegytani tudományos működés körében úgy látszik nem emelkedtek azon magaslatra, melyet a nevezett bonni tanár áll. Némelyek azon tervet pártolják, hogy két vegytanár nevezessék ki, kiknek egyike a bölcsészeti karnál, míg a másik az orvosi karnál legye. Az utóbbi helyen Schneider tanárt, ki a josephinumban tanárkodott, óhajtanák látni.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1870. mart. 11-től egész 1870. mart. 17-ig ápolt betegekről.

1870	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt			
	beteg			gyógy.			beteg			beteg			
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülők	gyermek
Mart. 11	20	19	39	18	12	30	8	1	9	609	596	—	3
" 12	17	11	28	7	12	19	6	2	8	613	593	—	3
" 13	28	24	52	38	13	51	5	2	7	599	599	2	3
" 14	24	16	40	23	11	34	1	1	2	597	601	2	6
" 15	46	14	60	42	16	58	2	2	4	598	599	2	5
" 16	38	18	56	17	20	37	6	—	6	613	598	2	4
" 17	32	19	51	22	9	31	5	1	7	617	608	1	4

P á l y á z a t.

A zsilvölgyi m. k. köszénbánya-hivatalnál Hunyadmegyében egy ujonnan rendszeresített ideiglenes orvosi állomás betöltendő, melylyel a kinestár részéről 500 frt évi fizetés, e mellett a társapénztár részéről évi 200 frt. és a brassai bánya- és kohóegyesület részéről 360 forintnyi évi járulék, összesen 1060 frt évi

járandóság van egybekötve. Az utóbbi járulékért a brassai egyetnél teendő szolgálatra nézve kölcsönös 6 havi felmondhatási időszak van kikötve.

Folyamodványok ezen állomásért, kellő bizonyítványokkal felszerelve, minősítvényi és szolgálati táblázat kíséretében, melyben a pályázóknak életkora, közszolgálatban töltött ideje, jártasságuk a magyar, német és román nyelvben, továbbá elméleti és gyakorlati orvosi ismereteik kimutatandók, illető előjáróságuk útján folyó évi martius hó végéig alólírt igazgatósághoz felterjesztendők.

A pályázók között orvos-sebésztudorok és szülészek a kijelölésnél előnyben fognak részesülni.

Kolozsvárt, 1870 febr. hó 16-án.

(3—3)

A m. k. bánya-, erdő- és söügyi igazgatóság.

H I R D E T M E N Y E K.

BLANCARD' VASIBLANY-LABDACSAI

a párisi orvosi akadémia, s a sz. pétervári orvosi collegium által jóváhagyatva, Franciaország, Belgium, Irhon, Törökország stb. kórházaiiban általánosan behozattak.

A new-yorki 1853-ki és a párisi 1855-ki világkiállításnál dícséretes megemlést nyertek.

Az ezen készítmény által nyert kitüntetések, s különösen azon körülmény, hogy a Blancard-féle vasiblanly-labdacsok a legtöbb pharmacopoea officinalis szer gyanánt felvettettek, mint az a legújabb 1866. évi codexbe is történt, világosan mutatják, hogy Blancard vasiblanly-labdacsai kiváló helyet foglalnak el a pharmacodynamiában.

Egyesítvén a vas és iblanly gyógyhatását, ezen labdacsook különösen alkalmazhatók minden oly bajnál, mely görvélykór vagy más vérsenyv által föltételeztetik; továbbá mirigydagoknál, hileg tályogoknál, esontszúnál stb.; az alkati bnjasenyv, a sápkór, a fehér-folyás, a vérhiány, s egy egész sora az említették folytán elsoványodással pá osuló betegségeknek eme labdacsookkal legcélszerűbben gyógykezeltek.

Vége ezen labdacsookban találja a gyakorló orvos a leg-hathatósab szert, ha az egész szervezet életerejét fokozni és a lymphaticus, elgyengült, elsatnyúlt testalkatot zsongítani akarja.

NB. A tisztátalan vasiblanly nem biztos, sőt kártékony szer lévén, ügyelni kell arra, hogy a valóságos Blancard-féle vasiblanly-labdacsok szolgáltatassanak ki, melyeknek kitűnő minolta épen a készítmény tisztaságán alapszik; azért is nagyobb biztonság okáért minden dobozon esüst pecsétünk és következő aláírásunk található:

BLANCARD, gyógyszerész, Paris, 40, Rue Bonaparte.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerárban, Király-utca 7-ik sz. s általa Pest-Budán minden gyógyszerárban.

Gyermek-fürdők.

A Gschwindt-féle gyári-részvénytársulat telkén Üllő-út.

A gyermek életkorához alkalmazott fürdőkádak finom törőruhakkal különféle idült gyermekbetegségeknek: Malata, szeszal, vas, s gyermekek számára külön megrendelt eredeti kreuznachi lúgosóval készült fürdők. Használati utasítás reggel 10—1 óráig.

Az igazgatóság.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt.
50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közle-
mények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetéseikért soronként 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőség
Erzsébet-tér 10. sz., és Klfan György könyvkereskedésében
Váci-utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizennegyedik évfolyam.

Felölös szerkesztő és tulajdonos Markosovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom. Szeremley Mihály tr. A ránggörcsök tanához. — Plosz Pál tr. A vérsavó és szívburok-folyadék fehérnyemű testeinek vegyi sajátosságairól. — Könyvismertetés. Jelentés a pest-városi sz. Rókus kórház II. sebészeti osztályának 1868. évi működéséről. Közli Lumniczer Sándor tr. — Lapszemle. Vilányi mérgezés, gyógyulás. — A szorol mint a chloral ellenmérge. **Tárcza.** A budapesti kir. orvosgyűlés martius 9-ki szakülése. — Deutsch M. tr. Az oltásról. — Vegyesek. — Kivonat Pestvárosi tisztifőorvosának 1869. december havi közegészségi hivatalos jelentéséből. — Pályázat. — Könyvészet.

Adatok a ránggörcsök tanához.

SZEREMLEY MIHÁLY tr.-től Miskolcra.

Gyermekeknél nem ritkán van alkalma találkozni az orvosnak azon kórállapottal, melynek neve: ránggörcsök (ecclampsia, Fraisen). Ezen gyakorisága mellett mégis alig van bántalom, melynek ismerete körül több zavar és homály tűnik elénkbe, mint a ránggörcsök ismerete körül. Nem szölok azon merőben téves felfogásról, melylyel egyes orvosoknál még mindig találkozunk, kik a nép hibás megnevezéseit átviszik a tudományos meghatározás terére, s a ránggörcsök egyik féleségét fejgörcsnek, a másikat bélfráznak sat. nevezik, vagy a gyermekek különböző bántalmainál észlelhető merev tekintet és kábult állapotot belső fráznak elkeresztelik. Nem szölok ama kórismei felületeségről sem, mely itt-amott még szinte található, midőn az orvosok a ránggörcsök minden egyes esetét ugyanazon ismeretlen okból származottnak veszik, s a gyógyeljárást, a beteg nagy hátrányára, minden egyes esetben ugyanazon alapelv szerint intézik. Szölok csupán azon zavarról és homályról, mely a ránggörcsök meghatározása és osztályozása körül a tudomány világával is eddig még eloszlatható nem vala. Avagy nem ismeretünk hiányos voltát mutatja-e, hogy a ránggörcsöket az eskórtól (epilepsia) határozottan elkülöníteni nem tudjuk, s ha csak a betegség egész lefolyását nem vesszük tekintetbe, maguk a tünetek után sok esetben nem tudjuk eldönteni, valjon görcsök, vagy pedig eskór-e az, a mivel dolgozunk vagy? Továbbá nem ismeretünk rendezetlenségét és homályos voltát tanúsítja-e, hogy egy helyütt, nevezetesen az agybántalmaknál, a ránggörcsökről, mint a meglevő betegség egyik tünetéről, — más helyütt, nevezetesen a bélbajok, lobok, heveny kötegeknél stb., mint az ezen bántalmak által előidéztet különemű, úgynevezett rokonszenvi betegségről, — végre másutt, hol a ránggörcsöket semminemű kór-okra visszavinni nem tudjuk, mint önszenvi ránggörcsökről szölokunk?!

Nem hálátlan tért választana tehát magának, ki a ránggörcsök tanába rendet és világosságot behozni tudna és akarna.

A mily hálás, épen olyan nagy feladat volna azonban

az, ha valaki a ránggörcsökről a tudomány mai kívánalmának megfelelő különiratot (monographia) akarna adni. Minden oldalra kiterjedő, nagyszámú, önálló és szabatos kórügyi megfigyelések; hasonló kiterjedésben és avatottsággal végzett kórbonecolatok, kellő elme által és tudományossággal összeállítva, fognának csak új alapot adhatni e részbeni ismereteinknek.

Külön szaknak nem élhető, vidéki gyakorló orvos nem érezheti magát hivatottnak hasonló vállalat keresztülvitelére. A midőn én mégis a ránggörcsök körül tett észleleteimet közléteszem, teszem ezt azon hitben, hogy az eszmék tisztázásához dolgozatom által valami parányival tán így is hozzájárulok, vagy legalább, hogy serkentésül foghat szölgálni ezen dolgozatom azon szaktársaim előtt, kik kedvezőbb helyzetben, azaz, gyermekkórházak közelében élve, e tárgyban tüzetes észlelésekre és vizsgálatokra első rendben hivatvák.

Midőn pedig egyedül gyakorlati úton, azaz, önálló észleletek útján látom az ohajtott rendezést és felderítést elérhetőnek, erre pedig az én szökkörű észleleteimet elegendőnek nem tartom, nem kívánok elméleti fejtegetések útján állítani új alapot a meglevő, bár nem kielégítőnek ismert helyet. Hanem megmaradok ezen alap mellett és megkülönböztetek: tüneti (symptomaticus), azaz, agybántalomtól függő, rokonszenvi (sympathicus), azaz, az agyon kívül székelő valamely bántalomtól feltételezett és önszenvi (idiopathicus), azaz, semmi más kórállapatra vissza nem vihető ránggörcsöket. A tüneti ránggörcsökről pedig ezúttal szölokani nem kívánva, csak a rokonszenvi és önszenvi ránggörcsök körül tett észleleteimet fogom előadni.

Észleléseimet Máramaros-Szigeten 1866. szeptembertől 1869. júniusig, azaz majdnem 3 évi időköz alatt, mint akkor városorvos, tettem. A kitett időköz alatt 3872 beteg, s ezek között 1162 gyermek volt gyógykezelésem alatt. A mondott számú beteg gyermekek között pedig nem több, mint 21 rokonszenvi és önszenvi ránggörcsökben szenvedő észleltem.

A betegségi százalékot illetőleg, úgy fogjuk találni, hogy 1162 gyermekbeteg között 21 ránggörcsökben szenvedő 1,80%-ot teszen. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a fentkitett összes számú gyermekbeteg közül 624

háznál, 538 pedig járólág orvosoltatott általam; ha vesszük továbbá, hogy a háznál orvosoltak között 16, a járólág orvosoltak között pedig csak 5 ránggörcsökben szenvedő találtatott, ekkor mindjárt más százalék fog kikerülni. Nevezetesen úgy fogjuk találni, hogy a háznál orvosoltaknak 2,50%-ka, a járólág orvosoltaknak pedig csak 0,94%-ka szenvedett ránggörcsökben. Kevés különbséggel megegyez a lelet a pesti szegény-gyermek-kórház leletével, hol is az utolsó, azaz, 1868. évi kimutatás szerint 5180 járólág orvosolt gyermekbeteg között 44 ránggörcsökben szenvedő találtatott, a mi 0,84%-t tesz.

Ezen kis statistika ha egyebet nem, annyit bizonyít, hogy a szegényebb néposztály gyermekeinél, a kik szoktak t. i. járólág megfordulni az orvos előtt, a mutatkozó ránggörcsöknek csak kisebb része kerül orvosi megfigyelés, illetőleg feljegyzés alá. Egy része nem kerül megfigyelés alá, mert a szegényebb néposztály csak többszöri ismétlődés esetében keresi meg az orvost a ránggörcsök miatt segélyért, hogy pedig a ránggörcsök sokszor egy-két rohammal véget érnek, azt tudjuk. Más része nem kerül feljegyzés alá, mert a heveny bántalmak kezdetén mutatkozó ránggörcsökről, ha maga az alaphántalom később orvosi kezelés tárgya lesz is, az illetők által vagy nem tétetik említés, vagy, mint általa nem észleltet, az orvos az ilyeneket nem veszi fel a ránggörcs-esetek közé.

I. Rokonszenvi ránggörcsök, *ecclampsia sympathica*.

Egyszerűség tekintetéből én itt az egyes alaphántalmak szerint fogom osztályozni az észlelt ránggörcsöket, azért is szólok: 1. Az emésztési zavarok, 2. A bélférgek, 3. A nehéz fogzás, 4. A lobok, 5. A váltóláz kíséretében vagy ezeket megelőzőleg észlelt ránggörcsökről.

1. Az emésztési zavarok kíséretében észlelt ránggörcsök.

Czélyszerűnek látszik, a gyomor- és bélbántalmak azon neveit, melyek nagyobb bonczatani változás nélkül egyszerűen csak az emésztési képesség zavarában, s a kiürülések rendetlen voltában nyilvánulnak, a ránggörcsök tárgyalásánál egy közös név, az emésztési zavarok neve alatt egybefoglalni. Ezen emésztési zavarok kíséretében mutatkozni szokott ránggörcsökre vonatkozó észleleteim a következők:

1. Észlelet. Papp Tótyer, 5 hónapos. Atyja, anyja egészséges földművesek. Két testvér közül ránggörcsökben egyik sem szenvedett. Jól fejlett, jól táplált gyermek. Foga még nincs. 1867. jan. 25-re viradó éjjel a gyermek a rendesnél nyugtalanabb volt; reggel kellőleg szopni nem akart; 9 óra tájban nagy erőltetéssel nehányszor hányt. Hányás után fél óra múlva szendergés közben ránggörcsöket kapott. A roham nem tovább, mint pár percig tartott. A roham után mintegy óra múlva érkezve, a gyermeket én már teljesen nyugodtnak, láztalannak, s nála semmi helyi tüneteket nem találtam. Széke tegnap délután óta nem volt. Kérdésekre megtudtam, hogy a gyermeket már egyetmással etetni kezdik, s hogy tegnap este sűrű kukoriczapépet adtak neki, s hogy a kihányt gyomortartalom is jó részben ily pépből állott. Gyógyeljárás: olajos allövet, s hánytató gyanánt Rp.: Tart. stib. gr. un. Mucil. gummi arab. unc. un. MDS. $\frac{1}{4}$ óránként egy kávéskanállal. Több roham sem az nap, sem az azután való napokon nem volt.

2. Észlelet. Rosenberg N., 8 hetes, elsőszülött leánygyermek. Atyja egészséges; anyja görvélyes alkatú (halvány, áttetsző bőr; vékony, vérpiros ajkak; folytonosan belövelt köthártya; pettyűdt zomzat; gyenge csontváz). Gyermekágy után közvetlen az

anya hashártyalobot, majd a váltóláz több rohamát állotta ki; emiatt teje végképen elapadt, melyért is a gyermek művileg tápláltatik. 1868. sept. 25-kén a gyermek ránggörcsöket kapott. A roham után hivatva, találtam, hogy a gyengén fejlett gyermek fájdalmasan sír; lábaival nyugtalanul rugdalózik, vagy pedig azokat a hasra felhúzza tartja; láz nincs, s egyéb helyi tünetek is hiányzanak. Anyja előadása szerint két nap óta gyakori zöldestűrés székürülései vannak. Gyógyeljárás: keményítő allövet nehány csepp mákonyfestvénnel; belsőleg: Rp. Inf. ipeca. e gr. un. un. duas. Extr. ratanh. gr. duo. Tinct. nucis vom. gutt. duas MDS. óránként egy kávéskanállal. Rohama az nap még egyszer volt. Másnap: a gyermek nyugodtabb; székürülése tegnap este óta nem volt. A ránggörcs-rohamok többé nem jöttek. Azon évi decemberben a gyermek erős hörglobot ránggörcsök nélkül állott ki; fogai később szinte ránggörcsök nélkül jöttek.

3. észlelet. Heller Náthán, 7 hónapos. Atyja és anyja egészségesek. Jól fejlett és jól táplált gyermek; anyja maga szoptatja. 1868. febr. 13-kán kapott a gyermek először ránggörcsöket. Sem láz, sem egyéb helyi tünet nem volt található. Két nap óta azonban a gyermeknek széke nem volt. Az első félnap 8 rohamra volt a gyermeknek; székürülés beálltával a rohamok ritkábbakká váltak, ezután is azonban még 5 napon át naponta 2—4-en megjelentek. Gyógyeljárás: Az első rohamok alatt: két nadály a tor-kára; mustártészt a lábikrákra; olajos allövet. Később: higanyhalvacsból félszemer óránként. Majd: horganyéleg higanyhalvacscsal.

1868. mart. 13-kán a gyermek ismét visszakapta a rohamokat. Ezúttal zöldes-nyálkás gyakori székürülései voltak. Rohamai 8 napon át naponta 2—3-or voltak. A székürülés rendessé váltával a rohamok is elmaradtak. Rendeltetett belsőleg: ipecac. forrázat mákonyfestvénnel. Később: ratanh. vonat mákony- és ebvészmagfestvénnel. Rohamok ezentúl nem jöttek, s a gyermek fejlődése rendesen haladt előre.

A mint láttuk, a fentebb közölt 3 észleletet a leggyengébb korú, t. i. 2, 5, 7 hónapos gyermekekre vonatkozik, kiknek egyikénél hányás után, a másikonál bélgörcs és hasmenés kíséretében, a harmadiknál először székszorulás majd hasmenés mellett léptek fel a ránggörcsök. Az 1. és 3. észleletnél emlőn nevelt, jól fejlett, a 2. észleletnél pedig művileg táplált, gyenge testalkatú gyermekekkel volt dolgunk. Mindezen esetek szerencsés kimenetben végződtek. A következő észleletnél a kimenet már kedvezőtlen volt.

4. észlelet. Csolosz Erzs, 4 hónapos leánykához 1867. jan. 6-kán hasmenés miatt hívtam, mely baj, mint a szülők előadák, már 12—14 nap óta van jelen. A gyermek ürülékei zöldesek, nyákosak. Bár különben a gyermek elég jól táplált, vidám, eleven kinézésű, rendesen szopik és alszik; görcsökben eddig még nem szenvedett. Rendeltem tannin-t (gr. jji) Dowerporral (gr. jji) 12 adagra két óránként. Az nap este 10 óra tájban a kised minden megelőző változás nélkül ránggörcsöket kapott, melyek is egy óra hosszáig folyvást tartottak, s a gyermek halálával végződtek.

Megemlítendő ezen esetről, hogy az elhalt csecsemő anyjánál, ki azelőtt férje állításaként mindig teljesen egészséges volt, a gyermek halála után 5 nap múlva heveny önszenyörjőng és (mania idiopath. acuta) fejlett ki, melyben a nő 12 nap múlva el is halt.

Csak rövid megjegyzéseket kívánok az eddig közölt észleletekhez csatolni.

Általában felveszik, hogy az emésztési zavarok a ránggörcsök előidézésére csecsemőknél a leggyakrabbi indító ok

gyanánt szolgálnak. Megengedem; de hozzáteszem, hogy nem azért szolgálnak az emésztési zavarok csecsemőknél a ránggörcsök leggyakrabbi előidéző oka gyanánt, mert talán az emésztési zavarok leginkább képesek oly izgatást hozni létre a környi, illetőleg a bélcsatorna idegeiben, hogy az azután áttérjedés útján ránggörcsökben nyilvánul: hanem azért, mert az emésztési zavarok, kisdedeknél a leggyakrabbi megbetegedési alakot képezik. Felszámítottam, s úgy találtam, hogy 3 évről összes betegeim között 85 egy éven alól lévő kisded van feljegyezve hasmenés-, székszorulás-, hányás-, bélgörcs- és szélkórral, s ezen 85 eset között 4 van, hol a kisded az emésztési zavarok mellett egyszersmind ránggörcsökben is szenvedett. Ha most már ugyanebből az időkorból, a mely tagadhatlanul a ránggörcsök megjelenésének leginkább ki van téve, más bántalmakat is veszünk, s az azok mellett mutakozó ránggörcsöket az egyes alapbántalmakkal szinte viszonyba tesszük, nem hiszem, hogy az emésztési zavarok kíséretében mutakozó ránggörcsök aránylagos nagy gyakoriságuk által tűnnének ki.

A ránggörcsök közelebbi okát illetőleg, a kisdedek alakata — vagy mérsékményében nekem nem sikerült semmi olyas valamit találnom, mi a ránggörcsöknek különös hajlamító mozzanat gyanánt volna tekinthető. Láttam túlélénk kisdedeket hasmenésbe esni, s bélgörcsben szenvedni, anélkül, hogy ránggörcsök léptek volna fel; láttam túlságosan kövér, vagy fejlődésben visszamaradt, észleltem koraszülött (7 hónapra született), továbbá gümőkóros, nemkülönben görvélyes szüléktől származott kisdedeket emésztési bántalmakban szenvedni, anélkül, hogy egyszersmind ránggörcsök is lettek volna jelen. Nem tudjuk tehát kimutatni, hogy az emésztési zavar mely körülmények között szokott leginkább ránggörcsöket előidézni, magát a tényt azonban, hogy olykor egyenesen emésztési zavar idézi elő a kisdedeknél a ránggörcsöket, elvitatni nem lehet.

A 4. észleletre nézve ki kell emelnem, hogy nem tartom lehetetlennek, hogy itt a kisded ránggörcseire az anya kevésbé később nyilvánvalóvá lett elmezavarva szolgáltatott okot. Ezen gyanítás azonban csak több hason észlelet után válnék megállapított igazsággá, mikor azután az ily esetek az előidéző okra nézve egészen más osztályba lennének teendők.

(Folytatjuk).

A vérsavó és szívburok-folyadék fehérsavanyúságú testeinek vegyi sajátságairól.

PLOSZ PÁL tr.-tól Tübingenben

Eichwald E. a Petersburg. medic. Zeitschrift-ben (I. Petersburg. medic. Zeitschrift XV Heft 4.) a vér és szívburok-folyadék fehérsavanyúságú testeinek felett tett vizsgálatainak olynemű eredményeit tette közzé, melyek az eddig e tekintetben fennállott nézetektől igen lényegesen eltérnek.

Feltes volna azon számos kísérletet, melyből nézeteit merítette mind felsorolni, s a kísérleteknél becsúsztott hibákat, vagy a helyesen észleltekből vont hibás következtetéseket e helyen kimutatni. Csupán a nyert nézeteket és azon kísérleteket kell megemlítenem, melyek némely utógondolatok fenntartása mellett ezen új nézeteket támogatnák, ha hibás voltak bebizonyítható nem volna.

Megtagadta a vérsavó és szívburok-folyadékban a vízben oldható, s nem csupán sók által vagy alagok által oldatban tartott fehérsavanyúságú testeinek (serin Denis; serumalbumin az újabb szerzők szerint) jelenlétét; helyette ú. n. syntoninképző (syntonin gebende Substanz) anyagot állított fel, mely a vérben NH_3

által tartatik oldatban, s az NH_3 eltűnés-kor oldatából kiválik. Ekkor víz és közönbős sóoldatokban többé nem, csupán savakban és alagokban oldható; szerinte tehát a rostonya tulajdonaival bír, s tekintetbe véve, hogy a vér, az edényből kibocsátva, NH_3 -ot felveszt (Brücke), értelmezi a vérmegalkuvást.

Bár ezen új tan, visszaemlékezve a régiebb tapasztalatokra, melyek szerint NH_3 által a vérmegalkuvást végkép meggátolni nem lehet, előlegesen sem sok valószínűséggel bír, mégis a határozottan felállított tények és a tárgy fontossága miatt Hoppe Seyler tanár felszólítására és vezetése alatt igyekeztem ezen nézetek valószínűsége mellett vagy ellen vegyi bizonyítékokat keresni.

A következő tények azok, melyekre Eichwald következtetéseit leginkább alapította, s melyeket leginkább kell ellenőrzés alá vetnünk.

1) A vérsavóból és szívburokfolyadékból 10-szeres mennyiségű vízzel hígítás és szénsavval kezelésnél, valamint eczetsavval közönbösítésnél fehérsavanyúságú anyag (paraglobulin, Kühne; rostonyaképző anyag, Schmidt S.) választható ki, s ekkor még marad oldatban fehérsavanyúság, mely közönbösítés vagy megsavanyítás által nem, csupán sósav és NaCl -oldat által ($\frac{1}{2}$ térfogat tömény NaCl oldat és annyi sósav hogy az egész folyadék 100 köbcentiméterben 1 grm. HCl -ot tartalmazzon), vagy eczetsav és szinte fél térfogat tömény NaCl oldat által csapható ki. Ekkor a vérsavó, vagy szívburokbéli folyadék megvan fosztva, fehérsavanyúságtól.

Nézete szerint 4–500-szoros hígításnál szinte majdnem minden fehérsavanyúság kiválik, s a csapadék láthatólag két rétegből áll, melyek közül az alsó a paraglobulin által képezetetik, a felső pedig az általa syntoninképzőnek nevezett test által.

2) Ezen kétféle fehérsavanyúság együtt kicsapható eczetsav és NaCl -oldat, továbbá sósav és NaCl -oldat által is, s ekkor a csapadékot fél tömény NaCl -oldat által addig mossuk, míg a lefolyó oldat egészen közönbős vegyhatást mutat. Az eczetsavval és a sósavval nyert csapadék részben oldatik víz és kevés NaCl -ban; részben pedig oldatlan marad.

3) A paraglobulin eltávolítása után az eczetsav és NaCl által nyert csapadék eleinte oldatik híg sóoldatban; rövid idő múlva azonban nem. Ekkor csak alagok és savakban lesz oldható, tehát syntoninná változott, s miután nézete szerint az eredeti oldatból egyszerre kiválasztott két csapadék közül ezen második az, mely NaCl és vízben nem oldatik, s a paraglobulin az, mely oldatik, ezen fehérsavanyúság syntoninképzőnek nevezte, azon képességénél fogva, hogy syntoninba könnyen átmeny, míg a paraglobulin ezen sajátástól nélkülöznél.

4) Syntonin, NH_3 -ban oldva, a közönbösítésnél nem válik ki oldatából, s csupán megsavanyítás és NaCl által csapható ki.

Ez számos, egymással többször ellenkezősbe jövő kísérleteinek rövid összefoglalása, melyeket következő kísérletek által gondoltam megcáfolni:

1) A vérsavóból a fenti módon NaCl és sósav által képzett csapadék, félteltett NaCl -oldattal a lefolyó oldat közönbős vegyhatásig mosva és kiszűrés által a hátramaradt szikenyhalvagtól lehetőleg megszabadítva, vízben tökéletesen oldatik; de az oldat savi vegyhatást mutat, s lehetetlen, bármennyire mossuk is a csapadékot, az oldatba átmenő savat kimosni. Ezen savi vegyhatás, ha az oldatba telítésig NaCl -darabokat rakunk, s ezáltal a fehérsavanyúság kicsapjuk, közönbős kémhatásnak ad helyet.

Hasonlóképen ha mosóvízzel tömény, halványmentes Na_2SO_4 oldatot használunk, kimoshatjuk a halványt, de ha a kiszűrt csapadékot vízben oldjuk, ismét kimutathatóvá lesz; nem sikerült azonban a halványt az oldatnak Na_2SO_4 általi lecsapása által tökéletesen kiválasztani, bár mennyisége észrevehetőleg csökkent.

Ha a kimosott csapadék oldatához NaCl -t adunk, új csapadékot nyerünk; még pedig úgy, hogy sav és NaCl egymást bizonyos határok közt pótolhatják; vagyis minél savanyúbb az oldat, annál kevesebb NaCl elég az összes syntonin kiválasztására, s viszont; közönbösítésnél az oldatban csapadék származik, mely savakban és alagokban ismét oldatik, s az alas oldat sók által csak igen tökéletesen csapható le.

Ha a kimosott csapadékot kiszűrés által a sótól meg nem szabadítjuk, csak részben oldatik vízben, mi a fentebbiekből következik.

2) A paraglobulin eltávolítása után (vízzeli hígítás és közönbösítés, eczetsav és szénsav által) sav és NaCl által kapott csapadék az előbbihez tökéletesen hasonló sajátságokat mutat. Megjegyzendő itt, miszerint a paraglobulin, mint olyan a vérsavból tökéletesen csakis a telítésig berakott NaCl-által ejthető ki: minden egyéb mód szerint csak részben. Az így paraglobulinjától megfosztott vérsavó még tartalmaz fehérnyét, mely csak syntoninná vagy luganyos fehérnyévé átváltoztatva ejthető ki sók által, — megváltoztatlanul nem. Ez a savófehérnye. (A fém sókat, tömény ásványsavakat és a bevítést figyelmen kívül hagyhatjuk, mivel az így kiejtett fehérnyék legtöbb esetben megalvadást szenvednek).

3) Az izomból sósav (1000 rész vízre 1 r. HCl) által kivont syntonin tökéletesen azonos sajátságokat mutat, mint a vérsavóból és szívburok-folyadékból kicsapott fehérnye, úgy hogy ezen sajátságait ismételni szükségtelen, csupán ki kell emelnem, miszerint az izomból, vérsavóból vagy szívburok-folyadékból nyert syntoninnak ammoniakbani oldatából ép úgy kiejthető közönbösítés által mint más alagbani oldatából.

Ezen tények után könnyen megczáfolyhatjuk Eichwald eredményeit.

A vérsavóban kétféle fehérnyenemű test van: paraglobulin (Kühne) vagy restonyaképző anyag (Schmidt S.) és a savófehérnye (serumalbumin). Mindkettő syntoninná változik savakkal, s ekkor mindkettő az acidalbumin vagy syntonin sajátságait mutatja.

A paraglobulin részben kiejthető hígítás és közönbösítés által; tökéletesen azonban csak telített közönbösítő sóoldatokból válik ki.

A serumalbumin oldatából mint olyan nem csapható le; előállítására pedig csakis a paraglobulinnak lecsapása és a sóknak diffusio útján eltávolítása által lehetséges; a Wurtz-féle előállítási mód szerint sóktól tisztább, tetemesen elváltozott serumalbumint kapunk.

Hogy Eichwald a vérsavónak syntoninná átváltozott fehérnyéit csak részben találta oldhatónak vízben, onnan értelmezhető, mivel nem igyekezett a sókat lehetőleg eltávolítani. Hogy az eczetsav és NaCl által nyert csapadékot eleinte híg sóoldatokban oldhatónak, később oldhatatlannak találta, értelmezhető, mivel az eczetsav a paraglobulint eleinte csak kicsapja oldatából, s nem változtatja oly rögtön át syntoninná mint a sósav; hogy végre az ammoniakban oldott syntonin nem csapható ki közönbösítés által, nem találunk más lehetőséget mint vagy túl ment a közönbösítő vegyhatás határán, vagy túlságos híg oldatot használt.

Ezek szerint a syntoninképző test, s a vérmegalkvást oly egyszerűen értelmező syntoninsavas NH_3 léte önmagától esik.

KÖNYVISMERTETÉS.

Jelentés a pest-városi sz. Rókus kórház II. sebészeti osztályának 1868. évi működéséről. Közli dr. Lumniczer Sándor, a kórosztály főorvosa s m. egyetemi magán-tanár. Pest. Petrik Géza bizománya. 1870. Nagy 8-rét, 83 l. Két kőmetszetű táblával.

A szerző, 1869-dik év elején Billroth tanárnak az „Archiv für klinische Chirurgie“ folyóiratban megindított sebészeti közléseit olvasva, a gyakorlat terén gyűjtött tapasztalati tényeknek a belőlük vont következtetések kíséretében való olyatén feljegyzését és közlését annyira tanulságosaknak találta, hogy gondolta, miszerint minden orvosnak, ki jelentékenyebb kórodai anyag felett rendelkezik, a tudomány és önmaga iránti kötelessége szakügyi élményeiről ily alakban időnkint számolni. Ezek voltak azon indokok, melyek a szerzőt a jelen füzet megírására és kiadására serkentették; azonban nincs minden nagyobb kórosztály vezetője oly szerencsés helyzetben, hogy annyi segéderő felett rendelkezék, mennyit a tüzetes adatoknak esetenkénti oly részletes feljegyzése szükségel, hogy azok Billrothéhoz hasonló munkálatra alapul szolgálhassanak. S a szerző méltánylásra méltó szerénységgel mondja, hogy eddigi körjegyzetei mellett igazában nem érzett bátorságot arra, hogy a feltett munkához azonnal hozzáfogjon, annak alapján, mivel e célra rendelkezhetett. Egyelőre arra törekedett, hogy osztályán kettőzött erőfeszítéssel kimerítőbb kórodai jegyzetek vitessenek, ekként kíséreltet téve Billroth példája

követésére, s jövőben ily munka megalapítására.

Így állottak a dolgok, midőn a kórházi orvosok értekezlete határozta, hogy a sz. Rókushoz címzett városi kórház évi jelentést adjon ki, mi a szerzőre erkölcsi kényszerrel gyakorolt, hogy a jövőre hozott tervét tetté érlelje. Midőn pedig dolgozatának végére ért, azon hitre jutott, hogy az abban foglalt adatok megérdemlik, miszerint nagyobb szakügyi körben terjedjenek szét, mint melyben a közös kórházi évi jelentések rendszeren elterjedni szoktak. A szerző ezen nézetét hozza fel annak indokául, hogy e munkáját elkülönítve bocsátja a sajtó és ügyfelei bírálata alá, mi pedig igen örvendünk, hogy Lumniczer tr. nem várta be a rókuskórházi jelentések kinyomtatását, melyekre, mint jól értesülve vagyunk, még a szükséges kéziratok sincsenek együtt. A szerző ezen dolgozatának megjelenését a csigamodra baladó rókuskórházi évkönyvhöz nem kötve, orvosi irodalmunk érdekében cselekedett, melyet igen használható munkálattal ajándékozott meg, s bepillantást engedett a tudományos világ előtt majdnem egészen elszigetelt sz. Rókus kórház második sebészeti osztályára. Örömmel látjuk, hogy ebben a chablonszerű kórházi kezelés a főorvost, ki a jelen munka szerzője, ki nem elégti, hanem egész erővel azon van, miszerint a rendelkezésre levő kórosztályt a jelenkori vívmányok értelmében a szabatos ismeretek gyarapítására értékesítse. S a szerző mindenestire elismerést érdemel, hogy kórosztályáról ily kimerítő jelentést tett közzé, s hogy ezen jelentés oly modorban történik, miszerint a közölt adatok gyakorlati jelentősége azonnal szembeütök. Ezen dolgozatnak pedig meg van nemcsak azon jelentősége, hogy igen sok tanulságos adatot tartalmaz, hanem még reméljük, hogy egyszersmind más kórosztályok főorvosait is buzdítani fogja hasonló jelentések közlésére.

Az esetek száma, melyre a szerző dolgozatát fekteti 925, mely számból 69 beteg osztályán 1867-ről maradt, 856 pedig 1868-ban vétetett fel. Ezen összegből gyógyult $72,32\%$, javultan vagy gyógyulatlan ment el $11,89\%$ és meghalt $9,18\%$.

A munka három nagy csoportot képez ú. m. a külsértésekre 386, a szervi bántalmakra 503 és vegyes bántalmakra 36 esettel.

Mindegyik csoport azután kisebb csoportokra oszlik, így például a külsértések zúzódásokra, rázódásokra, horzsolásokra, metszett és vágott, szúrt, zúzott és szaggatott, harapott, lőtt és lobbantott sebekre, csonttörésekre, szétzúzatásokra, rándulásokra, ficamokra, fagyásokra.

A csoportok mindegyike elején az ápoltak vannak kor szerint egybeállítva, ezután pedig a gyógyeredmény és halálozás, továbbá a betegeknek foglalkozás szerinti egybeállítását következik, ezután érdekes köresetek, s végre az egészről nemkülönben az egyes esetekből kivonható folyományok következnék.

A külsértések a dolgozat nagyobb felét (461.) foglalják el, s különösen a törések vannak körülményesen tárgyalva.

A szerző a genyvérről és átrakódási folyamatokról is értekezik, s azon meggyőződését fejezi ki, hogy azok megelőzése tekintetében legczélyszerűbb, ha a beteget mindenekfelett kifogástalan ápolási viszonyok közé helyezzük, s itt utánna a következőket idézzük:

„Intézetünkben ez nehéz és a kórház berendezési és szervezési fogyatkozásaiért csaknem a lehetetlenséggel határos feladat. Még pedig:“

„1-ször. Helyszűke miatt. Osztályom négy nagyobb kórteremben és két kisebb s két nagyobb kórszobában összesen 97 ágygyal rendelkezik, még pedig úgy, hogy a kórtermekbe helyszaporítás céljából 2—3 vendégágy is van beszerítve. Már magában is feltűnő az ágyak számához képest az évi beteg forgalom (925) összege, a miért a helyiségek különösen téli időben azt mondhatni túltöltve. Az osztály egyes helyiségeinek ezért gyökeres tisztítás és szellőztetés céljából való időnkénti kiürítése lehetetlen. Nyáron az általános meszelés is csak úgy lehetséges, hogy a kórház összes beteget részletenkint a ház fedett tornáczaira költöztetnek.“

„Ezen ápolási és egészségügyi szempontból kedvezőtlen körülmény orvoslására 1861 óta a kórházi-igazgatóság a sebészeti osztályokon a betegfelvételt olyszerűleg rendezte el, hogy ebben a két (1-ső és 2-ik) sebészeti osztály hétszámra váltakozva osztozik. Úgy t. i., hogy míg ugyanazon egy héten minden beérkező sebészeti esetnek befogadása csak az egyik sebészeti kórosztályt („a hetest“)“

illeti meg — az alatt a másik törekszik kibocsátás által betegek számát ritkítani, s az osztály helyiségeit mintegy pihentetni. Kilencz év előtt ezen intézkedés célhoz vezető volt; de ma — s már pár év óta — a főváros népesedése által — különösen téli időben, ezen rendszabály dacára is lehetetlenné vált az, hogy a sebész osztályok akármelyike, bár csak egyik kórtermét is gyökeres tisztítás céljából pár napra kiüríthetné.

„Őszi s téli időben megcsúsznak gyakran az is, hogy a felvételen hetes osztály a hét derekán túl helyhiány miatt már a másik osztályra kénytelen érkező betegeit utasítani.“

„Némi sikere a felvétel ilyeszerű elrendezésének csak abban nyilvánul, hogy a helyiségek nem folytonosan zsúfolvák, s hogy a teendők a két sebész osztály közt meglehetősen egyenlően oszlanak meg.“

„2-szor. A szellőztetési készülék hiányossága miatt. A kórtermeknek csak csekély — nagyon elemi módon a falba vágott és czélszerűtlenül alkalmazott szellő-lyukai vannak, s a légszere eszközéséről még belől fűtő kemenczék által sincs gondoskodva. A miért is oda vagyunk utalva, hogy ideo légbeszerzésére, télen nyáron, minél többször és minél több ablakot kell tárva-nyitva tartanunk. Ezen szükség-követelte eljárás a betegek részéről sok panaszra szolgáltat alkalmat. De inkább tűrjük az elégtelenséget, mint a fertőzött légkör következményeit. Az ezen irányban kifejtett következetes szigorinak köszönhetni azon tény, hogy a kórházi üszök el nem hatalmasodhatott.“

„3-szor. Az ápoló személyzet elégtelensége miatt. Az osztály termeinek mindegyike (16—21 beteg) csak egy-egy ápolónővel van ellátva; szobáinak pedig csak ketteje bir egy ápolónővel. Ennélfogva a rends. tisztaság fenntartásán kívül 97 ágyban ápolott beteg ápolási gondja csak 6 ápolónőre nehezedik. Mi sem természetesebb tehát, minthogy ezen képtelenségnek következménye az, hogy a kórházi utasítások azon pontja, mely a betegeknek szolgálattevésre való igénybevételét tiltalmazza, írott betű marad, s hogy könnyebb teendők nem ritkán az üdülő betegek használatnak fel az ápoló személyzet által; s az orvos nem tehet egyebet, mint ezen kénytelenségszülte visszaélésnek bizonyos elnézhető határig szemet húnyni. Ily terjedelemben, ezen — azt mondhatnám — törvénynyé vált szokást humanisticus czél szentesítette; mert a kórházi utasítások említett szabályának a szó értelmében való szigorú végrehajtása a súlyosabb betegek rovására történne. Igaz ugyan, hogy súlyos, éjjel-nappal szakadatlan felügyeletet és ápolást igénylő esetek előfordultával ideig-óráig második kórpolónő is rendelhető a kórteremre, — de ezen rendkívüli eset nem könnyít az ápolónőnek el nem viselhető rendes terhein.“

„4-szer. Az osztály tőszomszédságában levő halotti és bonczkamarat is kell vádolnom, nem annyira közellétéért mint inkább minőségéért. Csak érintem ezen bűnbakot, nem akarok a bűz s a légfertőző anyagok ezen eddigelé bő kútforrásának részletes leírásába bocsátkozni, tekintetbe vételével azon ténynek, hogy a hatóságnak — már csaknem elévült határozata alapján több éves vajúdás után valahára megkezdett és foly egy a kor követelményeinek megfelelő halottház és bonczkamrának építése, — az eddiginél czélszerűbb és alkalmasabb helyen.“

„Nem mentség, sem pedig vád gyanánt nem — csak azért akarám mindezeket e helyen kitárni, hogy illetékes helyen felkarolandó adatokkal szolgáljak sürgős és erélyes reformok életbe léptetésére.“

Ezenkívül érdekesnek tartjuk közölni, mit a szerző a rezgőről mond.

„Úgy, mint a főváros gyári iparának — csak Amerikában ismert rohanó — emelkedésével feltűnőleg szaporodik a nagyobb-szerű erőművi sértesek száma: ép oly mérvben növekedik egy-szersmind a rezgő aggasztó szaporasága is. Nem rendelkezem a múltból eléggé kimerítő statisztikai adatokkal arra, hogy ezen állítást számokkal mutathassam ki; de oly feltűnő az, hogy bátran állíthatnám még azt is, miszerint ezen esetek még a súlyos sértesek szaporodott voltához képest aránylag véve is, szemlato-mást számosabbak ma, mint voltak csak pár évvel ezelőtt. Sokkal gyakrabban hallani ma azt is, hogy a sértes az egyén ittas állapotában történt. Úgy látszik, hogy a gyáripár növekedésének a kereset gyarapodásán kívül még azon hatása is van, hogy a

munkás köznép teltebb erszénnyel a szeszes italokat mértéktele-nebbül élvezi.“

„Ezen tény ez évi jelentésem írása alatt — az alszárfeke-lyek után — másod ízben ösztönöz arra, hogy a bántalmak kóro-ka fölötti elmélkedésem eredményeként azon óhajomat fejezzem ki — hogy bárha ezen sajnos visszaélés orvoslásának kérdése, szomorú következményeinek elhárítása czéljából, karoltatnék fel erélyesen az arra hivatott egészségügy, rendőrség és népnevelés apostolai által.“

„1864-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók évi nagy-gyűlésén Maros-Vásárhelyt egy sorozatát közlém azon súlyos sértesi, — illetőleg nyílt csonttörési eseteknek, melyekben a szu-nyaloldatnak a bőr alá történt belövelése kitűnő szolgálatot tett a rezgőnél öntudatnélküli állapotban nyugtalan egyének lecsen-desítésére. Alkalmilag ezen eljárás ez évben is a leggyorsabban s a legbiztosabban volt célhoz vezető, még pedig nem csupán a nyugalom kieszközlésére, hanem egyidejűleg a rohamnak is vég-leges elnyomására. Azonban a roham, ez év alatt összhangzásban a kóroktani észleletekkel, nagyjából egyszersmind az erők és a központi idegélet hanyatlásának, az összeesésnek (collapsus) s kimerülésnek, különösen az arczvonásokban és a rendkívüli gyors és gyenge ütérverésben nyilvánuló oly ijesztő fokával párosult, hogy ez okból ezen, az idegizgalmat oly hatalmasan fékező emlí-te't szerhez nyúltni nem is mertem. Ilyenkor tanácsosabbnak tar-tám erősítő berszerelés (kinal, bor stb.) mellett ipecacuanha-for-rázat és savanyok adagolására szorítkozni.“

„Ezen esetekben azonban fájdalom vagy súlyedési vérpan-gással kifejtett tüdővizenyőt, vagy tüdőlobbal vizenyőt kellett halál-ok gyanánt feljegyezni; — vagy végre, ha sikerült is az életet a rezgő ezen következményes veszélyén szerencsésen túl-vezényelni: — akkor ép ezen esetekben találkozáink leggyakrab-ban a genyvr s átrakodási folyamatok felléptével.“

A munkához két kőmetszetű tábla van csatolva, melyek egyike kétoldali felkarficzam esete, másikán pedig halántéktáji hámrákra vonatkozó kórszövetteni ábrákat és a beteg arczképét lát-hatjuk.

A nyomás a pesti könyvnyomda-részvény-társulat nyomdájában történt, s a kiállítás esinos.

L A P S Z E M L E.

(—h—o) Vilányi mörgezés — gyógyulás.

Köhler H. a következő esetet észlelte:

Negyvenhárom éves asszony öt napon át minden reggel éh-gyomorra egy csészével főzetet vett be, mely kétszáz darab gyu-fával készült. A beteg mindjárt az utolsó bevétel után tizenegy óra múlva került kezelése alá, midőn a közönséges mérgezési tüneteken kívül még heves görcsös rángatózások voltak jelen, melyek a törzsön és a végtagokban időszakonként léptek fel. A használt orvos-szer a következő volt:

Rp. Olei terebintinae rectificati,

spiritus aetheris, aa. grammata sex.

DS. Félóránként tizenkét cseppet bevenni

A veszedelmes tünetek lassankint alábbhagytak, s a beteg néhány nap alatt meggyógyult. Megjegyzendő, hogy a beteg azon nap után, melyen annyira rosszul volt, a sárgaságnál előjövőhöz hasonló, fehérryénélküli és terpentinolajat tartalmazó vizeletet bocsátott ki, mely középszámmal 0,1691% vilányssavat tartal-mazott.

A terpentinolajat először a francia orvosok kísérelték meg, s Köhler által azok nyomán használtatott. (B. kl. W. 1870, 1 sz.)

(—h—n) A szoral (strychnium) mint a chloral ellenmörge.

Minthogy a chloralvizegy (Chloralhydrat) a sebzési derme ellen sikerrel adható, Liebreich O. ezen két anyag ellentétes ha-tásai felett kísérleteket tett. Ha a szoral adagolása után mindjárt chloralt adott be, az állatok életét meg lehetett menteni; meg-fordítva pedig a szoral nagy adagai a chloral ellenében kitűnő ellenmörgeül szolgáltak, még akkor is, midőn az állat szíve csak gyengén vert. (Ber. d. d. ch. G. zu Berlin. 1869, 673 l.)

T Á R C Z A.

A budapesti kir. orvosegylet martius 19-diki szakülése.

Kézmárszky tr. egy kettős torzszülöttet (thoraco-gastro-dymus) mutat be röviden, mely *Diescher* tanár szülési gyakorlatában fordult elő. Két, tökéletesen kifejlődött, 17 és 18" hosszú leánygyermek mellül a szegycsont markolata tájától kezdve a köldökig össze van növe. Születésük f. hó 11-kén éjféli után történt, midőn is a magzatvíz elfolyta után két láb nyomult előre, mire csakhamar egy másik lábpár mutatkozott a gát felé. Mindkét far kifejlődése után az összenövés alsó széle szembetűnt. Erős fájdalmak közben, húzás mellett, a két törzs lassan előrenyomult, s nyakig megszületett. A mint most az egyik gyermek feje a bal fangsont vízirányos ágához támaszkodott, a másik gyermeké, mely a jobb medenceöbölben foglalt helyet, vállaira gyakorolt húzás s törzsének gyors fölemelése által a gáton kigördült, mire közvetlenül a mellül fekvő fej is következett. A kisebb gyermek feje, mely a medence hátsó táján haladt át, oldalt össze van lapítva, a jobboldali fangsont közvetlenül dudora mögött, az erőszaknak megfelelőleg felülről lefelé behorpadva és törve; a másik gyermek tarkóján s jobb füle táján, valamint ágyéktáján kékes elszíntelenedés, mi a bal fangsont s illetőleg a fanívhez történt nyomtatás következménye. A nyomási helyek mindakétféle bizonyítják, miszerint mindkettő egyszerre haladt át a medencén, mi onnan is valószínű lesz, hogy mindkét fejnek legnagyobb körülete, mint azok, eredeti helyzetükbe hozatva, szalagmértékkel meg lőnek mérve, nem tesz többet 17 hüvelyknél (egyenként 11" 9" és 11" 5"), s feltehető, hogy a medencében sokkal inkább szorítottak össze, midőn azután a kettős fejnek körülete alig tűnik ki nagyobbannak mint a rendes gyermekfej körülete, mely arez ekvésnél jön számba. Mindkét gyermek súlya 7 3/4 30 lat. Jelen van két szegycsont, melyek a nyilvarrány irányában párhuzamosan úgy állnak egymáshoz, hogy mindegyikkel az egyik gyermek jobb és a másiknak bal oldali bordái vannak összeköttetésben. A két szegycsont közt, s velük párhuzamosan van az összenőtt két szív elhelyezve, melyből mindegyik gyermek részére egy-egy függér ered. A szintén összenőtt két májon kívül mindegyik gyermeknek külön tápcsöve van. Az esetnek tüzetesebb leírását előadó más alkalomra tartja fenn magának.

Bókai, elnök, 10 éves fiút mutatott be, kit anyja végbél-előesés miatt a gyermekkorházba hozott; azonban a körlelményi adatok: hogy a fiú hasmenésben nem szenved, székürülései erőltetés és fájdalom nélkül történnek, hogy a kiürült tömött bélsár két hó óta véres nyákkal bevont, már a bővebb vizsgálat előtt is végbél-előesés ellen szóltak, s inkább végbélhabarcz jelenlétét gyanítottak. Ezen feltevés megerősítést nyert az újjal való kipuhítás által, mely vizsgálati mód azonban nem mindig célhoz vezető; mert ha a végbél alsó részletében bélsárgyülem tartalmazzatik, akkor a kisebb habarczok újjal való kipuhítása és biztos felismerése csaknem a lehetlenségek közé tartozik. Jelen esetben a végbélhabarcz felismerése ily módon sikerült. Előadó említi, hogy a tünetekre nézve mindazt, a mit ezen bajról az „Orvosi Hetilap”-ban 1868-ban közölt, azóta is több esetben bebizonyítva találta. Hogy a végbélhabarczot a t. egyletnek bemutathassa, a fiút a gyermekkorházban egy órával az ülés előtt ürszékre ültette, mire némi önkényes erőlködés mellett a habarcz kitolult, mely közepeszerű cseresnyenagyságú, sötétvörös színű és hússzerű összeállású; síma feiülete mérsékes vérzést mutatott; kocsánya, mely a végbél hátsó falazatából kiindul és a belső zárizom közt feszkel, mintegy zsineg vastagságú. A bemutatás kedvéért a habarczot lekötési fonalból készített kacsával rögzítette, mi tökéletesen sikerült, mert a habarcz a bemutatás alkalmával egész épségben a végbélnyílásban látható volt.

A végbélhabarczok eltávolítására vonatkozólag előadó említi, hogy ő mindig a lekötést alkalmazza; nébánszor történt, hogy a habarcz lekötés alkalmával leszakadt, de csak némile; nagyobb vérzést ily esetekben nem tapasztalt. A lekötés leginkább

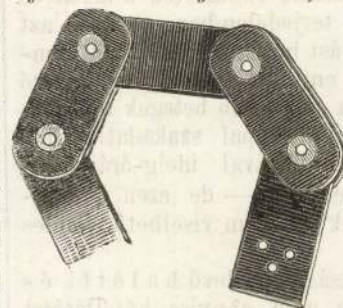
nehéztetik a gyermek nyugtalansága által, mert a félénk gyermek farát rendszeren folyton mozgatja, s nehezíti a habarcz rögzítését; ekközben nem egyszer történt, hogy a habarcz az illető segédnek rögzítő habarczfogójában leszakadt, vagy szétmállott. Részint ezen leszakadás vagy szétmállás meggátlására, részint pedig, hogy segéd nélkül is a lekötést sikeresen eszközölni lehessen, előadó egy rögzítő kampót készíttetett, mely nagyobb serres fines-hez hasonlít, csak hogy két rögzítő szára mintegy másfél hüvelyknyi hosszú, s könnyebb alkalmazása kedvéért gyengén görbített.

A kampó kemény fémsodronyból készült, ruganyos ereje csak oly nagy, hogy szárai a habarczot rögzítsék, anélkül, hogy a kocsány a szorító szárok által keresztülmetszethetné, de mégis elég nagy, hogy a habarcz teste a szárok alól ki ne esúzhasson; a kampó elég könnyű, hogy súlya által vékonyabb kocsányú habarczok le ne szakadjanak.

Ezen kampó segítségével jelen esetben a habarcz rögzítése tökéletesen sikerült, anélkül, hogy segéd szükségeltetett volna, csak a két farpof vonatot némileg szét egy ápolóné által, s a fonal kacsá legegyszerűbben alkalmaztathatott a kampó megett a habarcz kocsányára. A kampó ez alkalommal igen egyszerű és célszerű rögzítő eszköznek bizonyult.

A lekötés után a habarcz teste a kampó szárai előtt ollóval lemeteszetik; ily esetekben pedig, melyekben a habarcz le nem metszethet, előadó a habarczot a kacsával együtt a végbélbe helyezi vissza, s ennek természetes leválását, mely sokszor már az első, de rendszeren a második 24 órában történik, bevárja. Különös utóbánás nem szükségeltetik.

Ezen betegbemutatás után *Bókai* elnök még *Wuillez cyrtomètre*-jét mutatja be.

Ez görbület- vagy körülmérő (Biegungs-, oder Umfangs-, oder Wölbungs-Maass), mely nevezetesen a mellkas idomának meghatározására alkalmas, mennyiben általa a mellkas ideális átmetszeteit nyerhetjük, mi mellhártyaizmadmányoknál, vagy ezek felszívódása folytán bekövetkező mellkasbehúzódsoknál, vagy angolkóros mellkasékelenségeknél a többi természettani

vizsgálatok mellett sok esetben nagy előnyt nyújt. A cyrtomètre 60 centim. hosszú keskeny láncz, mely 2 centim. hosszú és nem egészen 1 cm. széles szaruszemekből áll, s ezen szaruszemek nehezebben járó ízületekben egymással mozgékonyan egyesítvők, úgy hogy a láncz a különféle görbületeket megtartja, s papirosra illesztve, a görbület lerajzolását írónnal megengedi. Ha ezen láncz némi ovatosággal a mellkas egyik felére alkalmaztatik és pontosan a mellkas falához illesztetik, ennek idomát és görbületét megtartja még akkor is, ha onnan ovatosan levétetik. Ily módon készíthetők ábrák, melyek az egészséges mellkas felének ábráival, vagy időszakonként egymással összehasonlítva, felvilágosítást nyújtanak a rendellenesség kisebb vagy nagyobb foka felől. Az eszköz alkalmazása történjék a beteg álló helyzetében, midőn karjait lazán lecsüngve tartja; súlyos betegeknek fesztelen vízirányos helyzetben, de mindkét esetben mindig a legmélyebb kilégzés után.

Némi gyakorlat mellett az eszköz kezelése nem nehéz, de hogy az utánna készített rajzok hívek legyenek, szükséges, hogy ismételve ellenőrködési kísérletek történjenek. *Ziemssen* rajzai e tekintetben igen érdekesek, az ő utasításai nyomán alkalmazta előadó is a cyrtomètre.

Néhány szó az oltásról.

Némethonban igen élénk mozgalom indult meg az oltás ellen. Közelebbi alkalmat adott rá azon körülmény, hogy a porosz keleti vasút egyik állomásán egy házban, melyben vasúti munkások laktak, nem keve-

sebb mint 20 gyermek, ki ugyanazon orvos által ugyanazon gyermek után oltatott, a legnagyobb mérvben bujagör tüneteinek mutatá. A nyomozások azt eredményezték, hogy azon gyermek, kitől az oltóanyag vétetett, bár látszólag egészséges kinézésű volt, mégis közelebbi vizsgálatnál öröklött bujagöről fertőzöttnek mutatkozott. Az északnémet sajtó az ügyet nagy hévvel karolta fel. A berlini napi lapok nagyobb része oda nyilatkozott, hogy az oltás nem biztosít tökéletesen a himlő ellen, hogy himlő folytán való halálozások az oltás dacára is fordulnak elő, s habár a halálozás az oltás óta tetemesen csökkent, úgy ez korántsem mérhető fel a megbetegedések, elsatnyulások s elkorcsosodások azon milliókra menő számával, melyeket az oltás már előidézett. Nemzetgazdasági szempontból tehát az oltást, de különösen a kényszeroltást megszüntetendőknek tartják.

Ugyancsak Schleinitz-ben (Stayerhonban) 1869-ben, a Wostry Alajos sebész által véghezvitt oltás alkalmával 25 gyermek bujagör által ragályoztatott, kik közül 3 meg is halt. Az oltóanyagot az említett sebész egy bécsi orvosnál rendelte meg. Az alsó ausztriai helytartóság ez ügyben vizsgálatot indított meg, mely azonban mind ez ideig sikertelen maradt, mivel a bécsi orvos rendes oltási jegyzőkönyvet nem vezet, mely a szükséges adatokat szolgáltatná; továbbá még azt sem bírták constataálni, vajon az elküldött oltóanyag-e, vagy az először beoltott gyermek volt a bujagörös fertőzés oka. A helytartóság ez esetet a bécsi orvosi testület elé terjesztette, felszólítván egyszersmind az említett testületet, hogy véleményt adjon aziránt, mily módon kellene az e tekintetben már régebben fennálló szabványokat republicálni, s mely szabályok szerint kellene az oltóorvosok által vezetendő jegyzőkönyveket berendeztetni.

Franciaországban a most uralgó himlő nem kevésbé foglalkoztatja a napi sajtót. A vélemények eltérők ugyan, de a sajtó jó része hadat izent az oltási kényszernek. Különben Franciaországban az oltás elleni felszólalások már régebbi keltűek. Így 1855-ben Verdé-Delésle tr. kis monographiát bocsátott közre, melyben bebizonyítani törekszik, hogy az erkölcsi és testi elkorcsosodás, mely az emberi nemet a jelen században éri, nagyjából a vaccinának köszönhető; annak köszönhetjük a jelenleg oly ijesztő mennyiségben előforduló görvénykórokat, rákos elfajulásokat, typhoid-lázakat, mellbetegségeket, sőt némely elmezavarodási eseteket is. A szerző akkori időben több követőre talált, azonban voltak számosan, kik állításait elleneztek, s saját vallomásaival gyengítették, hogy — maga is ragyas.

Sokan az oltást nevetségesnek s paszta játékszernek tartják. A párisi „Figaro“ a többi közt következő szeszélyes kifakadásokkal kedveskedik olvasóinak:

„Franciaországban nem a császár uralkodik, hanem a himlő. Első minisztere az oltóanyag. Maga Ollivier elismerte collegája fentebbségét, s rendeleteinek egész készséggel veti magát alá. Az oltás divatba jött. Minden ember oltatja magát. A kamarát nem annyira a jelen válságos politikai kérdések, mint inkább a himlő és az oltóanyag foglalkoztatják. Jules Favre-t, kinek interpellatióit oly türelmetlenül várta a kamara, lágnak s unalmasnak találták. Egy alkalommal az ülés végefelé rögtön eltűnt; azt hitték, hogy colicája van, mely szerfeletti kedélyi mozgalmával öki viszonyban áll. Egyike azonban a kíváncsiaknak követte őt, s nagy csodálkozására azon vevé magát észre, hogy a híres szónok egy orvos lakásába sietett. „Eh bien, madame!“ suttogá a házmesternének. „Itt van-e már a birka?“ — „Rögtön hozzák.“ — „Valahára“ kiálta fel megkönyebbült lélekkel a bírakat reszkettető férfiú „csak hogy már egyszer énám is jön a sor az oltásban!“

Az oltásra jelenkezők száma Párisban oly nagy, hogy a tehenekből már csaknem kifogytak, s egy orvos legközelebb azon gondolatra jött, hogy a birkák himlőjét használja. Vajjon, ha a birkákból is kifognak, milyen fajta szarvasmarhához fognak a jó párisiak folyamodni?

Deutsch Mór tr.

V e g y e s e k .

— A magyar orvosok és természetvizsgálók Rimaszombatban tartott XII. nagygyűlése 1867-ben Kovács S. Endre tr. kir. tanácsos úr szíves adományából száz db. aranyat tűzött ki a köv. pályamunkára: „Kivántatik a magyar honi ásványvizeknek kimerítő leírása a legújabb beosztás és vegyelemzések alapján.“ — Tisztelettel figyelemzettem szakértőnket, kiket ez ügy közelebb érdekel, hogy a pályakérdés hároméves határideje f. é. ápril 15-én telik le; az e kérdésnek szánt pályamunkát kérem az áll. közp.

választmány elnökehez Kubinyi Ágoston ö. mlgához (Pest, királyutca 66. sz.) beküldeni. Kelt Pesten, 1870. márt. 24. Poor Imre tr., a m. orvosok és természetvizsgálók áll. kp. választmányának jegyzője.

— (Pályázat-hirdetés.) A magyar orvosok és természetvizsgálók fiúmei nagygyűlése megbízásából pályázatot hirdetünk a Szurmák Vilmos tr. orvos ur által kétszáz forintnyi (Szurmák V. tr. ur tavali 100 ft. pályadíját az idén újabb száz forinttal növelte, mit az áll. kp. választmány halálával fogadott) pályadíjjal kitűzött következő orvostudományi kérdésre:

„Van-e, s ha igen, mibefolyása van a sápnak (chlorosis) a méhbetegségekre, a szülés folyamatára és a gyermekágyi (puerperal) betegségekre?“

Az idegen kézzel írott értekezmenyt, jelíges levélkével ellátva, f. é. júl. 15-ig az állandó kp. választmány elnökehez (Pest, királyutca 66. sz.) kell küldeni.

A kitűzött kérdést legalaposabban megfejtő értekezmenyt a m. orvosok és természetvizsgálók aradi nagy gyűlése fogja 200 ftal jutalmazni.

Kelt Pesten, 1870. márt. 10. A m. orvosok és természetvizsgálók áll. kp. választmánya nevében. Kubinyi Ágoston, s. k. a m. orvosok és természetvizsgálók állandó kp. választmányának elnöke. Poor Imre tr., választmányi jegyző.

— Pályázat-hirdetés. A magyar orvosok és természetvizsgálók fiúmei nagygyűlésének megbízásából pályázatot (ezuttal harmad ízben) nyitunk a Májer István kanonok ur által indítványozott s száz forintnyi jutalomra érdemesített következő feladat megfejtésére:

„Készítsessék a nép számára felvilágosító, útba vezető és ösztönző értekezmeny a gazdasági iparról, mely magában foglalja az úgynevezett ipari és kereskedelmi hazai növények, ú. m. safrány (crocus sativus), paprika, mályva, festő buzér, szömörce (rhus cotinus), napraforgó stb. természetét.“

A kitűzött célnak leginkább megfelelő értekezmenyt az aradi nagygyűlés 100 ftal fogja jutalmazni. Az idegen kézzel írott értekezmenyt jelíges levélkével ellátva, f. é. júl. 15-ig kell az áll. kp. választmány alólírott elnökehez (Pest, királyutca, 66. sz.) beküldeni. Kelt Pesten, 1870. márt. 10. A m. orvosok és természetvizsgálók áll. kp. választmánya nevében Kubinyi Ágoston s. k. a m. orvosok és természetvizsgálók áll. kp. választmányának elnöke. Poor Imre tr., választmányi jegyző.

— a — A vallás- és közoktatásügynek az egyetemi szervezetre vonatkozó javaslatát illetőleg az egyetem bölcsészeti kara bizottságot küldött ki, hogy ez azt beható bírálat alá vegye, s erről a karnak körülményes jelentést tegyen, melynek alapján emlékirat szerkesztetnék, s ez alkalmas időben és helyen benyújtatnék. A bölcsészeti kar a többi karokat is felszólította, hogy őt ezen tervében előmozdítsák. Ezen kezdeményezés folytán az orvosi kar szinte bizottságot küldött ki, mely ezen tárgyat taglalás alá fogja venni, s szükség szerint a bölcsészeti kar bizottságával érintkezésbe teendi magát.

— a — Jendrassik tur. a hangról nyolc előadást tart nők számára, s azok közül az első f. hó 23-án megtartotta.

— a — Mint halljuk, az álló-út melletti baraque-okban levő főkörházak állandó osztályokká fognak rendezesítettetni.

§. 7. Néhaj Mráz Lajos tr. hátrahagyott könyvtára, mely kizárólag orvosi szakművekből és folyóiratokból áll, s összesen 163 kötetet foglal magában, szabad kézből, együttesen eladó. Figyelemzetjük reá netalán venni szándékozó ügytársainkat és az antiquarius urakat. A könyvek jegyzéke, valamint egyéb részletek is megtudhatók a boldogult özvegyénél Nagymihályban (Zemplénmegye).

— a — Hering Evald, a bécsi felosztott josephinumban az élettan tanára, az elhunyt Purkinje helyére a prágai egyetemhez az élettan tanárává kinevezetett. Ő boldogult Johannes Müller, híres berlini tanár legifjabb tanszéki segéde volt, s öt füzetből álló es 358 lapra terjedő munkálatai által, melyek a látás élettanára vonatkoznak, figyelmet keltett; midőn pedig Ludwig, Bécsbe odahagyva, a lipsei egyetemhez távozott, Hering, ki akkor Lipcsében gyakorló orvos és egyetemi magántanár volt, a josephinumba meghívott. Bécsben tartózkodása alatt igen jeles munkát írt „Die Lehre vom binocularen Sehen“, melyből eddig csak az első füzet jelent ugyan meg, azonban már ebből lehet következtetnetni a következő két füzet tartalmára, s bátran mondhatjuk, hogy ezen dolgozat a kétszemeli látás élettanára nézve valódi nyeresemény.

— a — Szó van róla, hogy Vogt Károly, ki legközelebb Pesten az ember őstörténetéből népszerű előadásokat tartott, a bécsi egyetemhez az állattan tanárául fog meghívni az elhunyt Kner tanár helyébe. Annyi áll, hogy Stremeyr tr., osztrák nevelésügyér, Vogt-tal ezen tárgyról

legközelebb értekezett, s bizonyos feltételek mellett Vogt is hajlandó lenne Genfét, a köztársaságok ezen classikus földét a monarchiák egyik ősi fészkevel, Béccsel felcserélni; ezen ügy azonban a kezdet határait még nem haladta túl. Mindenesetre a helyzet roppant változására mutat, hogy szóba lehet hozni, miszerint Vogt a szabadelvű haladás kiméletlen harczosa, a bécsi egyetemhez meghívassék, azon egyetemhez, hol mintegy két év előtt lehetett először protestant választani orvoskari dékánná.

—a— Itt Pesten találkozott lapszerkesztő, ki a Londonban legközelebb elhunyt John Bright tr.-t úgy tüntette fel, mint azon jeles buvárt, kiről a vesebántalmak egész csoportja neveztetik. Ezen tévedés kiigazítása végett megjegyezzük, hogy Richard Bright a londoni Guy-féle kórház nagysejű orvosa, ki 1827-dik megjelent „Reports on Medical Cases“ munkájával a vesebántalmak ismerete körében új korszakot nyitott meg, m. r. rég meghalt. John Bright tr., ki mintegy hat hét előtt igen elaggott korban múlt ki, igen gazdag ember volt, egy időben nagy gyakorlatot űzött, s mint a Westminster kórház tanácsadó orvosa is működött; azonban, mennyiben tudni lehet, semmiféle tudományos orvosegyet tagja nem volt, se pedig az orvosi irodalom terén soha se tett semmit is. Évek hosszú során át overton-hall-i (Chesterfield) jószágán egyedül a mezei gazdaságnak élt, s mint kedves, de kevésbé különöz embert ösmerték őt.

—a— Franciaország 90 itélőszéke mellett 270 hóhér és hóhérségéd van alkalmazva, kiknek részére az évi költségvetésben 425000 frank vétezik fel. Az egész országban évente 37 kivégzés történik, s így minden ily művelet 11486 frankba kerül, mely drága eljárást könnyen el lehetne kerülni, ha a guillotine alkalmazása helyett hangyanyhalvagot szívatnának be, melyből másfél font 37 emberéletének kioltására bőven elég lenne, s ez hat vagy hét franknál többbe nem igen kerülne. Ha már az igazságszolgáltatás terén a kivégzetést, mint szükségést, fenn akarják tartani, legyen ez minél emberségesebb és minél olcsóbb. Az így megkimélhető nagy összeg Franciaország népiskolaira nagyon elférne, melyek úgy sincsenek a legvirágzóbb állapotban. — Ez egyébkint nemcsak Franciaországra, hanem sok más államra alkalmazható.

Heti kimutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1870. márt. 18-tól egész 1870. márt. 24-ig ápolt betegekről.

1870	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógy.			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülendő	gyermek	összeg
Mart. 18	29	16	45	22	14	36	4	1	5	620	606	2	4	1255
" 19	29	18	47	14	11	25	7	4	11	628	609	2	4	1266
" 20	26	21	47	38	10	48	5	1	6	610	618	2	5	1259
" 21	16	20	36	34	5	39	4	2	6	589	632	1	5	1250
" 22	41	14	55	33	35	68	4		4	591	610	2	6	1233
" 23	30	17	47	19	19	38	3	3	6	598	604	2	5	1236
" 24	40	15	55	20	8	28	2	1	3	615	612	2	3	1260

Kivonat

Pestvárosi tisztviselőinek 1869-diki decemberhavi közegészségi hivatalos jelentéséből.

E hó időjárási viszonyai a múlt novemberhez képest zordonak valának, minek folytán a hőmérő higanyoszlopa 19 napon át húzódván 0 alá, az állati életre érzékeny hatást gyakoroltak.

A légnymóközépsúlya = 333.05 pár. von. mutatott. — A hőmérő középfoka R. szerint = + 1.94 fokon állott. — A párányomatóközépmértéke = 2.08 p. v. — Középnedvesség = 85.3%. — Ozontartalom középszámítás szerint nappal = 1.2, — éjjel = 2.5 fok. — Az északkeleti és délkeleti szelek voltak uralkodók. — Esett 16 napon = 42.66 pár. vonal. — Köd 2 napon volt észlelhető.

A közegészségi állapotot illetőleg — az egyetemi kórodákban és a magán gyakorló orvosok által kezelt betegek kivételével — a többi gyógyintézetben és a közkölségen ápolt szegények közt összesen 4951 kórosat fordult elő, mely szám a múlt novemberhavi létszámmal 187 esettel többet tüntet fel, tehát rosszabbulást mutat. Ezek közül különféle intézetekben 2757 fekvő és 2194 járó beteg ápolatott.

A gyógyintézetekben ápolt 2757 fekvő beteg közül meggyógyult 1317 = 47.776, — meghalt 160 = 5.80, — ápolás alatt maradt 1255 = 45.52%.

A városi polgári kórház 1-ső sebészi osztályán (Dr. Kovács) 12, — 2-dik sebészi osztályán (Dr. Lumniczer) 6, — szemészi osztályán (Dr. Siklósy) 8, — gégebajok osztályán (Dr. Navratil) 2, — fülbetegek osztályán (Dr. Böke) 2, — összesen 30 sebészi, szemészi, gége- és fülműtétet hajtatott végre.

Halálozás. Az egész városban (a katonai kórházak kivételével) valamennyi gyógyintézetben meghalt összesen 646, — tehát 77-el több, mint múlt novemberben. Meghalt finemű 388, nőnemű 258. Legtöbb halt meg 1 éves korig = 201, — továbbá 1—5 között = 95, — 41—50 között = 78, — 21—30 között 62, — 31—40 között = 62, — 51—60 között = 38, — 11—20 között = 35, — stb. Meghalt a tanművelők, művészek, hivatalosak és birtokosok osztályából 39, — kereskedő és iparos 208, — munkás és szolga 399.

Leggyakoribb halálokok voltak: tüdőgümösödés 103, — rángások és más görcsök 100, — mellhártya- és tüdőlob 48, — születettgyengeség 45, — hagymáz 33, — himlő 25, — hártyás torokgyík 18, — stb.

Népesség. Született összesen 652, — fiú 324, leány 328; — törvényes 445, — törvénytelen 207. Eszerint e hóban a szaporodás csak 6-tal haladta meg a halálozást.

Házasságra lépett 32 pár.

Törvényszéki orvosi vizsgálat 13, orvosrendőri 28 esetben eszközöltetett. Bonczolat 39 esetben hajtatott végre. Ezen eseteken kívül volt 3 öngyilkos.

Az első magyar szeszgyárban october hóban a kiűtött keleti marhavész localisálása a szigorú óvszabályok pontos alkalmazása segélyével teljesen sikerült és a vész megszűntnek tekinthető.

A pesti piacra összesen 9549 darab szarvasmarhaféle, juh, bárány és sertés hajtatott.

Vaspályán érkezett Pestre 1145 db. szarvasmarha, 814 db. juh és 18494 db. sertés.

Vaspályán elszállított Pestről 524 db. szarvasmarha és 15216 db. sertés.

Mindössze 234 hivatalos orvosi és közegészségi tárgy fordult elő és intéztetett el.

Dr. Flór.

Pályázat.

A pozsonyi magy. kir. orsz. kórháznál, az egyik másodorvosi állomás megürülvén, ennek betöltése végett a magas magyar királyi belügy-ministerium folyó 1870. évi martius hó 12-kén 4300 szám alatt kelt rendelvénye folytán ezennel pályázat nyitattik.

Ezen 400 frt. o. é. évi fizetéssel, szabad lakás és fűtés élvezetével összekötött állomásra folyamodhatnak azon orvostudorok, kik a magyar és német nyelvet tökéletesen birják, s tót nyelven is képesek a betegek kihallgatását eszközölni. A kelő okmányokkal felszerelt kérvények folyó évi április hó 16-ig nyújtandók be a kórház igazgatóságához.

Pozsony 1870. évi martius hó 16-án.

(1—3)

A magy. kir. orsz. kórház igazgatósága.

Könyvészet.

Schneider F. C. u. A. Vogel. Commentar zur österr. Pharmacopoe. Ein Handbuch für Apotheker, Sanitätsbeamte und Aerzte, mit Rücksicht auf die wichtigsten Pharmac. des Auslandes. 2. Aufl. 3 Bde. Wien, 12 fl. 50 kr.

Herzfeld S. Die Krankheiten des Kindesalters. Wien, 2 fl. 50 kr.

Hyril J. Prf. Vergangenheit und Gegenwart des Museums für menschliche Anatomie an der Wiener Universität. Wien, 3 fl. 50 kr.

Mayer A. Die Sinnestäuschungen, Hallucination und Illusionen. Wien, 2 fl.

Komorans J. Visa reperta zum practischen Gebrauche f. Aerzte u. Wundärzte. 2. Aufl. Wien, 80 kr.

Hauska F. Compendium der gerichtl. Arzneikunde. 2. Aufl. Wien, 2 fl. 50 kr.

Labélonye Digitalis-szörpje.

Kitűnő csillapító és húgyhajtó szer, melyet 30 év óta az orvosok Európa nagy részében sikerrel használnak szív-bántalmak, tüdő- és hörghajók, mellvíz- és egyéb vízkórok ellen (30 gr. a szörpből 5 centigr. langos digitalis-vonatot tartalmaz).

BONJEAN Ergotinje és Ergotin-czukorkái.

(Arany érem a párisi Société de pharmacietől).

A czukorkák a leghíresebb orvosok tanúsága szerint sikerrel használatnak a szűfájdalmak előmozdítására, méh-vérzések, méh-beszűremkedések, orrvérzés, vérhas és egyéb hasmenések ellen. Az ergotin-oldat (10 gramme 100 gramme vízre) a leghatalmasabb véresillapító szer.

GELIS és CONTÉ czukorkái (dragées)

a párisi orvosi akadémiától helybenhagyattak, mert ez 20 év alatt kétszer ösmerte el ezen czukorkák előnyeit minden más vaskészítmény fölött. (Minden czukorka 5 centigramme tejsavas vasat tartalmaz; a mindennapi adag 6—12 czukorka).

Mindhárom készítmény kapható Pesten a magyarországi főraktárban **Török József** gyógyszer-tárában, király-utca 7. sz., s általa minden pest-budai gyógyszer-tárban.

LAROZE keserű narancshéj-szörpe.

Ezen szörpöt az orvosok nagyrabecsülik, minthogy a gyomornedv átváltozását elősegíti, s a gyomorban a tápanyagok kemnyéjének erjenynyé való átváltozását eszközli.

Vértisztító szörp
keserű narancshéjből jodkalium-mal.

A jodkalium (hamanyiblag) valóságos másító szer és mint vértisztító kétségkívül igen hatásos. A keserű narancshéjből készült szörppel összekötve azt mindenféle testalkatú ember igen jól tűri. A mennyiségtaniilag pontos adagolásnál fogva az orvosok azt az egyéni viszonyokhoz alkalmaztathatják *görcs-, gümö- és bujakór*nál valamint *csúszkór*nál. Egy evőkanálnyi szörp állandóan 0.40 (40 centigramme) jodkaliumot tartalmaz.

Kapható Pesten a magyarországi főraktárban **Török József** gyógyszer-tárában, király-utca 7. sz., s általa minden pest-budai gyógyszer-tárban.

Fájdalomcsillapító szörp
keserű narancshéjből Bromkalium-mal.

A vegyileg tiszta bromkalium ingercsillapító és enyhítő hatást gyakorol az idegrendszerre. A keserű narancshéjszörppel összekötve aggály nélkül adagolható felnőtteknél *szív*bajoknál, valamint az emésztő és légző szervek bántalmainál, idegbajoknál általában és a terhesség alatti ideges állapotoknál; gyermekeknél pedig izgatási állapotok csillapítására, álomtalanságnál és köhögésnél. Egy evőkanálnyi szörp 1 szemer tiszta bromkaliumot tartalmaz minden jod- vagy chlórvaló elegyítés nélkül.

PEPSINE BOUDAULT

Az 1867-ki világkiállításon egyedül és kizárólag ez nyerte el a kitüntető érmet.

Csak ezen emésznjét fogadta be a császári bizottság a pharmacopoeába, s kizárólag ez készítették és szállították 15 év óta a párisi kórházak számára.

A pepsin felvétele a gyógytanba *Corvisart* orvostudor-nak és *Boudault* vegyésznek köszönhető. Az orvosok az eredmény biztossága czéljából felszólítanak, hogy *Boudault* pecsétjére ügyeljenek.

A pepsin használatik könnyű és makacs emésztetlenség, gyomorlob- és gyomorzsabánál, a terhes nők hányásánál a gyermekek emésztetlen székelésénél és az emésztési szervek egyéb bántalmainál. Az alak különféle, mint bor, lé (elixir), por, lepényke, czukorka stb. Utánzásoktól óvakodni kell.

Kapható Pesten a magyarországi főraktárban **Török József** gyógyszer-tárában, király-utca 7. sz., s általa minden pest-budai gyógyszer-tárban.

Gyermek-fürdők.

A *Gschwindt*-féle gyári-részvénytársulat telken **Üllő-út.**

A gyermek életkorához alkalmazott fürdőkádak finom törőruhakkal különféle idült gyermekbetegségek: Malária, szeszalj, vas, s gyermekek számára külön megrendelt eredeti kreuznachi lúgsóval készült fürdők. Használati utasítás reggel 10—1 óráig.

Az igazgatóság.

BLANCARD VASIBLANY-LABDACSAI

a párisi orvosi akademia, s a sz. pétervári orvosi collegium által jóváhagyatva, Franciaország, Belgium, Irhon, Törökország stb. kórházaiban általánosán behozattak.

A new-yorki 1853-ki és a párisi 1855-ki világkiállításon dicséretes megemlést nyertek.

Az ezen készítmény által nyert kitüntetések, s különösen azon körülmény, hogy a *Blancard*-féle vasiblany-labdacsok a legtöbb pharmacopoeába *officinalis* szer gyanánt felvették, mint az a legújabb 1866. évi codexbe is történt, világosan mutatják, hogy *Blancard* vasiblany-labdacsai kiváló helyet foglalnak el a pharmacodynamikában.

Egyesítve a vas és iblany gyógyhatását, ezen labdacsook különösen alkalmazhatók minden oly bajnál, mely görvélykór vagy más vérsenyv által föltételeztetik; továbbá mirigydagoknál, hi-feg tályogoknál, csontszűknél stb.; az alkati bujasenyv, a sápkór, a fehér-folyás, a vérhiány, s egy egész sora az említettek folytán elsoványodással pá osuló betegségeknek eme labdacsookkal legcélszerűbben gyógykezeltek.

Végre ezen labdacsookban találja a gyakorló orvos a leg-hathatós szert, ha az egész szervezet életerejét fokozni és a lymphaticus, elgyengült, elsatnyult testalkatot zsongítani akarja.

NB. A tisztátalan vasiblany nem biztos, sőt kártékony szer lévén, ügyelni kell arra, hogy a valóságos *Blancard*-féle vasiblany-labdacsok szolgáttassanak ki, melyeknek kitűnő mivolta épen a készítmény tisztaságán alapszik; azért is nagyobb biztosság okáért minden dobozon *czüst* pecsétünk és következő aláírásunk található:

BLANCARD,
gyógyszerész, Paris, 40, Rue Bcnaparte.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszer-tárában, Király-utca 7-ik sz. s általa Pest-Budán minden gyógyszer-tárban.

Fürdő-intézet

Gschwindt-féle gyári-részvénytársulat telkén
Üllői-út.

Ezen fürdőintézetet, melynek felállítása és célszerű berendezése a fürdészettan újabbkori összes vívmányainak értékesítésével eszközöltetett, a Gschwindt-féle gyári részvénytársulat léptette életbe.

Az intézet orvosi vezetésével a nevezett társulat alulírottat bizta meg, ki fürdőorvosi minőségben évek hosszú során a fürdészeti terén gyűjtött tapasztalatai alapján a fürdők létrehozásánál oda irányza minden figyelmét, hogy azok, úgy a sokoldalúság, mint felszerelés tekintetében a mai gyógy- és egészségügy igényeinek teljesen megfelelően, mind orvosi, mind bőrápolási (tisztasági) szempontból a főváros egyik regóta érzett hiányát pótolják.

E gyógyfürdő-intézetben, melynek minden egyes fürdő-helyisége zuhanyval van ellátva, különös gond fordított a kényelem-, tisztaság- és pontos szolgáltatásra.

Az itt feltalálható különféle gyógyfürdők közül különösen kiemelendőknek találjuk a maláta- és szeszlí-fürdőket, és pedig annál inkább, minthogy a sajátos gyógyerővel bíró fürdők csakis itt kaphatók a legjobb és legtekélyesebb minőségben, miután mind a maláta, mind a szeszlí magának a gyógyfürdőkkel összeköttetésben levő gyárnak készítményei.

Fürdőintézetünkben a maláta- és szeszlí-fürdőkön kívül más gyógyhelyekről nyert eredeti sókkal készült s egyéb hatályos gyógyfürdők is állanak, orvosi rendelet mellett, a t. közönség rendelkezésére, u, m.

Eredeti halli jódsó-, eredeti krenznachi lugsó-, eredeti franszbadai vasas lápsó- (Eisen-Mineral-Moorsalz), valóságos tengeri lug-, fenyőmészga-, korpa-, fekete szappan-, és glicerín-fürdők, melyek fönnevezett fürdő-intézetünkben orvosi rendelet folytán a t. közönség rendelkezésére állnak, s mint kitűnő segédszerek a belső gyógykezelésnél — kellő megválasztás mellett, sokféle betegségekben nyerne sikeres alkalmazást.

Azok kik (bőrápolási és tisztasági) fürdőket kívánnak használni: ebbeli igényeiket legkényelmesebb fürdők élvezése által elégíthetik ki, s ezenkívül a minden helyiségben létező zuhany és szol-gálattevő ügyes egyén által eszközölhető szappanbedörzső és által a gőzfürdő hatását is pótolhatják.

Ezen fürdők helyisége az üllői-úton, a Gschwindt-féle részvénytársulat telkén van; ugyanott alulírott, az intézetben létező gyógy-fürdők használati módját illetőleg, a fürdői fűtődény beallitáig, naponkint reggeli 10 órától 12-ig a legnagyobb készséggel ad utasítást.

Pesten, 1870. január hóban.

Orzovenszky Károly,
orvos-sebésztudor, b.-fürdői főorvos.

DEROCQUE

NORVÉGIAI CSUKAMÁJOLAJA

1864-ben ezüst éremmel kitüntetve.

Ezen kitűnő, légmentesen zárt üvegekben árult, tökéletesen szagtalan, íztelen, fehér-sárga csukamájolaj, mely a híres Henry Ossian párisi tanár vegyvizsgálata szerint 1000 részben 0,153 rész iblant tartalmaz, kapható Pesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárában, Király-utca 7. sz. a. s általa minden magyarországi gyógyszerésznél.

Ára egy üvegnek 1 frt 50 kr.

Labélonye és társas Mustártapaszos szövete

(Lissu-sinapisme.)

mely a mustárliszt gyógyanyagát tartalmazza.

Alkalmazása a legegyszerűbb. Egy darabka hideg vagy langyos vízbe mártatik és a bőrre rátételek, könnyedén szalaggal vagy vászondarabbal rákötve, a bőrt azonnal megvöröszíti. A szövet évekig megtartja hatását és erejét, s különösen vidéki orvosoknak s elszigetelten, gyógyszerertárhoz távol lakó családoknak igen ajánlható.

Ára: 10 szövet darabot tartó csomagnak . . . 80 kr.

Egy darab szövet ára 10 kr.

Főraktár: **Török József** gyógyszerertára: király utca 7. sz.

CHINAHÉJ-BOROK,

Henry Ossian tanár, a párisi cs. orvosi akadémia tagjától.

Valódi kinahéj-bor spanyol borból.

Ez oly állandó vegyíték, mely az orvosnak nagy biztosságot nyújt, s az adagolást igen könnyűvé teszi; a bor nem keserű, hanem igen kellemes ízű, miért is igen előnyösen alkalmazható gyermekeknek, gyöngéd egyéneknek, éltet és elgyengült betegeknek. Kiknek gyomra a keserű ssereket rosszul tűri. Szorulást nem okoz azon erjeny (diastasis) miatt, mely benne foglaltatik. Ára egy üvegnek 2 frt.

Vastartalmú kinahéj-bor, malagaborral, vilanyasvas vassal s erjenyvel (diastasis).

Ez tökéletes tartósságú s tiszta ízű, mely minen sem emlékeztet alkatrészeire, könnyen adagolható s biztos hatású. Ezen alakban hasonló körülmények között a vasat a szervezet igen könnyen tűri s hatása mégis biztos. — Igen előnyös a sápkór s vérszegénység ellen, úgyszint súlyos betegségek után üdülés alatt; továbbá mindannyiszor, ha a vérkészítést javítani, a testet emelni és az idegrendszert s vérkeringést serkenteni akarjuk. — Ára egy üvegnek 2 frt. 50 kr.

NB. Az orvosok ez erjeny (diastasis) hasznát ezen borban könnyen meg fogják érteni, ha azon fontos szerepre gondolnak, melyet az az emésztésnél játszik.

Iblanyos kinahéj-bor. (Vinum cort. chinae sodatum).

Az iblany e készítményben Henry sajátos kezelése folytán úgyszólván mysticus módon van egyesítve a kinával, a nélkül, hogy vele összeköttetést képezne. Ez azért volt szükséges, mivel ezen két anyag vegyileg egymással össze nem fér. Az igen kellemes ízű készítménnyel a gyakorlatban igen előnyösen lehet hatni az u. n. görvélves bántalmak ellen, melyek oly különféle alakban nyilvánulnak, helyettesíti a csukamáj-olajt és igen nagy haszonnal adható elsatnyúlt, golyvás és angolkóros gyermekeknek. — Ezen 2 készítményben a kina, iblany és vas foglaltatik, oly hatalmas szerek, melyek úgyszólván önmagukban véve elégíthetik ki az orvost a mai időben, melyben a vérszegénység minden betegségeknek főoka. — Ára egy üvegnek 2 frt. 50 kr.

Pesten, a magyarországi főraktárban, **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárában, király-utca 7. sz.

Cs. kir. kizáról. szab.

Fog-szivarkák

fog-bántalmak ellen,

feltalálva **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerész által
Pest, Király-utca 7. sz.

Egy egész doboz ára 1 frt, fél doboz ára 50 kr.

Kapható minden jelesb gyógyszerertárban.

A Francia-, Osztrák-, Oroszországban és Belgiumban jóváhagyott

ROB LAFFECTEUR

Kitűnő tulajdonságait illetőleg azon minden bizományosnál található íratra utalunk, mely **dr. Boyleau-Laffeteur** növényi gyógymódjáról szól.

A **Rob Laffeteur**, melynek gyógyereje majdnem egy század óta el van ismerve, vértisztító növényi szörp, mely könnyen emészthető és kellemes ízű. Ezen rob-ot az összes orvosok ajánlják bőrbetegségek, valamint vérbetegségekből származó bajok ellen. A saszaparilla és sarrariából készült szörpöt földműlván ezen rob, képes a csukamájolaját a hamanyiblagot is pótolni.

A **Rob Laffeteur**, — csak akkor valódi és authenticus, ha az **Giraudeau de St. Gervais** aláírása látható — névszerint új és elidőragályos betegségek — higany nélküli — gyógyítására alkalmas.

Főraktár Páris, 12. rue Richer.

Kapható Pesten a magyarországi főraktárban **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárában, király-utca 7. sz., s általa minden pesti gyógyszerertárban.